

YHDYSKUNTASEURAAMUKSIIN TUOMITTUJEN KOKEMUKSIA
VAPAUDESSA SUORITETTAVASTA RANGAISTUKSESTA

Fenomenologinen tutkimus

ANNELI LINNA
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

LINNA, ANNELI: Yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen kokemuksia vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Fenomenologinen tutkimus.

Pro gradu –tutkielma

s. 85, 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Kyösti Raunio

Tammikuu 2012

Pro gradu –tutkielmani on fenomenologinen tutkimus yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen kokemuksista vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Yhdyskuntaseuraamukseen lukeutuu ehdonalaisen vapauden valvonta, ehdollinen vankeusrangaistus ja siihen liitetty valvonta, nuorisorangaistus sekä yhdyskuntapalvelu. Rikosseuraamusalalla tehtävä työ sisältää sosiaalityön näkökulman, sillä sen tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen, kuntouttaminen ja uusintarikollisuuden ehkäiseminen. Tutkielmani keskiössä on sosiaalityön tutkimukselle keskeinen kokemuksen tutkimus. Kokemuksen tutkimuksella saadaan tietoa sosiaalityön kohteen, asiakkaan näkökulmasta, mikä on arvokasta sosiaalityön kehittämisen kannalta.

Haastattelin kuusi vapaudessa rangaistustaan suorittavaa henkilöä keskisuuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Käytin menetelmänä kerronnallista haastattelua. Kerronnallisen haastattelun keinoin halusin antaa haastateltavilleni vapauden kertoa juuri niistä kokemuksista, jotka olivat heidän mielestään kertomisen arvoisia. Nauhoitin haastattelut äänitteiksi, jotka litteroin tekstiksi ja analysoin. Käytin analyysissäni apuna teemoittelua. Aineiston analyysin toteutin fenomenologisesti. Fenomenologisella analyysitavalla kirjoitin aineisto-otteeni kolmella askelluksella ensiksi haastateltavan puhetapaa kunnioittaen, sitten tutkijan kielelle ja tämän jälkeen tein siitä tulkintoja ja johtopäätöksiä. Tarkastelin saamiani vastauksia erityisesti tuen ja kontrollin näkökulmasta.

Aineistolle suoritettussa teemoittelussa merkityksellisiksi asioiksi yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen henkilöiden kokemuksissa nousivat: 1. oma asenne ratkaisee kokemuksissa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta, 2. puhuminen on tärkeä kokemus vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa, 3. vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla vaikeampi kokemus kuin vankeudessa suoritettava rangaistus, 4. yhdyskuntaseuraamustyöntekijän rooli on merkittävä kokemuksissa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa, 5. vapauden suomat edut ovat merkittäviä kokemuksissa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa sekä 6. vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla hyödyllisempi kokemus kuin haitallinen. Etsimäni tuen ja kontrollin muodot liittyvät osaan näistä teemoista vahvasti, osaan ei lainkaan.

Avainsanat: Fenomenologia, kokemuksen tutkimus, kerronnallinen haastattelu, teemoittelu, yhdyskuntaseuraamus

UNIVERSITY OF TAMPERE

School of Social Sciences and Humanities

LINNA, ANNELI: Experiences within community sanctions. Phenomenological research.

Master's thesis

85 pages, 1 appendix page

Social work

Supervisor: Kyösti Raunio

January 2012

This master's thesis is a phenomenological study on experiences of community sanctions. Work done within criminal sanctions encompasses social work, since it strives to prevent exclusion and recidivism and contribute to rehabilitation.

The focus of my master's thesis is research on experience, which is grounded in the social work research. The view of the client is paramount to gain knowledge within the social work field.

This qualitative research was conducted to gain insight to what kind of experiences do people have who have been sentenced but not imprisoned. I interviewed six people, who have been sentenced either in community service, juvenile punishment or are under probation.

My method of interview was narrative. The aim of this method was to allow interviewees to share stories they rate significant. The interviews were recorded and transcribed. I implemented theming to sort out significant experiences from the narratives. I used phenomenological approach to analyze the data. This means I first wrote the extracts in a similar fashion as the interviewees spoke, then wrote the extracts in a research style language and then analyzed and made conclusions of the extracts. My goal was to see if elements of support and control were present in these extracts.

My conclusion was that significant things interviewees have experienced are of six different types: 1. one's attitude is crucial to the experience when one is sentenced, 2. talking is an important experience when one is sentenced, 3. being sentenced in your community can in fact be a more trying experience than being imprisoned, 4. the role of one's criminal sanctions agency employee is crucial to the experience one has when one is sentenced and finally 6. one's sentence can be more contributive than feel like a punishment. Elements of support and control were present in some of the extracts however, not in all of them.

Key words: phenomenology, theming, narrative interview, experience, community sanction

SISÄLLYSLUETTELO

| | |
|--|----|
| 1 JOHDANTO | 1 |
| 2 KESKIÖSSÄ KOKEMUKSEN TUTKIMUS | 4 |
| 3 YHDYSKUNTASEURAAMUKSET | 6 |
| 3.1 Vapaudessa suoritettava rangaistus | 6 |
| 3.2 Seuraamusselvitys | 8 |
| 3.3 Ehdollisesti rangaistun nuoren valvonta | 9 |
| 3.4 Ehdonalaisen vapauden valvonta | 12 |
| 3.5 Nuorisorangaistus | 14 |
| 3.6 Soveltuvuus selvitys | 16 |
| 3.7 Yhdyskuntapalvelu | 17 |
| 4 TUKI JA KONTROLLI | 19 |
| 4.1 Erilaiset tuen muodot | 20 |
| 4.2 Erilaiset kontrollin muodot | 21 |
| 5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN | 23 |
| 5.1 Tutkimuskysymys | 23 |
| 5.2 Fenomenologinen perinne | 24 |
| 5.3 Kerronnallinen haastattelu | 26 |
| 5.4 Eettisiä pohdintoja | 28 |
| 5.5 Haastattelujen tavoittaminen | 30 |
| 5.6 Haastatteluiden toteuttaminen | 31 |
| 5.7 Haastatellut henkilöt | 34 |
| 5.8 Fenomenologinen aineiston analyysi | 36 |
| 6 KOKEMUKSET VAPAUESSA SUORITETTAVASTA RANGAISTUKSESTA | 41 |
| 6.1 Teemoittelu | 41 |
| 6.2 Oma asenne ratkaisee | 42 |
| 6.3 Puhuminen on tärkeää | 47 |
| 6.4 Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla vaikeampi kuin vankeus | 58 |
| 6.5 Yhdyskuntaseuraamustyöntekijän rooli on merkittävä | 63 |
| 6.6 Vapauden suomat edut ovat merkittäviä | 67 |
| 6.7 Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla hyödyllisempi kokemus kuin haitallinen | 71 |
| 7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET | 74 |
| LÄHTEET | 79 |
| LIITE | 86 |

1 JOHDANTO

Tämä pro gradu –tutkielma on tutkimus yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen henkilöiden kokemuksista vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Tutkin kandidaatintutkielmassani, jonka kirjoitin lukuvuonna 2008–2009, lastensuojelun ja kriminaalihuollon asiakkaina olleiden kokemuksia asiakasuriltaan, ja havaitsin että tuen ja kontrollin merkitykset nousivat haastatteluissa erittäin tärkeiksi teemoiksi. Käsittelen tukea ja kontrollia myös pro gradu -tutkielmassani, sillä vapaudessa suoritettava rangaistus ei olisi rangaistus, mikäli rikoksesta tuomittu henkilö ei vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessaan joutuisi tai pääsisi yhteiskunnan tuen ja kontrollin kohteeksi. Tuki ja kontrolli ikään kuin muodostavat kehyksen sille, mitä vapaudessa suoritettava rangaistus luonteeltaan on. Lisäksi sekä tuki että kontrolli esiintyvät eri muodoissa niissä kokemuksissa, joista haastattelemanani henkilöt kertoivat minulle tehdessäni tutkimusta.

Halusin selvittää, minkälaisia kokemuksia yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituilla on vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Keskeisiksi puheenaiheiksi ja tärkeimmiksi kokemuksiksi nousivat seuraavat kuusi teemaa:

1. Oma asenne ratkaisee kokemuksissa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta
2. Puhuminen on tärkeä kokemus vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa
3. Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla vaikeampi kokemus kuin vankeudessa suoritettava rangaistus
4. Yhdyskuntaseuraamustyöntekijän rooli on merkittävä kokemuksissa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa
5. Vapauden suomat edut ovat merkittäviä kokemuksissa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa
6. Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla hyödyllisempi kokemus kuin haitallinen

Olen ollut Rikosseuraamuslaitoksen Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijänä kesäkuusta 2009 syyskuuhun 2010. Sen lisäksi suoritin sosiaalityön

aineopintojen käytännön opetusjakson samoissa tehtävissä vuonna 2008. Työskentelin pääosin nimenomaan nuorten, alle 21-vuotiaana rikoksiin syyllistyneiden, valvontaan määrättyjen nuorten työntekijänä. Varsinainen työnkuvani ehdollisesti rangaistujen nuorten kanssa oli ponnistelua nuoren motivoimiseksi ja rikokseen uusimisriskin minimoimiseksi. En voi kehittyä työntekijänä paremmaksi asiakastyöntekijäksi, ellen kunnioita ja opi asiakkaiden kokemuksista. Siten myös sosiaalityön tutkimuksen kentällä perustellaan kokemuksen tutkimista: Sen avulla voidaan parantaa asiakastyötä. Minulle oli jo pro gradu –tutkielman työstämisen ja kirjoittamisen alkuvaiheessa selvää, että halusin sen jollakin tavalla palvelevan ammatillista kehittymistä ja tuovan jotakin vahvuutta työhöni sosiaalityön kentällä.

Olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle kokonaan vankeudessa suoritettavan rangaistuksen, sillä se ei vastaa tutkimukseni fokusta. En myöskään käsittele sakkorangaistuksia, sillä niiden suorittaminen voi onnistua kokonaan ilman henkilökohtaista kontaktia varsinaiseen rikosseuraamustyöhön. Vapaudessa suoritettavat rangaistukset ehdollinen vankeusrangaistus ja ehdonalainen vapaus ovat erilaisia, mikäli tuomittua ei määrätä valvontaan. Tällöin hänellä ei ole minkäänlaista kontaktia rikosseuraamustyöhön. Siksi olen rajannut tutkimukseni mielenkiinnon ehdollisen vankeusrangaistuksen osalta vain niihin ehdollisesti rangaistuihin, joille on määrätty valvonta.

Puhun tutkimussuunnitelmassani Rikosseuraamuslaitoksesta ja rikosseuraamustyöstä. Vielä ennen 2010 vuoden vaihdetta kyseessä oli Rikosseuraamusviraston alla tehtävä vankeinhoitotyö sekä kriminaalihuoltotyö. Suuren organisaatiomuutoksen myötä vankeinhoito ja kriminaalihuoltotyö yhdistyivät rikosseuraamustyöksi. Tässä tutkielmassa rikosseuraamustyöllä en viittaa ennen tätä organisaatiomuutosta vankeinhoitona tunnettuun työhön.

Kerron luvussa 3 tarkemmin mitä ovat ne yhdyskuntaseuraamukset, joita tutkin. Käsitelen yhdyskuntaseuraamuksia ajankohtaisen kritiikin valossa. Koetan myös perustella tutkimukseni tarpeellisuuden ja osoittaa tämän pro gradu –tutkielman sijainnin sosiaalityön tutkimuksen kentällä.

Tutkimukseni on kokemusta tutkiva, fenomenologinen haastattelututkimus. Fenomenologia tarkastelee yksilön kokemusta itseisarvona, eikä kyseenalaista kokemuksen sisältöä. Olen tutkimuksessani kiinnostunut kokemuksesta, siksi esittelen fenomenologista tutkimusperinnettä laajemmin luvussa 5. Kerron kyseisessä luvussa myös miksi olen valinnut kerronnallisen haastattelun ja millä perusteella uskon fenomenologian sopivan parhaiten tulevan aineistoni analyysiin. Lisäksi esittelen sosiaalityön tutkimukselle tärkeitä eettisiä kysymyksiä ja pohdin miten ne itse kohtaan.

Analyysiluvussa avaan saamani aineiston fenomenologisella metodilla eli kirjoitan analysoimani otteet tutkijan kielelle ja havainnoin minkälaisia asioita haastattelut sisältävät. Nostan esiin keskeisiksi muodostuneet kokemukset ja lopuksi pohdin mitä ne voivat kertoa vapaudessa suoritettavista rangaistuksista asiakkaan näkökulmasta ja mitä rikosseuraamusalan työntekijä voi siitä oppia.

Viimeiseksi kirjoitan siitä, minkälaisia johtopäätöksiä olen tutkielmassani saavuttanut, minkälaisia asioita on jäänyt vielä selvittämättä ja mitä mahdollisia tutkimusaiheita tämä tutkielma on synnyttänyt.

2 KESKIÖSSÄ KOKEMUKSEN TUTKIMUS

Tutkimukseni paikantuu sosiaalityön tutkimuksen kenttään, jossa pureudutaan tarkastelemaan yhteiskunnan tarjoamien tuki- ja kontrollitoimenpiteiden asiakkaita ja kohteita. Tutkimukseni tavoitteena on nostaa haastattelemieni henkilöiden kokemuksia tarkastelun kohteeksi. Uskon vahvasti, että vain koettamalla ymmärtää syrjäytyneiden kokemuksia, voimme pyrkiä kehittämään ja parantamaan heidän parissaan tehtävää työtä. Esimerkkeinä minua innoittaneista aiemmista tutkimuksista haluan nimetä Riitta Granfeltin (1998) ”*Kertomuksia naisten kodittomuudesta*”, Marita Husson (2003) ”*Parisuhdeväkivalta: Lyötyjen aika ja tila*”, sekä Merja Laitisen (2004) ”*Häväistyt ruumiit ja rikotut mielet: tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä*”. Näissä tutkimuksissa kirjoittajat nostavat tarkastelun kohteeksi syrjäytyneen, marginaaliin joutuneen tai rikoksen kohteena olleen henkilön kokemukset.

Tutkielmani keskiössä on Granfeltin, Husson ja Laitisen tutkimusten mukaisesti henkilön kokemus ja heidän kertomuksensa siitä, mitä heille on tapahtunut. Näiden tutkimusten painopiste on voimakkaasti henkilön kokemuksen tarkastelemisessa, kuten on myös oman tutkielmani ytimessä. Laitinen (2004, 307) kiteyttää osuvasti sen, miksi henkilön kokemuksia on tarkasteltava ja miksi yksilön kertomuksen kuuleminen on tärkeää erityisesti sosiaalialan ammattilaisille: ”...*kokemukseen sisältyvät tekijät siirtyvät kierteenomaisena kehänä ihmisten elämäkulussa tilanteesta ja tapahtumasta toiseen.*” Haluan tästä johtaa yhden perustelun tutkielmalleni: kertomukset ja muistot kertovat aina myös yksilöstä nykyhetkessä ja siten piirtää meille kuvaa yhteiskunnasta, jossa elämme – joka on itsessään perustelu tämän pro gradu -tutkielman oikeutetusta sijoittumisesta sosiaalityön tutkimuksen kentälle.

Haluan tarkastella tutkielmassani henkilöitä, jotka ovat kohdanneet yhteiskunnan eräänlaisen auttamisjärjestelmän: yhdyskuntaseuraamusten sisältämän tuen sekä kontrollin. Tuen ja kontrollin rakenteet yhdyskuntaseuraamuksissa ovat luotu ehkäisemään syrjäytymistä, ja syrjäytymisen ehkäiseminen on sosiaalityön tutkimuksen kulmakiviä. Usein vapaudessa rangaistustaan suorittava on myös sosiaalitoimen asiakas ja rikosseuraamustyötä tehdään rinnakkain sosiaalityön kanssa. Lisäksi

rikosseuraamustyön juuret ovat sosiaalityössä ja joissakin maissa, esimerkiksi Tanskassa, rikosseuraamustyö itse asiassa on sosiaalitoimen vastuulla. Näin ollen vapaudessa suoritettavien rangaistusten tutkiminen soveltuu sosiaalityön tutkimukseen.

Kokemuksen tutkimusta esiintyy sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimuksissa. Kun tarkastelin tuoreita erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen tarkastettuja lisensiaatintutkimuksia, pelkästään sana *kokemus* esiintyy kahdeksassa 67:ta lisensiaatintutkimuksessa. Lisäksi suosittuja sanoja, jotka esiintyvät lisensiaatintutkielmien nimissä ovat *tarinat, omaelämäkerta, näkemys ja kertomukset*. Vastaavasti tuoreiden väitöskirjojen nimikkeissä esiintyy sanoja kuten *kertomus, kokemus, muistot, näkökulma ja mielipide*. Jo tämä havainto yksin kertoo jotakin sosiaalialan tutkimuksessa suositusta trendistä. Kokemus on arvokas tutkimuskohde, joka toimii ohjaavana valona sosiaalityön käytäntöjä etsiessä. Mikäli halutaan tietoa sosiaalityön kentältä, on loogista kysyä kysymyksiä heiltä, jotka ovat sen kohteena.

Vuonna 2006 valmistunut Jaana Kivistön lisensiaatintutkimus ”*Missä mä olisin muuten? Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista*” on aineistolähtöinen tutkimus nuorten kokemuksista. Lisäksi Oona Ylösen 2009 valmistuneessa lisensiaatintutkimuksessa ”*Kaksinkertaisesti näkymättömät? Lastensuojeluun liittyvät merkitykset nuorten kokemuksissa*” paneudutaan kokemukseen, merkitykseen ja kertomukseen. Sen lisäksi, että he paneutuvat tutkimuksissaan mielenkiintoani vastaavaan aihepiiriin (kokemus, merkitys ja kertomus), on heidän tutkimuksillaan jotakin muutakin annettavaa teoreettiselle pohjustukselle omassa pro gradu -tutkielmassani.

Sekä Kivistö että Ylösen molemmat perustelevat tutkimustaan vahvasti omalla mielenkiinnollaan. Yksin omaa kiinnostusta johonkin aiheeseen voisi pitää heppoisena perusteena, mutta Ylösen tapaan teen havainnon että naisten asunnottomuudesta väitöskirjansa kirjoittanut karaistunut ja arvostettu kokemusten tutkija Riitta Granfelt on kertonut valinneensa tutkimuksensa aiheen siksi, että on siitä ollut kiinnostunut (Granfelt 2000, 104). Samoin näitä kaikkia tutkijoita seuraten uskallan perustella tutkimukseni kohdetta sillä, että *se kiinnostaa minua*.

3 YHDYSKUNTASEURAAMUKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni avainkäsitteiden, yhdyskuntaseuraamusten käytännöllisiä ja lain määrittelemiä lähtökohtia. Esittelen, mitä yhdyskuntaseuraamukset yleensä ovat ja miten niitä toteutetaan. Olen kirjoittanut kustakin vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta oman luvun ja olen pyrkinyt lisäämään kuhunkin seuraamusmuotoon siihen kohdistuvaa ajankohtaista keskustelua ja kritiikkiä. Tein tämän siksi, jotta saisin esiteltyä mahdollisimman kattavan kuvan siitä, minkälaisia seuraamuksia voi vapaudessa suorittaa ja minkälaisena ne näyttäytyvät nykyisessä yhteiskunnassamme.

Esittelen myös yhdyskuntaseuraamuksia edeltävää lausuntotyötä, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman, henkilötutkinnan ja soveltuvuus selvityksen. Lausuntotyön tunteminen on perusteltua, sillä vapaudessa suoritettavaa rangaistusta varten täytyy rikokseen syyllistyneestä aina laatia kattava selvitys, jotta tuomioistuin voi perustellusti sallia lakia rikkoneen oikeuden jatkaa elämäänsä vapaudessa.

3.1 Vapaudessa suoritettava rangaistus

Vapaudessa kohdattava rikosseuraamustyö käsittää sekä nuorisorangaistuksen, ehdollisesti rangaistujen nuorten että ehdonalaisen vapauden valvonnan ja yhdyskuntapalvelun. Marraskuussa 2011 on myös otettu käyttöön uusi vapaudessa suoritettava rangaistus, valvontarangaistus. Tässä rangaistusmuodossa henkilö asuu kotonaan, mutta häntä valvotaan teknisin laittein ja myös muin keinoin. Se asettuu ankaruudeltaan vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamuksen välimaastoon. Koska kyseinen rangaistusmuoto on vielä tutkielmani valmistuessa hyvin uusi, en käsittele sitä tässä tutkielmassa enempää.

Luonteeltaan ehdonalaisen vapauden valvonta ei ole vapaudessa suoritettava rangaistus samalla tavalla kuin ehdollinen rangaistus ja sen valvonta tai yhdyskuntapalvelu, sillä ehdonalaista vapautta ei tuomita, vaan siihen annetaan oikeus kun vankeustuomiosta on suoritettu määrätty osa. Käsittelem tästä huolimatta sekä ehdonalaista vapautta, että vapaudessa suoritettavia rangaistuksia saman otsikon alla välttääkseni tarpeetonta

monimutkaisuutta tekstissäni.

Vapaudessa suoritettavan rangaistuksen ainutlaatuisuus piilee siinä, että tuomittu voi jatkaa omaa elämäänsä vapaudessa tuomiosta huolimatta. Vapaudessa suoritettavien rangaistuksien tausta-ajatuksena on yksilön työ- ja opiskelumahdollisuuden ylläpitäminen ja myönteistä kehitystä tukevien sosiaalisten verkostojen ennallaan säilyttäminen. Vapauteen liittyy suuri vastuu: vapaudessa suoritettavien rangaistusten ehtona on se, ettei tuomittu syyllisty enää uusiin rikoksiin. Tätä valvovat yhdyskuntaseuraamustoimistojen rikosseuraamustyöntekijät ja tehtäviin koulutukseltaan ja ominaisuuksiltaan soveltuvat yksityisvalvojat, jotka eri keinoin tarkkailevat asiakkaan elämäntilanteen kehittymistä ja pyrkivät ohjaamaan tätä rikoksettomaan elämään.

Vapaudessa suoritettavien rangaistusten taustalla vaikuttavat ajatukset siitä, ettei rikokseen syyllistyneen pelkkä suljettuun laitokseen sulkeminen ole voitokas tilanne millekään taholle. Toki turvallisuusnäkökulma toteutuu, kun rikoksia tekevät suljetaan yhteiskunnan ulkopuolelle, mutta pelkkä syrjäyttäminen ja yhteiskunnasta irrottaminen ei ole järkevä tapa yrittää vähentää rikoksen uusimisriskiä. Vankeinhoitoon ja vapaudessa suoritettavien rangaistusten yleistymiseen yleensä on muotoutunut kuntouttamisen henki, jolla pyritään auttamaan rikokseen syyllistynyt takaisin kiinni yhteiskuntaan ja hyvittämään tekonsa esimerkiksi työllä yhdyskuntapalvelun muodossa. Rikoksentehtäjiin liitetyt oletukset ovat myös kriminaalipoliittisessa keskustelussa pehmenneet: nykyään korostetaan toimintaan ohjaamista ja myös kunnioitetaan tuomitun omaa näkemystä tilanteestaan. Muun muassa Linderborg (2011) kirjoittaa seuraamusjärjestelmän kehittämisestä. Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on sallia yksilön osallisuus yhteiskunnassa ja yhteiskuntaan, mutta rajoittaa vapautta erityisillä velvoitteilla ja ehdoilla.

Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla leimaava, jonka takia rikosseuraamustyöntekijöitä velvoittaa ehdoton vaitiolovelvollisuus ja huolellisuus asiakkaaseen liittyvissä asioissa. Jo pelkkä sosiaalityön kohteena oleminen voidaan nähdä leimaavana, sillä siihen liittyy oletus elämänhallinnan puutteesta (ks. myös Juhila 2006, 37 ja 40). Siten myös rikosseuraamustyön kohteena oleminen voi olla leimaavaa, mikäli se tulee ilmi esimerkiksi tuomitun välitöntä lähipiiriä laajemmin, esimerkiksi

työyhteisössä.

Tuomitun kontakti rikosseuraamustyöhön alkaa, kun hänelle nimitetään oma työntekijänsä yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Rikosseuraamustyöntekijä vastaa valvonnan sisällön määrittelystä, ohjelmatyöstä sekä rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavien keinojen käyttämisestä asiakkaan tarpeen ja elämäntilanteen mukaan, palveluohjauksesta, verkostotapaamisiin osallistumisesta ja mahdollisesti niiden koolle kutumisesta, sekä yhdyskuntapalvelussa työntekijä vastaa palvelupaikan hankkimisesta sekä yhdyskuntapalvelupaikan kanssa tehtävästä yhteistyöstä palvelun aikana.

Henrik Linderborg (2010) on tutkinut väitöskirjassaan rikosta ja rangaistusta, ja erityisesti yhdyskuntapalvelua rangaistuksena. Hän tiivistää havaintojaan artikkelissaan ”*Seuraamusjärjestelmän sosiaalinen ulottuvuus*” (Linderborg 2011), että seuraamusjärjestelmää kehitetään, jotta yksilöllä olisi mahdollisuus oikaista kulkuaan kohti terveempää ja osallisempaa elämää. Myös pitkäaikaiseen päihteidenkäyttöön liittyviin ongelmiin voidaan puuttua tehokkaammin, mikäli siihen puututaan ihmisen luonnollisessa ympäristössä, vapaudessa. Kuntouttava ja sosiaalistava toiminta on osa vapaudessa suoritettavaa rangaistusta.

Työntekijä on se, joka tarjoaa asiakkaalle tukea, kontrollia, kumpaakin tai vain toista aina tilanteen mukaan. Sosiaalityön rooli yhdyskuntaseuraamuksissa on merkittävä, sillä rikosseuraamusalan asiakastyön lähtökohdat mukailevat ”normaalin” sosiaalityön peruseriaatteita, sen lisäksi että sen tehtävänä on myös olla varmistamassa turvallinen yhteiskunta kaikille yhteiskunnan jäsenille. Linderborgin (2010, 4-5) mukaan yhdyskuntapalvelussa on mukana sosiaalityön tukevia ja ohjaavia elementtejä, siitä huolimatta että sen pääasiallinen tarkoitus on olla valvonnan alla tapahtuva rangaistus.

3.2 Seuraamusselvitys

Ennen varsinaista oikeuden käsittelyä alle 21-vuotiaana rikoksesta epäillystä laaditaan seuraamusselvitys, jonka pyytää syyttäjänvirasto. Selvityksen laatimisesta vastaa joko sosiaaliviranomainen tai rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus epäillyn asuinkunnasta riippuen.

Seuraamusselvityksessä on tarkoitus kartoittaa epäillyn elämäntilannetta ja selvittää, mitä tekijöitä on ollut vaikuttamassa henkilön mahdolliseen rikokseen syylistymiseen. Selvitykseen kirjataan epäillyn oma kannanotto rikokseen johtaneista syistä tai syyttömyydestä sekä se, mitä nuori itse ajattelee valvonnan tarpeellisuudesta. Seuraamusselvityksen laatija ottaa kantaa siihen, voisiko alle 21-vuotiaana rikoksesta epäilty hyötyä valvonnan kaltaisesta tuesta, mikäli hänet tuomitaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Rikokseen alle 21-vuotiaana syylistynyt voidaan määrätä valvontaan ehdollisen vankeusrangaistuksen ajaksi, mikäli sen katsotaan edistävän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän rikoksen uusimisiriskiä. (Rikosseuraamuslaitos 2011a)

Seuraamusselvitys voi jäädä rikoksesta epäillyn ainoaksi kontaktiksi yhdyskuntaseuraamustyöhön, sillä oikeuden käsittelyssä voidaan valvonta jättää myös määräämättä. Tutkimukseni intressinä ei ole tuomioistuinten käytännöt, vaikka niidenkin määräämät rangaistukset ovat ajoittain kovan kritiikin kohteena. Tuomari saa seuraamusselvityksen käsiinsä oikeudenkäynnin aikana ja suurin osa oikeudenkäynnin sisällöstä pohjautuukin siihen, mitä syyttäjä haluaa nostaa pyytämästään seuraamusselvityksestä esille. Se, toimittaako rikoksesta epäilty nuori omaa selvitystään myös puolustusasianajajalleen, on tämän omalla vastuulla. Käytäntönä on ainakin oman työkokemukseni mukaan ollut se, että selvitys pyritään aina saamaan puolustusasianajajan luettavaksi ennen oikeudenkäyntiä esimerkiksi pyytämällä nuorelta lupa saada lähettää tämä puolustusasianajajalle tai kehottamalla tätä itse toimittamaan selvityksensä eteenpäin. Työkokemukseni mukaan nuori ei aina ole kiinnostunut selvityksensä sisällöstä ja hän saa kuulla kannanoton valvonnan hyödyllisyydestä vasta oikeudenkäynnissä. Joskus nuori ei myöskään saavu seuraamusselvitystä varten varattuun haastatteluun, jolloin selvitystä ei voida laatia. Tällöin tuomioistuimessa ollaan sen varassa, mitä nuori ilmaisee itsestään oikeudenkäynnin aikana.

3.3 Ehdollisesti rangaistun nuoren valvonta

Enintään kahden vuoden mittainen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi. Sen ohella voidaan tuomita sakkoa tai lisätä siihen yhdyskuntapalvelua 20–90 tuntia, mikäli ehdollinen on pidempi kuin vuoden. Ehdollinen vankeusrangaistus tarkoittaa käytännössä

sitä, että henkilö ei suorita vankeusrangaistustaan vankilassa, mikäli hän suoriutuu koeajasta rikoksetta. Koeaika voi olla pituudeltaan vuodesta enintään kolmeen vuoteen (Rikoslaki § 3). Suomessa 1.5.2011 oli yhteensä 1042 ehdollista vankeusrangaistusta toimeenpanossa (Rikosseuraamuslaitos 2011d, 7).

Valvonnan täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimisto. Rikosseuraamuslaitos voi tarvittaessa määrätä avukseen valvottavan yksityisvalvojaksi esimerkiksi pitkien välimatkojen vuoksi yksityisen henkilön, jolla on riittävää kasvatus- opetus- tai sosiaalialan koulutusta tai kokemusta. (Rikosseuraamuslaitos 2011a)

Valvonnan sisältö voi olla monimuotoista, ja sen sisältö laaditaan aina nuoren kanssa yhdessä. Valvonnan sisältö on aina tavoitteellista, jotta nuorella olisi joitakin päämääriä valvontansa aikana. Ne voivat olla konkreettisia, kuten opiskelupaikan hakeminen tai henkiseen tasolle asetettuja kasvamisen paikkoja: esimerkiksi väkivaltaisista ajatuksista irti pääseminen. Nuori pääsee itse vaikuttamaan tavoitteisiin, joita hänen valvontansa ajalle sovitaan. Valvonnan aikana käsitellään rikoksia, joihin nuori on syyllistynyt ja työskennellään ainakin rikosmyönteisten asenteiden hälventämiseksi. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Valvoja ei toimi nuoren tuomarina, sillä nuori on jo tuomionsa saanut. Voikin olla, että valvoja on nuorelle hänen rikoksensa jälkeen ainoa viranomainen, joka ei enää ota kantaa nuoren syyllisyyteen tai tuomitse häntä. Usein valvontatapaamisissa saakin työskennellä kovasti mahdollistaakseen nuorelle tasapuoliset mahdollisuudet opiskeluun, työssäkäyntiin ja yleensä yhteiskuntaan sopeutumiseen - sillä mikäli mikään vastaanottava taho kuulee nuoren rikostaustasta, sulkeutuvat useat ovet nuoren edestä.

Ehdollinen vankeusrangaistus on saanut osakseen ankaraakin kritiikkiä. Sen pelotevaikutus nuoriin on oman kokemukseni mukaan hyvin vähäinen, sillä ehdollisia voidaan tuomita kolme tai neljäkin peräkkäin, ennen kuin ehdollista vankeusrangaistusta muunnetaan ehdottomaksi. Rangaistukset riippuvat aina teon laadusta, ja erityisesti alle 21-vuotiaiden kohdalla otetaan yleensä aina huomioon rikokseen syyllistyneen elämäntilanne ja se, mikä olisi hänelle kohtuullinen tuomio. Terttu Utriainen,

rikosoikeuden professori, kommentoi ehdollisen vankeusrangaistuksen luonnetta seksuaalirikoksiin nähden YLE:n MOT ajankohtaisohjelmassa 29.3.2010: "*...jos henkilö on ensikertalainen ja vaikka hän tekee erittäin törkeän rikoksen, niin hän voi saada ehdollisen. Meillä ehdollisia vankeuksia pistetään käytännössä täytäntöön muutama prosentti tällä hetkellä. **Eli ehdollinen vankeus on tosiasiassa lievempi rangaistus kuin sakko.***" (YLE TV2 29.3.2010) (Lihavointi kirjoittajan.)

Tämän kritiikin lisäksi ehdollisen vankeusrangaistuksen problematiikkaa lisää se, että usein valvontaan määrätyn nuoren kohdalla valvoja on keinoton, mikäli nuori saavu valvontatapaamisiin. Päivi Rintala ja Heidi Sutinen (2009a) ovat opinnäytetyössään selvittäneet nuoren valvottavan valvontaan sitoutumisen ja sitoutumattomuuden syitä. He havaitsivat että nuoren asenne vaikuttaa voimakkaasti sekä valvonnan tavoitteiden laatimiseen että niiden noudattamisen tasoon. Rintala ja Sutinen tiivistävät artikkelissaan "*Valvonnan vaikutus riippuu nuoren sitoutumisesta*" että valvontaan vähättelevästi suhtautuvat nuoret katsoivat lähinnä tapaamisiin tulemisen riittävänä sitoutumisena. Myös tieto sanktioiden puutteesta on Rintalan ja Sutisen mukaan ollut vaikuttamassa nuoren huonoon motivaatioon ottaa valvonnalle asetettuja tavoitteita vakavasti. (Rintala & Sutinen 2009b.)

Valvottavalla on tiettyjä velvollisuuksia valvojaansa kohtaan. Niistä tärkein on sovittuihin tapaamisiin saapuminen. Sen lisäksi valvottavan tulee ilmoittaa valvojalleen aina kun hänen yhteystietonsa muuttuvat ja olla valvojan tavoitettavissa.

Parhaimmillaan valvonnan avulla voidaan luoda luottamuksellinen tukea antava suhde, jolla autetaan nuori eroon rikoskierteestä, autetaan nuorta käsittelemään omaa syyllisyyttään tuomitsemattomassa ympäristössä ja hänelle tarjotaan apua ja neuvoja viranomaisviidakossa selviytymiseen. Mikäli nuori ei kuitenkaan sitoudu valvontaansa, on valvojalla hyvin rajoitetusti keinoja tavoitella häntä. Yhdyskuntaseuraamustoimiston käytäntöjä ovat puhelimitse, kirjeitse ja sähköpostitse tavoittelu sekä kotikäynnit. Äärimmäisimpänä keinona on virka-apupyynnön tekeminen poliisille etsintäkuulutuksen tekemiseksi. Tällöinkään poliisi ei nouda ehdollisesti rangaistua nuorta valvontatapaamiseen, vaan käytäntöinä ovat olleet nuoren puhutteleminen ja kuulustelu hänen velvollisuuksistaan valvojaansa kohtaan. Puhuttelun ja kuulustelun vakavuusasteen

ero on siinä, että mikäli nuori kuulustellaan, saa yhdyskuntaseuraamustoimisto poliisilta kuulustelupöytäkirjan, joka toimii jonkinlaisena todisteena siitä, että valvoja on viranomaisroolissaan päässyt siihen viimeiseen keinoonsa saakka, jolla nuorta voidaan velvoittaa hoitamaan valvontansa ajallaan ja sovitusti.

3.4 Ehdonalaisen vapauden valvonta

Vanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut ehdottomasta vankeustuomiostaan kaksi kolmasosaa. Mikäli vanki istuu ensimmäistä ehdotonta vankeustuomiotaan, voidaan hänet päästää ehdonalaiseen vapauteen tämän suoritettua ehdottomasta vankeustuomiostaan puolet. Vastaavasti alle 21-vuotiaana ehdottomaan vankeustuomioon johtaneeseen rikokseen syyllistynyt voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen tämän suoritettua puolet tuomiostaan tai ensikertalaisena tämän suoritettua yksi kolmasosaa ehdottomasta vankeustuomiostaan (Laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta § 3). Suomessa oli 1.5.2011 yhteensä 1210 vankia ehdonalaisessa vapaudessa (Rikosseuraamuslaitos 2011d, 7).

Vanki voidaan myös vapauttaa valvottuun koevapauteen jo kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Valvottua koevapautta voidaan valvoa esimerkiksi teknisin välinein. Valvotun koevapauden valvonnan toimeenpanee ensisijaisesti vankila. (Rikoslaki § 8.)

Vanki voidaan hänen vapautuessa määrätä koeaikansa loppuun asti valvontaan. Vanki asetetaan valvontaan, mikäli jäljellä olevan koeajan pituus on enemmän kuin yksi vuosi, vanki on ollut alle 21-vuotias syyllistyessään ehdottomaan vankeustuomioon johtaneeseen rikokseen, tai mikäli vanki sitä itse toivoo. Ehdonalaisen vapauden valvontaa toimeenpanee rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimisto. (Laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta § 4.)

Valvonnan yksityiskohtaisempi sisältö kirjataan valvontasuunnitelmaan, joka pyritään luomaan yhteistyössä vankilan, sijoittajayksikön, valvottavan kotikunnan viranomaisten sekä valvottavan läheisten kanssa yhteistyössä. (Laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta § 5). Suunnitelman luominen ja ylläpitäminen valvonnan aikana tukee rikolliseen käyttäytymisen ehkäisemisen suunnitelmallisuutta ja johdonmukaisuutta.

Valvonta on valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia ja yhteydenpitoa, joiden avulla käsitellään valvottavan elämäntilannetta ja olosuhteita kattavasti. Erityisesti valvonnan avulla pyritään vaikuttamaan valvottavan rikolliseen käyttäytymiseen. Elämäntilanteen ja olosuhteiden kartoituksella ja niihin vaikuttamalla pyritään vaikuttamaan valvottavan kykyä toimia vastuullisesti yhteiskunnassa. Valvonnan sisältö voi olla vapaamuotoista, mutta voi myös sisältää sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvoja auttaa myös valvottavaa muissa viranomaisasioissa, joissa hän mahdollisesti kaipaa tukea.

Ehdonalaisessa vapaudessa olevan asiakkaan velvollisuudet valvojaansa kohtaan ovat tarkasti määritellyjä. Valvottavalla on velvollisuus osallistua jo valvontasuunnitelmansa laatimiseen. Valvottavan tulee olla valvojan tavoitettavissa ja ilmoittaa, mikäli hänen yhteystietonsa muuttuvat. Tapaamisiin on tultava sovitusti. Valvottavan on myös tarjottava valvottavalle tarpeellinen tieto tämän työhön, asumiseen, koulutukseen, opiskeluun ja taloudelliseen tilanteeseen liittyen, jotta valvonnan sisältöä voidaan muokata mielekkääseen suuntaan. Lisäksi valvottava ei saa tulla tapaamisiin päihtyneenä. Tähän kuitenkin on erityinen poikkeus: Mikäli valvottavalla on niin vakava päihdeongelma, että se voi estää valvontatapaamisten toteutumisen kokonaan, voidaan valvontatapaamiset silti hoitaa, jos valvottava vain on asiointikuntoinen.

Ehdonalaisten vapauden valvonnassa on tiukemmat sanktiokeinot kuin ehdollisesti rangaistun nuoren valvonnassa, sillä onhan ehdonalaisten vapaus vapautta vankilasta, joka on rikoksista määrättävistä seurauksista ankarin Suomessa. Mikäli ehdonalaisessa vapaudessa oleva valvottava rikkoo valvontamääräyksiään, kutsutaan hänet kuulemiseen. Mikäli hän ei saavu kuulemiseen, voidaan hänestä tehdä virka-apupyynnö poliisille valvontatapaamiseen noutamiseksi. Mikäli häntä silti ei tavoiteta, voidaan valvonta äärimmäisissä tapauksissa esittää syyttäjälle keskeytettäväksi jäännösrangaistuksen toimeenpanemiseksi. Tuomioistuimien voi panna täytäntöön 4 -14 päivää vankeustuomiosta, mikäli valvottava on rikkonut valvontamääräyksiään törkeästi. Myös mikäli valvottava syyllistyy uusiin rikoksiin ehdonalaisten vapautensa aikana, voi syyttäjä esittää tämän jäännösrangaistuksen toimeenpanemista. (Rikosseuraamuslaitos 2011f.)

Päivi Lahti (2010) on tutkinut ehdonalaisessa vapaudessa valvonnassa olevia ja

haastatellut heitä. Hän on liseniaattitutkimuksessaan havainnut että haastateltavat suhtautuvat valvontaan melko myönteisesti, siitä huolimatta että valvonta sisältää kontrollia. Hän myös sanoo, että valvontatyön keskeinen päämäärä on uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja työ syrjäytymistä vastaan.

Lahti (2011) kirjoittaa artikkelissaan ”*Tukeeko valvonta rikoksetonta elämää?*” että rikosseuraamustyöltä edellytetään osallistumista turvallisen yhteiskunnan toteuttamiseen kontrollin muodossa sekä rikoksenteijöiden palauttamista kaidalle tielle. Tämä vaatii suunnitelmallista työtä jo ennen vangin vapautumista. Ehdonalaiseen vapautuminen ei siis ole vain porteista kulkemista, vaan siihen liittyy suunnitelmallista työtä jo kauan ennen vapautumispäivämäärää.

3.5 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15–17-vuotias nuori, jonka katsotaan syyllistyneen rikokseen jonka sovittamiseksi sakko on liian lievä, mutta ehdoton vankeusrangaistus liian ankara tuomio. Nuorisorangaistus mainitaan rikoslaisissa ja määritellään tarkemmin laissa nuorisorangaistuksesta. Nuorisorangaistukseen tuomittu on valvonnassa koko rangaistuksensa ajan. Nuorisorangaistuksen toimeenpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos.

Nuorisorangaistusta varten laaditaan toimeenpanosuunnitelma ennen käräjäoikeuden rikoksen käsittelyä. Toimeenpanosuunnitelman laatimisesta vastaa rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus. Toimeenpanosuunnitelmasta tulee käydä ilmi rikosseuraamuslaitoksen antamat määräykset tapaamisvelvollisuuksiin liittyen, runko ohjelmallisen työn sisällöstä sekä työelämään tutustumiseen ja työn tekemiseen perehtymiseen liittyvä osa. Toimeenpanoa laadittaessa on aina kuultava nuorta itseään. Alle 18-vuotiaan huoltajalle on järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi. Toimeenpanosuunnitelma laaditaan jälleen yhteistyössä nuoren, hänen huoltajansa ja sosiaaliviranomaisten kanssa. (Laki nuorisorangaistuksesta § 4 ja Rikosseuraamuslaitos 2011b.)

Nuorisorangaistus on valvonnan kaltainen kontakti nuoreen, tosin tiiviimpi ja tehtäväkeskeisempi. Nuorisorangaistus sisältää valvonnan tavoin sosiaalista

toimintakykyä edistäviä tehtäviä sekä tukea ja ohjausta viranomaisviidakossa selviytymiseen. Nuorisorangaistuksen kohdalla nuoren tukena ollaan myös esimerkiksi sosiaaliviranomaisten tai muiden viranomaisten koolle kutsumissa viranomaisverkostotapaamisissa, tai vastaavasti rikosseuraamuslaitoksen työntekijä voi olla verkostotapaamisen koollekutsujana, mikäli sille nähdään tarve. Nuorisorangaistus poikkeaa ehdollisesti rangaistun nuoren valvonnasta ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta siten, että usein tapaamisia nuorisorangaistukseen tuomitun kanssa on tiiviimmin, jopa kaksi kertaa viikossa koko nuorisorangaistuksen ajan. Nuorisorangaistuksen toimeenpanoon kuuluvia tapaamisia ei kuitenkaan voi olla yli kahdeksaa tuntia viikossa. (Laki nuorisorangaistuksesta § 1 ja § 2.)

Nuorisorangaistuksen sisältöön kuuluu myös tapaamisiin sisällytettävää työelämään ja työhön perehtymistä. Muutoin sisällöllisesti nuorisorangaistukseen kuuluu joukko sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä sekä keskusteluja rikoksista, joihin nuori on syyllistynyt. Nuorisorangaistuksen ohjelmallisuudella, tehtävillä ja suunnitelmallisuudella pyritään ennaltaehkäisemään nuoren uudelleen syyllistymistä rikokseen, tukemaan nuorta yhteiskuntaan sopeutumisessa ja vastuulliseen aikuisuuteen kasvamisessa. (Laki nuorisorangaistuksesta § 2.)

Nuorisorangaistus otettiin käyttöön vuonna 2004. Sen suosio on ollut alkuun vaihtelevaa, mutta erityisesti 2010-luvulla sen määrääminen 15–18-vuotiaiden tuomioksi on romahtanut. Suomessa nuorisorangaistuksia on ollut toimeenpanossa 1.5.2011 yhteensä 12 (Rikosseuraamuslaitos 2011d, 7). Nuorisorangaistusten vähydestä voi kyseenalaistaa vain syyttäjänvirastoa, jotka pyytävät halutessaan alaikäisistä rikoksista epäillyistä toimeenpanosuunnitelmaa nuorisorangaistusta varten ja tuomioistuimia, jotka ovat niitä tuominneet äärimmäisen harvoin. Oikeusministeriön rikksentorjuntaneuvosto on myös ilmaissut huolensa nuorisorangaistuksen käyttämisestä rangaistusmuotona nuorten rikksentekijöiden kohdalla julkaisussaan (Oikeusministeriö 2009). Nuoria rikksentekijöitä on runsaasti, joten tästä voinee päätellä sen, että alaikäisiä rikksentekijöitä tuomitaan äärimmäisen harvoin nuorisorangaistukseen. Tämä johtuu rikosseuraamusviraston mukaan siitä, että nuorisorangaistusta määrittelevä laki on määritelty niin ahtaaksi, että siihen soveltuvia tuomittavia on vaikea löytää

(Oikeusministeriö 2009).

3.6 Soveltuvuus selvitys

Mikäli rikos, josta henkilöä epäillään, on sen kaltainen että siitä voidaan tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdoton vankilatuomio, on tuomioksi mahdollista määrätä vankeuden sijasta yhdyskuntapalvelua. Yhdyskuntapalveluun soveltuvuutta arvioidaan henkilötutkinnan tavoin ennen oikeuden käsittelyä. Ennen kuin yhdyskuntapalveluun tuomitaan, henkilöstä laaditaan soveltuvuus selvitys, jossa henkilön elämäntilanne voidaan kauttaaltaan läpi ja tarkistetaan ennalta, onko tämän elämäntilanteesta esteitä yhdyskuntapalvelusta suoriutumiseksi. Päihdeongelmat ovat merkittävässä osassa kielteisiä soveltuvuus selvityksiä. Soveltuvuus selvityksistä vastaa rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus. (Rikosseuraamuslaitos 2011e.)

Soveltuvuus selvityksessä laaditaan kattava lausunto henkilön elämäntilanteesta ja rikokseen mahdollisesti johtaneista syistä. Haastattelun aikana jo käydään läpi yhdyskuntapalvelun säännöt ja lausuntoon kirjataan se, miten epäilty itse arvioi suoriutuvansa yhdyskuntapalvelusta. Soveltuvuus selvityksen painavin anti syyttäjälle ja tuomioistuimelle on viranomaisen kannanotto siitä, soveltuuko epäilty yhdyskuntapalveluun. Soveltuvuus selvityksen tärkeys määrittelee myös sitä, miten tarkasti ja huolellisesti henkilön elämäntilanne käydään haastattelun aikana läpi. Haastatteluun kuuluu niin epäillyn koulutustaustan, työkokemuksen, aiemman rikostaustan kuin myös ihmissuhteiden ja mahdollisten päihdeongelmien tarkastelu. Tämän takia haastattelijan ei ole osoitettava vain asiantuntijuutta yhdyskuntapalvelun ehtojen osalta, vaan myös luotava niin luottamuksellinen haastattelun ilmapiiri, että kaikki yhdyskuntapalveluun soveltuvuuteen vaikuttavat seikat tulevat ilmi haastattelun aikana.

Jälleen kerran haastattelutilanne voi jäädä epäillyn ainoaksi kontaktiksi rikosseuraamustyöhön, joskin soveltuvuus selvityksen ollessa kyseessä liikutaan jo rangaistusasteikon ankarammassa päässä, jolloin on epätodennäköistä että epäilty saisi vain ehdollisen vankeustuomion ilman valvontaa. Myös tässä kohtaa palveluohjauksellinen näkökulma tarjoaa tukea epäillylle mahdollisesti vaikeaselkoisen

tuntuudessa viranomaisviidakossa.

Mikäli mahdollisesti käyttöön tuleva rangaistusasteikko erityisesti nuoren rikoksesta epäillyn kohdalla asettuu johonkin ehdottoman ja ehdollisen vankeustuomion välimaastoon, pyytää syyttäjä usein yhdistetyn lausunnon, jossa on sekä seuraamusselvitys että soveltuvuus selvityspyyntö. Tällöin varmistetaan se, että epäillyn saadessa tuomion kummasta tahansa asteikon ääri laidasta, on yhdyskuntaseuraamukset otettu huomioon sekä valvonnan että yhdyskuntapalvelun osalta.

3.7 Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita alle kahdeksan kuukauden mittaisen ehdottoman vankeustuomion sijasta. Sitä voidaan tuomita 20–200 tuntia, ja se on luonteeltaan palkatonta työtä, jota suoritetaan yleishyödyllisissä, voittoa tavoittelemattomissa järjestöissä tai organisaatioissa. Enintään kymmenen tuntia yhdyskuntapalvelusta voidaan suorittaa osallistumalla uusintarikollisuutta vähentäviin ohjelmiin tai käyttämällä päihdeongelman hoitamiseen tarkoitettuja palveluja rikosseuraamuslaitoksen hyväksymällä tavalla (Laki yhdyskuntapalvelusta § 1). Tähän on kuitenkin tuloillaan muutos, joka mahdollistaisi toimintaohjelmien ja päihdeongelman hoitamiseen tarkoitettujen palveluiden käyttämisen jopa enintään kolmenkymmenen tunnin verran koko yhdyskuntapalvelusta. Tämänkaltainen muutos yhdyskuntapalvelussa on perusteltua erityisesti sen takia, että suurin osa yhdyskuntapalveluun tuomituista on syyllistynyt rattijuopumukseen. Tällöin myös ajallisesti päihdeongelmien hoitoon ja ennaltaehkäisemiseen olisi perusteltua saada käyttää enemmän aikaa ja resursseja. (Hallituksen esitys 27.5.2009.) 1.5.2011 yhdyskuntapalveluun tuomittuja oli yhteensä 1537 henkilöä (Rikosseuraamuslaitos 2011d, 7).

Yhdyskuntapalvelupaikkoina voivat toimia esimerkiksi kunnat, vanhainkodit, seurakunnat sekä voittoa tavoittelemattomat järjestöt ja säätiöt (Asetus yhdyskuntapalvelusta 28.12.1990/1259 § 1). Yhdyskuntapalvelu on luonteeltaan kaikista vapaudessa suoritettavista tuomioista kontrolloiduin, sillä sen puitteissa noudatetaan tarkkaa aikataulua, palvelijan tulee aina olla päihteettömänä palvelupaikalla eikä hän saa hoitaa omia asioitaan palvelutuntiansa aikana. Yhdyskuntapalvelun tausta-ajatuksena on

se, että yhtä vankeudessa suoritettavaa päivää vastaa yksi tunti yhdyskuntapalvelua. Tällöin jo viiden minuutin myöhästyminen voi johtaa suulliseen varoitukseen, sillä viisi minuuttia yhdyskuntapalvelusta vastaa jo montaa tuntia vankeudessa. Kirjallisia varoituksia voi saada ainoastaan kaksi, ennen kuin palvelu keskeytetään ja tämä esitetään syyttäjälle ehdottoman vankeustuomion täytäntöönpanemiseksi.

Mikäli palvelija saapuu palvelupaikalleen päihtyneenä, tai palvelupaikan vastuutyöntekijällä on epäily palvelijan päihtymyksestä, yhdyshenkilö ilmoittaa siitä rikosseuraamuslaitoksen työntekijälle, joka tulee suorittamaan palvelijalle puhallustestin. Mikäli palvelija on päihtynyt, hänet poistetaan palvelupaikalta ja seuraavat palvelukerrat kielletään, kunnes häntä on kuultu ja asianmukainen selvitys ja nuhtelutoimenpiteet tehty. Palvelua jatketaan, ellei kirjallinen varoitus ole jo toinen. Palvelu voidaan myös keskeyttää ja muuntaa vankeudeksi mikäli palvelija syyllistyy uuteen rikokseen. (Rikosseuraamuslaitos 2011c.)

4 TUKI JA KONTROLLI

Vapaudessa suoritettaviin rangaistuksiin kuuluu olennaisesti viranomaisen taholta tarjottu tuki ja kontrolli. Ilman niitä vapaudessa suoritettava rangaistus ei yksinkertaisesti olisi vapaudessa suoritettava rangaistus. Rikokseen syyllistyneen tulee kokea jonkinlaista ojennusta yhteiskunnan taholta, joten siksi tuen ja kontrollin tarkasteleminen lähemmin on olennaista, kun tutkitaan vapaudessa suoritettavaa rangaistusta. Tässä luvussa esittelen tutkimuksia tuesta ja kontrollista. Kirjoitan siitä, mitä havaintoja muissa tutkimuksissa on tehty ja pohdin, miten voin linkittää niitä omaan tutkimukseeni. Keskityn yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kenttään liittyviin tutkimuksiin. Joukosta löytyy kuitenkin myös psykologian ja lääketieteellisen tutkimuksen kentällä tehtyjä tutkimuksia, sillä tuella on havaittu olevan myönteisiä vaikutuksia ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (Barbee & Cunningham 1995, 383 ja Goldsmith & Sarason 1994, 15-26).

Tuen voi käsittää olevan keino auttaa yksilöä. Avun ja tuen mielikuviin liittyy vastaanottamisen ja saamisen piirteet. Toisin kuin tuen kohdalla, kontrollin olennaisin piirre on sen yksipuolisuus. Kontrollin tarvetta ei useinkaan kysytä, vaan kontrollitoimenpiteelle altistettava yksilö altistetaan sille huolimatta tämän kokemuksesta siitä, tarvitseeko hän kontrollitoimenpiteitä vai ei. Tuesta kieltäytymisen harvinaisuus ja kontrollin pakonomaisuus ei kuitenkaan ole sääntö. Erityisesti sosiaalityön kohdalla asiakkaita voi olla sellaisia henkilöitä, jotka eivät koe tarvitsevansa apua sekä asiakkaita jotka myöntävät kontrollin tarpeen ja ovat siitä kiitollisia.

”Pakon ja palvelun” keskinäisten suhteiden tarkastelu on kiinnostanut jo 1950-luvulta lähtien. Keskustelua on ollut muun muassa ainakin jälkihuollon sisällöstä, vankilasta vapautuneen saamasta tuen ja kontrollin välisestä tasapainosta. (Karjalainen 1989, 22). Nykyinen rikosseuraamuslaitos, aiemmin kriminaalihuoltoyhdistyksenä, kriminaalihuolto ry:nä, ja vankeusyhdistyksenä tunnettu organisaatio on Karjalaisen (1989, 1) mukaan tuen ja kontrollin toiminnan kenttä. Se on hänen mukaansa ”eriytynyt ja erikoistunut auttamisen, yhteiskunnallisen kontrollin ja poikkeavuuden sääntelyn toimeenpano-organisaatio”. Siten tuen ja kontrollin tutkiminen vapaudessa suoritettavien rangaistusten kohdalla on enemmän kuin perusteltua.

4.1 Erilaiset tuen muodot

Sosiaalisen tuen muodot ovat jaoteltu useilla eri tavoilla ja useiden eri tutkijoiden toimesta. Sosiaalista tukea voidaan niputtaa esimerkiksi sen luonteen ja sen piirteiden kautta. Kahn (1979) sekä Kahn ja Antonucci (1980) ovat lajitelleet sen emotionaaliseen tukeen (kiintymys), johon liittyy turvallisuuden tunteen luominen sekä emotionaalisen sitoutumisen merkit, ohjaavaan tukeen (päätoksenteossa ohjaaminen) ja konkreettisen tuen antamiseen. Konkreettisena tukena voi olla ajan käyttö tuen tarvitsijan hyväksi tai materiaallinen apu.

Thoits (1982) on niputtanut tuen muodot kahteen, sosioemotionaaliseen tukeen, johon liittyy tuen kohteesta välittäminen ja hyväksyminen ja instrumentaaliseen tukeen, joka on jälleen materialistisempi muoto tuesta. Thoits (1982) näkee myös neuvojen antamisen instrumentaalisenä tukena, toisin kuin Kahn ja Antonucci.

Lisäksi House ja Kahn (1985) jakavat tuen kahteen pääryhmään: emotionaaliseen ja informatiiviseen tukeen. Näissä jaotteluissa on nähtävillä tuen mieltäminen kahteen tai kolmeen pääryhmään. Emotionaalinen tuki liittyy ihmisen tukemiseen tunneperäisissä asioissa, psyykkisissä muutoksissa ja ennemmin inhimillisellä rinnalla olon tavalla. Emotionaalinen tuki voi vähimmillään olla kuuntelemista, käsillä olevan tilanteen hyväksymistä ja vastapuolelle tarjottava kokemus siitä, että häntä on kuultu, eikä hänen sanomaansa kyseenalaisteta. House (1981, 39) on lisännyt näihin kategorioihin neljänneksi vielä arvioivan tuen, joka voi esimerkiksi olla rakentavan palautteen antamista.

Cutrona ja Suhr (1994) liittyvät näihin muokaten kategorioihin vielä toimintaa aktivoivan tuen sekä huolta kantavan tuen. Toimintaa aktivoiva tuki sisältää kaikenlaista sellaista tukea, jolla saadaan itse tuettava tekemään jotakin oman tilanteen parantamiseksi (Cutrona & Suhr 1994, 116). Huolta kantava tuki liittyy taas aiemmin kuvaillun emotionaalisen tuen kanssa yksiin. Tähän liittyy lohduttaminen, jonka tavoitteena ei ole suoranaisesti saada aikaan muutosta, mutta jälleen antaa tuen tarvitsijalle kokemus siitä, että häntä on kuultu ja hänen kokemustaan arvostetaan.

Kumpusalo (1991, 14) jaottelee myös tukea eri kategorioihin. Tukea on aineellista,

toiminnallista, tiedollista, emotionaalista sekä henkistä. Lisäksi hän kuvailee Casselin (1976, ref. Kumpusalo 1991, 15) jaottelemaa tuen eri tasoja primääri-, sekundaari- ja tertiääritasoihin sosiaalisten suhteiden läheisyyden perusteella. Tukea tarjoavat yksilön läheiset ja perhe ensisijaisesti ennen ystäviä, työtovereita ja naapureita. Näiden jälkeen tukea tarjoavat viranomaiset, julkiset ja yksityiset palvelut. Toisaalta yksilö voi haluta hakea tukea jopa tertiääritasolta ensin, mikäli tuen tarve on sellainen missä primääri tai sekundaaritason tuen tarjoajat eivät voi tukea tarjota – tai mikäli yksilö ei halua kyseiseen avuntarpeeseensa tueksi läheisiään tai ystäviään.

Tuen antajat voivat jakaa henkilön henkistä taakkaa, auttaa konkreettisesti ja taloudellisesti, antaa palautetta ja tietoa sekä auttaa yksilöä ottamaan omat voimavaransa tehokkaampaan käyttöön (Gothóni 1990, 11). Cobbin mukaan sosiaalinen tuki on yksilön tietoa siitä, että hänestä pidetään, välitetään ja arvostetaan (Ref. Tarkka 2004, 12). Caplan (1974) määrittelee sosiaalisen tuen yksilöiden välisiksi kiinnikkeiksi, joiden avulla ihminen muodostaa identiteettinsä. Kiinnikkeet tarjoavat mahdollisuuden saada palautetta omasta käyttäytymisestä sekä tarjoavat apua ja tukea. (Ref. Kumpusalo 1988, 49.)

4.2 Erilaiset kontrollin muodot

Juhila (2006, 32) kuvailee kontrollin historiaa: Kontrollin historia on ollut huoltotyön oikeudellistumista, jolloin toimenpiteet tiukkenevat ja puuttumiskynnys itsemääräämisoikeuteen madaltuu. Huoltolautakuntien ja huoltoviranomaisten toiminta muuttuu enemmän ja enemmän muistuttamaan poliisin toimintaa. Nämä muutokset ovat lähtöisin jo 1918 alkaneen kansalaissodan ajoilta, jonka jälkeen yhteiskuntaa ”siivottiin” sodan jäljiltä punaisten orpoja ja leskiä köyhäinhoitoon liitetyllä valvonnalla ja ohjauksella. Suomen varttuessa kontrollitoimenpiteiden kehitys jatkui värien haalistuessa. Vuonna 1922 vaivaishoitoasetus korvattiin köyhäinholoilalla, joka oli yhtäältä inhimillisempi todellisen avun tarvitsijoille, toisaalta ankara esimerkiksi itse oman köyhyytensä aiheuttaneille (rikolliset, alkoholistit). (Emt. 29-30.)

1950- ja 1960-luvuilla köyhäinholoilaki muuttui jälleen ja muotoutui taas kuvastamaan muuttunutta lain henkeä. Vuonna 1956 astui voimaan huoltoapulaki, joka korvasi köyhäinholoilain. Huoltoapulain hengessä korostuu huolto, ja painopisteeksi nousi muun

muassa päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huolto. Lastensuojelulain sävy muuttui enemmän avuhoitoa ja omatoimisuuden tukemista suosivaksi (Juhila 2006, 37). Eli kontrollin voi nähdä kehittyneen ankarammasta lempeämmäksi, yhteiskunnassa vallitsevan ankaran moralisoinnin lauhtuessa vuosikymmenien myötä. ”*Leimaavasta sosiaalihuollosta, autoritaarisesta ja kontrolloivasta asiakassuhteesta liikuttiin kohti asiakaslähtöisempää, asiakkaiden oikeuksia ja luottamuksellisuutta korostavaa työtettä*” (Juhila 2006, 43).

Heinonen (1989) kirjoittaa kontrollista miten huumeidenkäyttäjät kohtaavat sen yhteiskunnassa. Hän kirjoittaa käyttäjien kohtaamasta kontrollista erityisesti poliisin taholta. Kontrollin harjoittaminen sellaiselle ammattilaiselle, jolla on heikot oikeudet puuttua yksilön toimintaan, voi jäädä laimeaksi. Rikosseuraamustyössä työntekijän oikeudet kontrollitoimenpiteisiin eivät ole verrattavissa poliisin toimiin. Toisaalta rikosseuraamustyön lähtökohdat ovat juurtuneet ennemmin yksilön vapaaehtoiseen haluun muuttua ja muuttaa toimintatapojaan, vaikka toki kontrollitoimenpiteinä rikosseuraamustyöntekijä voi vakavimmillaan palauttaa esimerkiksi yhdyskuntapalvelua epäonnistuneesti suorittavan oikeudenkäyntiin vankeusrangaistuksen täytäntöön panemiseksi. Siten rikosseuraamustyön kontrolli voi olla vähintään voimakkaasti toimintaa ohjaavaa. Heinonen (1989, 107) kirjoittaa esimerkiksi terveystoimien kontrollin jäävän kehottamisen tasolle. Ei ainoastaan kontrollin ja avun tarjoaminen ole aktiivista toimintaa, vaan myös kieltäminen. Juhila (2006, 84) kirjoittaa siitä seuraavanlaisesti: ”*Myös avun ja tuen epääminen ovat kontrollitekoja, ja jos avun ja tuen piiriin aikoo palata, tulee yhteiskunta myös kontrolloimaan, onko käyttäytyminen muuttunut siihen suuntaan, että oikeus asiakkuuteen on mahdollista palauttaa.*” Näin ollen viranomaisen ei ainoastaan ole päättämässä tuen ja avun tarjoamisesta, vaan myös siitä, onko yksilöllä oikeutta siihen ja onko sitä aiheellista tarjota. Juhila myös määrittelee kontrollin liittyvän sosiaalityön rooliin suhteessa asiakkaaseen. Sosiaalityöntekijä pyrkii liittämään asiakkaansa yhteiskunnan valtakulttuuriin ja tarvittaessa kontrolloi niitä, joiden liittäminen on vaikea (Juhila 2006, 13).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Kerron seuraavaksi, mikä on tutkimuskysymykseni. Sen tässä luvussa lisäksi sijoitan tutkimukseni tieteellisten tutkimusten kentälle sille sopivaan paikkaan sekä esittelen tutkimukseni menetelmät, kirjoitan siitä miten keräsin aineistoni sekä analysoin aineistoani.

Olen valinnut tutkimukseeni teoreettiseksi viitekehikseksi fenomenologian. Fenomenologia on kokemuksen tutkimista. Tässä luvussa esittelen fenomenologian tarkemmin, kerron sen historiallisista lähtökohdista sekä sillä tutkimisen tyylejä. Vaikka fenomenologia on tutkimukseni työstämisen aikana osoittautunut parhaaksi tutkimustavaksi, ei se kuitenkaan ole autuaaksi tekevä, täydellinen metodi.

5.1 Tutkimuskysymys

Tutkimukseni mielenkiinto kohdistuu kokemuksiin ja niille annettuihin merkityksiin. Olen rajannut tutkimukseni koskemaan vain yhdyskuntaseuraamusten piirissä olevien henkilöiden kokemuksia. Haluan selvittää, minkälaisia kokemuksia he ovat kokeneet vapaudessa suoritettavissa rangaistuksissaan. Ytimekkäämmin tutkimuskysymykseni on: **Minkälaisia kokemuksia tulee esille yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen kertomuksissa?** Siitä seuraavat kertomukset ja tarinat rikastuttavat haastatteluaineistoani ja pääsen tarkastelemaan saamaani aineistoa fenomenologin silmälasien läpi. Fenomenologiasta kerron tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tutkin vuosina 2008–2009 kandidaatintutkielmassani lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen yhteisten asiakkaiden kokemuksia asiakasuriltaan. Silloin analyysini lopputulos oli se, että tuen ja kontrollin merkitykset risteilevät myönteisestä kielteiseen riippumatta siitä, oliko tuki tai kontrolli otettu vastaan vapaaehtoisesti tai vastentahtoisesti. Nyt pro gradu –tutkielmaani varten olen halunnut kohdentaa tutkimuskysymykseni rajatumpaan asiakasryhmään sosiaalityön kentältä.

Seuraavissa luvuissa kuvailen mitä menetelmiä käytän tutkimukseni toteutuksessa. Olen jo käyttänyt osaa menetelmistä kandidaatintutkielmassani, joten ne ovat minulle entuudestaan tuttuja. Fenomenologiaan perehtyminen pro gradu –tutkielmaani varten oli minulle uutta.

5.2 Fenomenologinen perinne

Fenomenologia on kokemuksen tutkimista, niin että kokemusta pyritään tarkastelemaan mahdollisimman puhtaasti. Kokemukseen pureudutaan suodattamalla siitä kaikki epäolennainen ja tutkijan siihen liittämät ”esiymmärryksen” aiheuttamat väritykset. Fenomenologiassa kokemus on ikään kuin piirustus: suttuisesta piirustuspaperista, jonka päälle on läikkynyt kahvia ja joka on ehkä vähän rypistynytkin, pyritään pyyhkimään kaikki muu pois, paitsi ääriviivat ja puhtaat värit. Fenomenologian taustalla vaikuttaa hermeneutiikka eli merkityksien etsiminen.

Fenomenologian on perustanut Edmund Husserl (1859–1938). Husserlin ajatukset ja opetukset kypsyivät 1900-luvun taitteessa muun muassa filosofi Martin Heideggerin vaikutuspiirissä. Husserl opiskeli matematiikkaa ja Leipzigin ja Berliinin yliopistoissa, ja väitteli tohtoriksi vuonna 1883 Wienin yliopistossa. Hänen ajatuksensa fenomenologiasta muotoutuivat matematiikan ja psykologian uria pitkin. Fenomenologia syntyi Husserlin käsissä kritiikiksi positivismia, tieteellistä tietoa vastaan. Fenomenologia on kannanotto, että ihmisen kokemus on perusta tiedolle. Myös lähempää nykyaikaa löydämme Husserlia mukailevia fenomenologisesti ajattelevia tieteentekijöitä. Judén-Tupakka (2007, 69) sanoo seuraavanlaisesti fenomenologiasta: ”*Fenomenologia on protesti, jolla puututaan kokemuksen kaventamiseen ja yksinkertaistamiseen.*” Näin sekä Judén-Tupakan että Husserlin ajatukset alleviivaavat sitä, että yksilön kokemus on puhtain tiedon perusta. Husserlin mukaan jokaisen objektin ja objektiiviseksi ajatellun asian takana on subjektiivinen aktiviteetti. ”*Tiede saavuttaa lopulta kokonaisuuden vasta kun mukana ovat myös subjektiiviset asiantilat: tunteet, aistimukset jne*” (Husserl 1995, 16). Lisäksi Heinämaa (2000, 17-18) kuvailee fenomenologian tutkivan ”*kokemuksia, havaintoja, uskomuksia, kuvitelmia, muistoja, kosketuksia*”, mutta myös ”*maailmaa havaittuna, uskottuna, kuviteltuna, muistettuna ja kosketettuna*”. Näin ollen fenomenologinen lähestymistapa on perusteltu valinta tutkimukselleni, jossa intressinäni on nähdä läheltä vapaudessaan rangaistustaan suorittavan henkilön kokemus tuesta ja kontrollista.

Perttula avaa fenomenologisen tutkimusperinteen myös psykologian tutkimuksen ulkopuolelle, hän viittaa siihen fenomenologisena erityistieteenä. Näin ollen

fenomenologia ei jää vain yhden tieteenalan alle, vaan tarjoutuu käytettäväksi myös muissa tieteenaloissa. Sitä on jo käytetty ainakin kasvatustieteissä, hoitotieteissä ja myös sosiaalitieteissä. Fenomenologiaa kuvataan vaikeana tutkimusmetodinä (Judén-Tupakka 2007, 63). Vaikeasta maineestaan huolimatta sitä on käytetty pro gradu -tasoisissa tutkielmissa ainakin kasvatustieteissä (ks. esim. Pitkänen 2002; Virtanen 2003) sekä Tampereen yliopistossa sosiaalipolitiikan sekä sosiaalityön tutkimuksessa: Salomaa (2011) ja Viitanen (2011). Lisäksi kun etsii pro gradu -tutkielmia hakusanalla ”fenomenologia”, antaa Tampereen yliopiston tutkielmatietokanta hakuosumia 40 kappaletta eri tieteenaloilta – mikä kertoo fenomenologian käytettävyydestä ja hyödyistä hyvinkin erilaisissa tutkimuskohteissa. Yleensä fenomenologiaa kuitenkin käytetään siellä, missä halutaan nähdä lähelle ihmisen kokemusta. Fenomenologia on ”*kuulemisen, läsnäolon ja vaikutetuksi tulemisen ankaraa toteuttamista*” (Perttula 2000, 441).

Mainitsemani esiymmärrys on Judén-Tupakan (2007) mukaan ”*ateoreettinen praxis*”, eli teorian käytäntö, joka kulkee tutkijan edellä. Kaikki havainnot kulkevat tuon esiymmärryksen läpi, ja vaikuttavat siihen, miten tutkija ottaa saamansa tiedon vastaan. Crotty (1998, 158) kuvailee miten tutkimuksen jo varhaisessa vaiheessa tutkijan on pyrittävä syrjäyttämään kaikki etukäteen tapahtuva suunnitelmallisuus ja esioletukset, viitaten juuri siihen miten haitallista tuo Judén-Tupakan mainitsema esiymmärrys voi olla tutkimukselle. ”*Fenomenologinen reduktio on menetelmä, jonka avulla epäolennaisuudet pyritään siirtämään syrjään ja keskittämään huomio tutkittavan ilmiön olennaisuuksiin*” (Lehtomaa 2009, 164-165). Fenomenologiassa pyritään välttämään tulkintoja ja tavoitellaan ilmiön mahdollisimman tarkkaa ja neutraalia kuvailemista.

Karjalainen (1989, 5) pohtii miten oman työn tutkimiseen liittyy omat sudenkuoppansa. Aiemmin mainittu esiymmärrys toteutuu myös siinä, että tutkijalla voi olla vahva käsitys työstä ja asiakkaista, joita tutkii, ettei kykene erittelemään tulkintojaan tai kyseenalaistamaan omia ennako-ajatuksiaan. Siten minun, joka olen työskennellyt rikosseuraamuslaitoksessa, tulee olla erityisen tarkkana tutkimuksen rakentamisessa ja huolehtia siitä, että en sokeudu omalle esiymmärrykselleni.

Haastattelemiini henkilöt ovat kukin jollakin tapaa yhteiskunnasta syrjäytyneitä – tai ainakin ovat olleet. He ovat tehneet rikoksia, poikenneet yhteiskunnan sovitui

säännöistä rikkomalla lakia. Rikoksen uhrin ja rikoksentekijän mustavalkoinen vastakkainasettelu toimii mahdollisesti apuna rikoksen uhrin trauman käsittelemisessä. Lakia rikkonut nostetaan lööppeihin poikkeavana, sellaisena joka on ”joku muu”, ja jota voi katsella kaltereiden läpi kuin eläintä eläintarhassa.

Tämänkaltainen kärjistetty suhtautumistapa aiheuttaa minussa voimakkaan vastareaktion, sillä olen työskennellyt erityisesti nuorten lainrikkojien parissa. Hyvin usein heidän äänensä vaimenee, kun he alkavat uskoa siihen identiteettiin, jonka yhteiskunta ja erityisesti media on heille antanut. Näiden henkilöiden parissa olen saanut tehdä hartiavoimin töitä, että he alkaisivat jälleen uskoa itseensä, ja uskaltaisivat ryhtyä kokeilemaan, mitkä ovet heille aukeaisivat. Tästä samasta syystä haluan tehdä pro gradu –tutkielmani heidän parissa, jotka ovat yhteiskunnan laitamilla: joko ehdollisesti rangaistuja, ehdonalaista vapaudessa olevia vankilasta vapautuneita, nuorisorangaistuja tai yhdyskuntapalvelulla rangaistustaan suorittavia. Haluan päästä lähelle heitä, antaa heille luvan kertoa kokemuksistaan tarkastella erityisesti sitä, miten he ovat kokeneet saamansa tuen ja kontrollin.

5.3 Kerronnallinen haastattelu

Haastattelua ryhdyttiin käyttämään tiedon keräämisen menetelmänä yhteiskuntatieteissä 1800-luvun lopulta alkaen (Alastalo 2005, 57). Vuosisadan vaihteessa haastattelun ajateltiin toimivan tutkimuksen ja tiedon keruun menetelmänä yksioikoisesti ja selkeästi. Mikäli tietoa haluttiin kerätä yhteiskunnan jäseniltä, heidän haastattelemine oli järkevä ja yksiselitteinen vaihtoehto. Haastattelemine on yhä tänäkin päivänä erinomainen valinta, sillä sen potentiaali laadullisen aineiston keruumetodina ei ole vanhentunut lainkaan. ”..jos halutaan tietoa, on luontevaa kysyä” (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 9).

Olen sitä mieltä, että muut tavat kerätä aineistoa eivät palvele tutkimukseni luonnetta yhtä luonnollisella tavalla kuin haastattelemine. Haastattelemine on piirteiltään keskustelunomaista, joka on myös minulle luonnollinen tapa toimia. Lisäksi jo aiemmin mainitsemisani lisensiaatintutkimuksissa ja väitöskirjoissa käytetään runsaasti haastattelua menetelmänä. Haastattelu on myös sosiaalityölle ominainen työskentelytapa, joten menetelmä soveltuu luontevasti valitsemaani tutkimusaiheeseen.

Hyvärinen ja Löyttyniemi kirjoittavat artikkelissaan kerronnallisesta haastattelusta siitä kuinka kaikkea jäsenystä ei koskaan voi poistaa kysymyksistä, tai sitten ne eivät merkitse mitään. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 200). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan tulee osata kysyä tarpeeksi ja merkityksellisesti, kuitenkin sortumatta johdatteluun tai omien intressien liialliseen paljastamiseen. Haastattelutilanteessa sekä haastattelija että haastateltava tuottavat uutta tietoa. Kertomus säilyy elävänä osittain juuri siksi, että se myöhemmässä tarkastelussa ottaa vastaan uusia merkityksiä ja toisten ihmisten erilaisia näkökulmia (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 202).

Haastattelun tyyppejä on erilaisia. Seuraavaksi perustelen, miksi olen valinnut nimenomaan kerronnallisen haastattelun, enkä esimerkiksi etnografista tai teemahaastattelua. Siinä missä etnografinen haastattelu kartoittaa ihmisen elämänpiiriä laajasti ja kattavasti, kerronnallinen haastattelu keskittyy tarinoiden ja kertomuksien merkityksellisyyteen. Kerronnallinen haastattelu antaa tilaa haastateltavalle päättää, mitkä tarinat ovat tärkeitä ja miten hän niistä päättää kertoa. Tästä poiketen teemahaastattelun tavoitteena on etukäteen asetettujen teemojen avulla varmistaa, että haastateltava kertoo halutuista asioista. Teemahaastatteluun en näe tarvetta, sillä haluan antaa vapaat kädet haastateltavalleni päättää itse, mitkä asiat ovat hänen mielestään merkityksellisiä ja mistä hän haluaa puhua. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189.) Kerronnallisen haastattelun tavoitteena on kerätä aineistoksi kertomuksia. Myös valitsemani teoreettinen viitekehys, fenomenologia, puoltaa avoimen haastattelun suosimista. Fenomenologinen haastattelu pyrkii keskustelunomaiseen tilanteeseen, jossa ennalta määritellyjä raja-aitoja on mahdollisimman vähän (Laine 2001, 36). Fenomenologisen haastattelun intressinä ei ole niinkään ihmisen käsitykset, jotka ovat muotoutuneet informaation, kasvatuksen opetuksen ja sosialisoinnin kautta, vaan kokemukset, jotka eivät aina välttämättä ole edes loppuun saakka ymmärrettyjä. Siten haastattelutilanteessa haastattelijan tulee pyrkiä mahdollisimman konkreettisiin kysymyksiin, jotka eivät houkuttele abstrakteja, käsityksillä väritettyjä vastauksia (Laine 2001, 35-36).

Tarina ja kertomus eivät tarkoita samaa asiaa. Samalla tarinalla tai tapahtumien ketjulla voi olla useampia eri osallisia. Kuitenkin kukin kertoo samasta tarinasta oman

kertomuksensa, joka on aina henkilökohtainen. Saman tapahtumaketjun kokeneet henkilöt konstruoivat hyvin erilaisia kertomuksia tapahtuneesta. Kertominen aktiivisena toimintana voi myös auttaa kertojaa ymmärtämään ja hallitsemaan menneisyyttään; se voi toimia osana identiteetin rakentamista ja rakentumista ja suuntaavat toimijaa kohti tulevaisuutta. Kertominen ja kertomukset ovat tietämisen ja tiedon muoto. Kertomukset jäsentävät eettistä paikkaamme maailmassa ja ne ovat tapa jakaa ja tehdä kokemuksia ymmärrettäviksi. Kertomalla kertomuksia luodaan luottamusta, ylläpidetään ryhmiä ja ennen kaikkea kertomus vastaa kysymykseen ”kuka minä olen?” (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). ”*Kerronnallinen haastattelu viittaa nyt siihen, että tutkija pyytää kertomuksia, antaa tilaa kertomuksille ja esittää sellaisia kysymyksiä, joihin olettaa saavansa vastaukseksi kertomuksia*” (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191). Näillä valinnoilla, fenomenologialla ja kerronnallisella haastattelulla tavoitteenani on yhdistelmä avoimia, laajoja kertomuksia. Niitä fenomenologisesti tutkimalla pääsen dialogiin aineiston kanssa, joka on väritetty kirjavilla kokemuksilla.

5.4 Eettisiä pohdintoja

Haastattelutilanteessa on otettava huomioon, että haastattelijalla ei johdattele keskustelua toivomaansa suuntaan. Haastattelijan puhe ja vaikutus ovat väistämättä merkityksellisiä haastattelun kululle. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 10.) Tutkimuksen johdatteleminen auttamattomasti varjostaisi tutkimuksen objektiivisuutta ja väärentäisi haastattelua kokonaisuutena. Toisaalta puhtainkaan neutraaliuden näkemys ei kuitenkaan palvele hyvän haastattelun tarkoituspäitä. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2005, 202) kuvailevat että dialogisuudessa on nimenomaan se rikastuttava elementti, että se saa aina uusia merkityksiä. Alkuperäisestä merkityksenannosta puhdistettu kokemus voi loppujen lopuksi olla hyvin epäkiinnostava asia tutkia.

Helne (2002, 15) pohtii analyysin tekemistä eläinmetaforilla. Hän kirjoittaa siitä, kuinka hän tutkimusta tehdessään on samassa vuorovaikutustilanteessa tutkimusjoukkonsa kanssa ja osallistuu yhtä lailla syrjäytymisdiskurssin rakentamiseen. Hän myöntää sen että hän on kalana muiden kalojen joukossa. Hän voi ainoastaan pyrkiä hyppäämään lintukalan tavoin pinnalle, josta käsin voi hetkellisesti havainnoida kalaparven ominaisuuksia. Näin hän myös koettaa tarkastella itseään tarkastellessaan niitä, jotka

rakentavat syrjäytymiskurssia.

Merja Laitinen (2004) on kirjoittanut yksilöiden kokemuksista seksuaalisen hyväksikäytön uhrina. Hänen tutkimuksensa on esimerkillinen erityisesti eettisten pohdintojen suhteen. Laitinen käy läpi teoksessaan erilaisia eettisiä pohdintoja omasta vastuustaan tutkijana siihen miten henkilökohtaiselle ja aralle alueelle hän astuu haastatellessaan seksuaalisen hyväksikäytön uhreja. Hän kertoo olevansa tutkijana moraalinen toimija, joka on osana yhteiskunnallisia suhteita. Tutkijalla on valtaa tehdä tutkimuskohteensa lähestyttävämmäksi ja näin hän myös vaikuttaa siihen, miten tähän vaiettuun häpeän ja syyllisyyden värittämään rikokseen suhtaudutaan.

Laitisen (2004) tutkimus ei ole vähäpätöinen myöskään hänen haastattelemiensa ihmisten elämässä. Useissa aineisto-otteissa nousee esille se, miten tutkimukseen osallistuneet henkilöt kertovat seksuaalisen hyväksikäytön kokemusten läpikäymisen olleen merkittävää traumaattisista kokemuksista toipumiselle. Voin vain toivoa, että oman tutkimukseni kohdalla haastattelut tulevat olemaan ennemmin terapeutisia haastattelemieni henkilöiden kohdalla. Väitän että oman elämän reflektointi on jollakin tasolla aina identiteettiä rakentava kokemus ja sillä voi parhaimmillaan olla eheyttävä ja itsetuntoa kohottava vaikutus. Toisaalta muistojen läpikäyminen on voinut avata ovia kipeisiin, arkoihin aihealueisiin.

Tarinoiden kuuleminen voi olla itselleni myös koetteleva kokemus. Sain kandidaatintutkielmaani varten haastattelemiltani kuulla myös sellaisia kertomuksia, jotka liikuttivat ja järkyttivät minua kyyneliin saakka. Minulle oli vaikeaa kokemattomana tutkijana pysytellä neutraalina ja objektiivisena, mutta koetin parhaani mukaan ainakin olla itkemättä kovin huomattavasti kuullessani jotakin järkyttävää. Toisaalta tarinan kuulijan näkyvä liikuttuminen ei uskoakseni tee pahaa tarinan kertojalle: toivon, että emotionaalinen osallisuuteni on antanut jotakin haastattelemilleni henkilöille, vähintään kokemuksen siitä, että maailmasta löytyy ihmisiä, jotka välittävät. Tämän kokemuksen rikkaampana olin valmis pyytämään uusia haastateltavia kertomaan minulle kokemuksistaan.

5.5 Haastateltujen tavoittaminen

Otin yhteyttä kolmeen eri yhdyskuntaseuraamustoimistoon aluksi sähköpostitse. Kävin esittelemässä tutkimussuunnitelmani ja haastattelupyynnöni mainitsemani suuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden viikoittaisessa palaverissa 3.8.2011. Esittelin palaverissa tutkimussuunnitelmani ja yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät kyselivät minulta tarkemmin tutkimukseni etenemisestä ja toiveista, joita olin asettanut haastateltavista. He lupautuivat värväämään minulle haastateltavia syys- ja lokakuun 2011 tienoille. Heille näin jäi reilu kuukausi aikaa esitellä haastattelupyynnöni asiakkailleen. Annoin asiakkaille jaettavaksi tai näytettäväksi monisteet haastattelupyynnöstäni (ks. liite).

Keskisuuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimistoon olin yhteydessä myös sähköpostitse. Tämän toimiston suhteen en tiennyt, kehen olisin suoraan yhteydessä, joten osoitin sähköpostini toimiston yleiseen sähköpostiin ja toivoin parasta. Olin matkalla kyseisessä kaupungissa perhesyistä vain kahden viikon ajan, joten haastateltavien etsimiselle oli selkeästi tiukempi aikataulu. Koska aikatauluni tämän yhdyskuntaseuraamustoimiston suhteen ei ollut yhtä väljä kuin suuren kaupungin toimiston, koin tärkeäksi soittaa yhdyskuntaseuraamustoimistolle jo ensimmäistä sähköpostiani seuraavana päivänä. Heiltä lupauduttiin pohtimaan haastattelupyynnöni ja olemaan minuun yhteydessä seuraavan viikon aikana. Sain jo mahdollisimman varhain, että mikäli aikatauluni on liian tiukka enkä heiltä saisi haastateltavia, olisin kuitenkin tyytyväinen haastateltaviin, joita löytäisin suuremmasta kaupungista väljemmällä aikataululla. Näin halusin painottaa sitä, ettei tarkoitukseni ole painostaa yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöitä harhapoluille omista työtehtävistään, jotka kuitenkin ovat heille prioriteettina. Sain heiltä kuitenkin pian vastauksen, jossa toivotettiin minut tervetulleeksi heidän yhdyskuntaseuraamustoimistolle tapaamaan työntekijöitä. Menin vierailemaan heidän toimistollaan 9.8.2011 tapaamaan paikalla olleita työntekijöitä ja näin sain esiteltyä tutkimussuunnitelmani samaan tyyliin kuin suuremman kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimistollakin. Tiukasta aikataulusta huolimatta sainkin työntekijöiden avulla sovittua ensimmäisen haastattelun jo seuraavalle päivälle.

Pienen kaupungin asiakkaiden haastatteleminen karsiutui tutkimukseni edetessä kokonaan. Tutkimukseni aikatauluun liittyvistä syistä en ollut kyseisessä kaupungissa silloin, kun siellä olisi ollut työntekijää tavattavissa. Lisäksi koska sain tarvittavan aineiston kokoon keskisuuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimistolta, ilmoitin pienen kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijälle etten enää tarvinnut haastatella heidän asiakkaitaan.

Työntekijät molemmissa toimistoissa, joissa vierailin, olivat vilpittömän kiinnostuneita tutkimusasetelmastani ja kyselivät runsaasti tutkimuksestani, jotta osaisivat kertoa siitä asiakkailleen. Eräällä työntekijällä oli myös kontakti sellaiseen asiakkaaseen, jonka toimeenpano oli jo päättynyt, mutta yhteydenpito pysynyt yllä. Tämä työntekijä esitti minulle kysymyksen ehdostani haastateltavien löytämisestä: haittaisiko tutkimustani se, ettei olemassa olevaa asiakassuhdetta enää ollut. Tämän ehdon olin asettanut lähinnä siksi, etten itse velvoittaisi työntekijöitä tavoittelemaan sellaisia henkilöitä, jotka ovat mahdollisesti jo pudistelleet yhdyskuntaseuraamuslaitoksen pölyt jaloistaan. Mutta tässä kyseisessä tilanteessa näin avoimen oven hyödyntää paikallisen toimiston toimintakulttuuria tutkimukseni eduksi. Mikäli tällä työntekijällä oli olemassa sellainen käytäntö, että hän piti asiakkaisiin yhteyttä vielä varsinaisen asiakkuuden päätyttyä, en nähnyt estettä sellaisen henkilön pyytämiseksi haastateltavaksi. Tätä samaa toimintakulttuuria ei kuitenkaan voinut keinotekoisesti pakottaa muille työntekijöille, joten tämä tapaus jäi ainutlaatuiseksi tämän tutkimuksen puitteissa.

Keskustelua työntekijöiden parissa herätti runsaasti se, miten he "markkinoisivat" tutkimukseen osallistumista asiakkailleen. Pohdimme yhdessä sitä, että asiakkaille on varmasti arvokasta tietää, että heidän kokemuksillaan on merkitystä yhteiskunnallisessa tutkimuksessa. Lisäksi haastateltavien rekrytoimiseksi olisi tärkeää kertoa heille, etten ole kiinnostunut heidän tekemistä rikoksista tai muusta menneisyydestä, vaan nimenomaan siitä, miten he ovat kokeneet vapaudessa suorittamansa rangaistuksen. Siten heillä olisi mahdollisuus ikään kuin antaa yhteiskunnalle palautetta.

5.6 Haastatteluiden toteuttaminen

Selvitin työntekijöille yksityiskohtaisesti, miten tulen toteuttamaan haastattelut. Jo

työntekijöille yksityiskohtainen selvitys tutkimuksen toteuttamisesta on tarpeen, jotta työntekijä uskaltaa luottaa minuun antamalla minun haastatella omaa asiakastaan. Asiakkaan ja työntekijän välinen luottamus on kovalla työllä ansaittu, ja siten halusin kunnioittaa tätä suhdetta kaikin tavoin.

Kerroin, että edes nauhalle haastateltavien ei tarvitse kertoa nimeään ja että tuhoan äänitteet tutkielmani valmistuttua. Sekin on huomionarvoinen seikka, etten analyysissäni liian yksityiskohtaisesti erittele minkä yhdyskuntaseuraamuksen kokija haastateltava on.

Toteutin kaikki haastattelut keskisuuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimiston kokoushuoneessa. Tapasin haastateltavani yleensä toimiston aulassa, jossa työntekijä esitteli minut asiakkaalleen. Tässä tilassa työntekijä keskusteli vielä lyhyesti asiakkaansa kanssa ja mahdollisesti sopi seuraavasta tapaamisesta. Työntekijä usein myös kertoi asiakkaalleen, että haastatteluun osallistuminen luetaan valvontatapaamiseksi jonka he kirjaavat asiakastietojärjestelmään. Tämän jälkeen saatoin haastateltavan kahvihuoneeseen ja pyysin heitä istuutumaan kahvipöydän ääreen sohvalle. Olin kattanut sohvapöydälle kuppeja ja lautasia, ja tarjoilin haastateltavilleni kahvia, teetä ja pullaa, joita he saivat vapaasti nauttia haastattelun aikana. Osa joi kahvia tai teetä, osa söi tarjoilemani pullan, mutta kaikille ne eivät maistuneet. Silti koin, että tämä loi välitöntä ja rennompaa tunnelmaa haastattelutilanteeseen. Tämä oli minulle tärkeää siitä syystä, että liian virallisesti toteutettu mekaaninen haastattelu olisi voinut tukahduttaa henkilökohtaisempien kokemusten kertomista. Kerroin haastattelun toteuttamisesta ja pro gradu -tutkielmastani yleisesti jo ennen kuin laitoin tallennusvälineeni päälle. Pyysin vielä erikseen jokaiselta haastateltavalta lupaa saada nauhoittaa heidän haastattelunsa. Kaikille sopi tämä järjestely. Käytin kahta tallennusvälinettä haastatteluideni toteuttamiseen, nauhuria sekä kannettavaa tietokonetta. Perustelin tätä haastateltavilleni sillä, että mikäli toinen ei jostain syystä toimisi tai vioittuisi kesken haastattelun, olisi minulla todennäköisesti kuitenkin vielä toinen toimiva tallennusväline, ettei haastattelua tarvitsisi keskeyttää. Tämä osoittautui hyödylliseksi jo ensimmäisen haastattelun aikana, sillä huomasin kannettavan tietokoneen äänitysohjelman kaatuneen kesken haastattelun. Koska vielä toinen äänityslaite oli toiminnassa ja nauhoitti haastattelunani, en joutunut edes keskeyttämään haastateltavan puhetta. Kukin haastattelu kesti kahdestakymmenestä

minuutista reiluun tuntiin, riippuen haastateltavan puheliaisuudesta.

Minulle rikosseuraamuslaitoksen työntekijänä on kerrottu yhdenlaisia kertomuksia, joka herätti uteliaisuuteni: kerrotaisinko minulle erilaisia kokemuksia jos olisinkin ulkopuolinen tutkija? En mielestäni onnistunut ulkopuolisuudessa niin hyvin, kuin olisin halunnut. Toteutin haastatteluni rikosseuraamuslaitoksen tiloissa yhdyskuntaseuraamustoimistolla, joka edustaa haastateltavilleni juuri sitä viranomaistahoa, josta halusin heiltä kysyä. Todellista ulkopuolisuutta olisi toteuttanut toiset tilat ja mahdollisuus ottaa yhteyttä vapaudessa rangaistustaan suorittaviin ihmisiin jotakin muuta, kuin viranomaistahon kautta. Suljettu ovi työntekijöiden ja haastattelutilanteen välillä kuitenkin jollakin tavalla toivottavasti korosti haastateltavan vapautta puhua suunsa puhtaaksi. Osassa haastatteluista koin, että haastateltava rentoutui ja saattoi puhua avoimesti niin kielteisistä kuin myönteisistä kokemuksistaan – osassa taas koin että paljon jäi sanomatta ja yhdyskuntaseuraamustoimiston kahvihuoneen seinät tukahduttivat monia tarinoita. Perustelen tätä kokemusta silkalla intuitiolla, jolla ei ole juurikaan tieteellistä pohjaa, enkä sitä voi todistaa mitenkään.

Sain kuitenkin vastaukseksi kuusi erilaista teemaa, jotka muodostuivat merkityskokonaisuuksiksi toteuttamissani haastatteluissa. Kustakin näistä kuudesta teemasta voisi aloittaa syvemmän tutkimuksen ja edetä paljon syvemmälle kokemuksiin vapaudessa suoritettavista rangaistuksista.

Kerronnallista haastattelua toteutin niin, että en ollut valmistellut ennalta haastattelutilanteeseen mitään kysymyksiä. Esittelin tutkimuskysymykseni haastateltavilleni kuvailemalla, että olin kiinnostunut vapaudessa rangaistustaan suorittavien henkilöiden kokemuksista. Osa haastateltavista oli aluksi ymmällään siitä, mitä heidän tulisi kertoa minulle, mutta ymmärsivät keskustelun avulla pian, että juuri ne asiat, joita he halusivat kertoa, olivat minulle arvokkaita vastauksia. Joissakin haastatteluissa haastattelun avoimuus ja väljyys muodosti ehkä jopa ongelman, sillä haastateltava ei välttämättä osannut kertoa kokemuksistaan, ellen muodostanut tarkempaa kysymystä johon hän voisi vastata. Tällöin koetin käyttää tarkempia kysymyksiä, senkin uhalla että sorruin johdattelemaan haastateltavan puhetta. Sekin kuitenkin on mielestäni

ollut pienempi paha kuin se, että haastattelun anti olisi ollut hiljaista kohinaa äänitetallenteella, josta en olisi voinut käyttää analyysiini mitään.

Sain haastateltua kuusi henkilöä keskisuuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimistolla yhden viikon aikana. Olen suuressa kiitollisuudenvelassa yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille, jotka saivat niin lyhyellä varoitusaajalla pyydettyä asiakkaitaan haastateltaviksi. He olivat yhteydessä asiakkaisiinsa ja saivat sovittua tapaamiset toimiston tiloihin. Itse en ollut asiakkaisiin yhteydessä. Keskustelin työntekijöiden kanssa siitä, miksi en omia yhteystietojani antanut haastateltavilleni: kerroin että mikäli asiakkaalle tulisi jotakin kommentoitavaa tai kysyttävää haastatteluun ja tutkimukseeni liittyen, voisi hänen työntekijänsä ottaa minuun yhteyttä asiaan liittyen. Näin haastattelutilanteen tuttavallisuus saatiin kuitenkin pidettyä asiallisen rajoissa enkä saattanut itsenäni siihen asemaan, että tarjoutuisin olemaan valmiudessa ryhtymään haastateltavan terapeutiksi tai ottamaan vastaan enempiä kertomuksia, kuin mitä haastattelutilanteessa tulisi esille. Tämä rajaus oli tärkeää tehdä silmällä pitäen pro gradu –tutkielman laajuutta ja syvyyttä.

Litteroin haastatteluiden äänitetallenteet tekstiksi. Pyrin kirjoittamaan ja merkitsemään tekstiin merkitsevät tauot ja äänenpainot hyväksikäyttäen pisteitä ja pilkkuja. Analysoidessani haastatteluita kävin läpi sekä litteroimaani tekstiä että palasin kuuntelemaan alkuperäistä äänitetallennetta.

5.7 Haastatellut henkilöt

Tavoitteenani oli saada haastateltua 6-9 asiakasta yhden suuren kaupungin (noin 200000 asukasta), yhden keskisuuren kaupungin (noin 120000 asukasta) ja yhden pienen kaupungin (noin 28000 asukasta) yhdyskuntaseuraamustoimistolta. Sain aineistoni kuitenkin kokoon riittävänä jo vain yhden toimiston asiakkaista ja tein päätöksen aineistoa tarkasteltuani olla haastattelematta muiden toimistojen asiakkaita. Aineisto osoittautui niin monipuoliseksi, että koin sen olevan riittävää pro gradu –tutkielmaani varten. Toki muidenkin toimistojen asiakkaiden haastattelemine olisi ollut eduksi tutkielmalleni, mutta sen esteeksi muodostui tutkielmani toteuttamisen aikataulu. Aineistoni koostuu keskisuuren kaupungin yhdyskuntaseuraamustoimiston kuuden

asiakkaan haastatteluista. Heinämaa (2000) kirjoittaa miten määrä ei voita laatua aineiston keruussa. Näin ollen voin perustella kuuden haastattelun olevan riittävä määrä aineistoksi pro gradu –tutkielmaani varten. ”Usein yllättävät ääriesimerkit vievät pidemmälle kuin suuri määrä kuvioita. Vastaavasti fenomenologin ymmärrys ei parane, vaikka hän kasvattaisi kokemustensa aluetta ja perehtyisi mahdollisimman moniin kokemuskuvauksiin. Kyse ei ole määrästä vaan eroista” (Heinämaa 2000, 76).

Haastattelemistani henkilöistä yksi oli nainen ja viisi miehiä. Tämä on jokseenkin sukupuolijakaumaa oikeudenmukaisesti edustava otos rikosseuraamuslaitoksen asiakkaista, sillä kaikista yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituista henkilöistä naisia oli 8,9 % vuonna 2010 (Rikosseuraamuslaitos 2011d, 39).

Haastattelemieni henkilöiden iät sijoittuvat noin 21 ja 50 vuoden välille. Yksi heistä oli tuomittu nuorisorangaistukseen ja useammalla muulla oli joko ehdonalainen vapaus tai ehdollinen vankeusrangaistus johon oli liitetty valvonta. Lisäksi joillakin heistä oli kokemusta vain yhdyskuntapalvelusta.

Olin rajannut haastateltavani sellaisiin, jotka ovat jo suorittaneet kokonaisia yhdyskuntaseuraamuksia. Jo suoritetuilla asiakkuuksilla halusin varmistaa sen, että haastateltavillani on myös näkemystä menneisiin tuomioihinsa ja runsaasti kokemusta yhdyskuntaseuraamuksista. Toisaalta (harmillisesti) tämä rajasi pois mahdollisesti sellaiset asiakkaat, jotka olivat ottaneet opikseen jo ensimmäisestä tuomiostaan ja mahdollisesti kokeneet rangaistuksensa niin vaikuttavina, etteivät olleet syyllistyneet uusiin rikoksiin.

Pyrin tutkimuksessani toteuttamaan Standpoint-asetelmaa, jolla asetetaan kertomusten kertojan näkökulma itseisarvoksi. Sillä ei ole niinkään väliä, mitä tapahtumakulut ovat olleet vaan ennemmin sillä, miten he ovat nämä tapahtumat kokeneet (Pohjola 1994, 32 ja Ruoho 1990, 3-4). Standpoint-asetelman merkitys tutkimuksessani on tärkeä, sillä puhetapoja analysoidessani en pyri muokkaamaan kuulemieni tarinoiden merkityksiä, vaan koetan säilyttää niiden sen nimenomaisen arvon, jonka kertoja sille itse antaa.

5.8 Fenomenologinen aineiston analyysi

Fenomenologisesti tutkittavan aineiston analyysiin liittyy läheisesti käsite *sulkeistaminen*. Käsite on alun perin syntynyt tutkijasta, joka kahlaa aineistoaan lävitse ja laittaa sulut niille löytämilleen asioille (sanoille), jotka ovat epäolennaisia. Sulkeistaminen terävöittää aineiston sisältöä, ja toimii sinä suodattimena, joka lopulta auttaa löytämään fenomenologisen tutkimuksen tulokset (Virtanen 2006, 151). Myös Crotty (1998, 83) viittaa sulkeistamiseen (bracketing), mutta hieman eri näkökulmasta. Tutkijan tulisi sulkeistaa aineiston ulkopuolelle myös omat ennakkoluulonsa ja aavistuksensa, niin ettei ne pääsisi vaikuttamaan varsinaiseen tulosten erittelyyn.

Koko prosessin ja tutkimusmetodin ideana on päästä lähelle ihmisen kokemusta muutaman fenomenologista tutkimusta toteuttavan askelluksen avulla. Askellusten määrää ovat eri kirjoittajat soveltaneet eri tavoin, pääpiirteissään kuitenkin kaikista löytyy samat etenemisohjeet. Tässä havainnollistava taulukko Judén-Tupakkaa (2007) mukaillen fenomenologisista askelluksista:

Taulukko 1 Fenomenologiset askellukset

| Fenomenologisen tarkastelun vaiheet C. Kommas vaihe B. Toinen vaihe A. nsimmäinen vaihe | Husserl 1995 | Spielberg 1984 | Crotty 1996 |
|---|--|---|---|
| | 1 Kartesiolainen epäilevä tarkastelu. | 1 Tutkia tarkoin erityistä ilmiötä. | 1 Kuvata ilmiö yksityiskohtaisesti. |
| | 2 Ensimmäinen tietoteoreettinen reflektio. | 2 Tutkia tarkoin vallitsevaa olemusta. | 2 Huomioida ilmiö ilmiönä itsenään. |
| | 3 Reaalinen immanenssi. Aktuaalinen immanenssi ja immanenssi ilmeisyydessä konstituoiivan itseannetun merkityksessä. | 3 Saada kiinni olemusten välisestä olennaisuudesta. | 3 Kuvata se mitä olemme saaneet tietää. |
| | 4 Fenomenologinen reduktio, sulkea ulkopuolelle kaikki transsendentit oletukset. | 4 Katsella ilmenemismuotojen esilletuloa. | 4 Varmistaa kuvaus ja tarkastella todenperäisyyttä. |
| | 1 Puhdas peruskysymys. Aktuaalisen immanenssin käsite. | 5 Katsella ilmiön konstituutiota tietoisuudessa. | 5 Ilmiön oleellisen olemuksen määrittäminen. |
| | 2 Olemusobjektiivisuuden ja olemusväitteiden kenttä. | 6 Ilmiön kokemuksen uskottu riippuvuus. | |
| | 3 Absoluuttisesti näkevä, itsensä käsittävä ilmeisyys. | 7 Tulkita ilmiön merkitys. | |
| | 1 Kaikentyyppisten kohteiden konstituutio tiedostuksessa. | | |

Lähde: Judén-Tupakka 2007, 67.

Hermeneuttinen kehä on tutkimuksellinen dialogi tutkimusaineiston kanssa (Laine 2001, 34). Aineisto ei ole valmis itsessään, vaan tutkija keskustelee sen kanssa ja syventää ymmärrystään siitä. Tätä dialogia kunnioittamalla tutkija irrottautuu minäkeskeisyydestä, joskin totaalinen irtaantuminen omilta jalansijoilta lienee epärealistinen odotus parhaimmaltakin tutkijalta. Hermeneuttinen kehä alkaa välittömällä tulkinnoilla, haastateltavaa tarkastellessa. Sen jälkeen aineistoon paluu tarkoittaa ensimmäisten havaintojen kyseenalaistamista ja uusien näkökulmien syntyä jo havaittuihin asioihin. Kolmannella sukelluksella aineistoon tutkija tekee tulkintahypoteesin, ja lopuksi koettaa arvioida mitä haastateltava on tarkoittanut ilmaisullaan. Tavoitteena on siis hypätä pidemmälle kuin mitä aineiston ensimmäinen tarkastelu antaa ymmärtää (Laine 2001, 34-35).

Fenomenologinen analyysi ei ole sitä että tutkija raportoi haastateltavan kertomista

välittömästi sitä kuultuaan. Tutkija vastaanottaa aineistonsa ja ryhtyy sen kanssa dialogiin, jossa hän prosessinomaisesti ensin tarkastelee aineistoaan ja havainnoi, mitä hän siitä ensin ymmärtää. Sen jälkeen hän kriittisesti kyseenalaistaa omat spontaanit ymmärryksensä. Laine (2001) kirjoittaa että tutkija voi ensimmäisellä tarkastelullaan vain nähdä aineistossa oman kuvansa, omalla esiymmärryksellä väritetyn tulkinnan. Fenomenologinen analyysi alkaa siitä ulos astumisella ja sen tarkastelemisella ulkoapäin. Tutkijakin havaitsee asioita omista lähtökohdistaan käsin, ”oman yksilöllisen ja yhteisöllisen taustansa mukaisesti” (Laine 2001, 32). Vasta tämän jälkeen voi tutkija havaita jotakin toisen omaa. Silloin vasta alkaa todellinen tutkiminen, toisen kokemuksen ymmärtäminen. Aito, tutkijan omista käsityksistä irti pyrkiminen on myös ehtona sille, ettei tutkimus ole vain kirjoitelma tutkijan käsityksistä, vaan oikea tutkimus, jolla on saatu uutta tietoa. Laine (2001, 37) kuvailee fenomenologista tutkimusta portaikkona, jossa seuraavalle askelmalle voi astua vasta aiempi vaihe on suoritettu. Tosin tutkijan omien esiymmärrysten kritisointi jatkuu koko tutkimisen ajan.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa koetetaan luoda kuvaus siitä, mitä aineistossa on sanottu. Kuvaus pyritään kirjoittamaan niin, että se mukailee mahdollisimman tarkasti haastateltavan puhetta. Tässä kuvailemisen vaiheessa tutkijan on pyrittävä vielä välttämään tulkintoja, sillä niiden aika ei ole vielä.

Seuraavassa vaiheessa tulee mukaan myös tutkijan intuitio, sillä nyt tutkija koettaa jaotella saamansa aineiston merkityskokonaisuuksiksi. Merkitysten havaitseminen vaatii tutkijalta vakautta ja harkintaa, merkitysten nostamista esiin omaan elämäkokemukseen perustuvien taitojen myötä. Tämä tekee fenomenologisesta analyysistä yhtäältä yksinkertaista, toisaalta hyvin haastavaa. Koska ei ole käsikirjaa, jonka mukaan merkityksiä voi noukkia aineistosta, on tutkija omien valintojensa varassa. Kokemattoman tutkijan on kuljettava varoen, mutta silti hänen on rohjettava tekemään valintoja. Merkityskokonaisuuksia tarkastelemalla tutkija voi havaita joitakin tiettyjä aiheita, jotka nousevat toisia merkityskokonaisuuksia tärkeämmiksi. Tämä on se vaihe, josta voidaan nostaa tutkimuksen tuloksia. Merkityskokonaisuudet nostetaan haastateltavan puheesta, ja siten päästään näkemään niitä asioita, jotka ovat keskeisiä haastateltavan kertomissa kokemuksissa. Fenomenologisella tutkimuksella on

päämääränä ”lisätä ymmärrystä jostain inhimillisen elämän ilmiöstä” (Laine 2001, 42). Sillä voi olla merkittävä osa yhteiskunnassa koettujen ongelmien ratkaisemisessa (Laine 2001, 43).

Tutkimuksen alkuvaiheessa pohdin myös muiden metodien käyttämistä aineistoni analyysissa. Yksi niistä oli diskurssianalyttinen tutkimus. Diskurssianalyysin käsite avautuu kun määrittelen *diskurssin*. Diskurssi on jollakin tavalla säännönmukainen puhetapa. Erilaisia diskursseja voi löytää tarkastelemalla eri puheen areenoita, esimerkiksi politiikkaa, mediaa tai tiedettä. Niissä on käytössä kullekin diskurssille ominaista sanastoa ja kaikilla niillä on omat konventionensa, joilla diskurssia konstruoidaan ja ylläpidetään. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 14.) Pohdin, että tarkastelemalla haastateltavieni tapoja puhua kokemuksistaan, saisin ikkunan heidän kokemusmaailmaansa ja siten tietoa siitä, miten vapaudessa suoritettava rangaistus koetaan. Tämä kuitenkin osoittautui huonoksi lähestymistavaksi, sillä diskurssianalyysi tarkastelee puhetapoja ja keskustelua jostakin tietystä aiheesta. Minun tavoitteenani kuitenkin on tutkia kokemusta, joten pelkän puhettavan tutkiminen jäisi ikään kuin aavistuksen verran liian etäälle tutkimusintressistäni. Fenomenologia on askel lähemmäs.

Toteutin edellä esiteltyjä fenomenologisen analyysin periaatteita oman aineistoni analyysissa siten, että tarkastelin aineistoani omia esiymmärryksiäni ja ennakko-oletuksia tarkkaillen. Pyrin astumaan kunkin askelluksen aineistoni kohdalla siten, että ensimmäisellä askeleella, joka analyysiluvussa näyttäytyy yleensä aineisto-otetta seuraavana kappaleena, kuvailen mahdollisimman tarkasti ja haastateltavan omia sanoja käyttäen mitä hän on ilmaissut. Seuraavalla askeleella kuvailen tutkijan kielellä sen, mikä on mielestäni noussut hänen kertomuksessaan keskeiseksi merkitysisällöksi ja kolmannella askeleella teen johtopäätöksiä aineisto-otteen sisällöstä. Näin pyrin karsimaan sellaisia johtopäätöksiä, jotka kumpuavat omista ennakko-oletuksistani eivätkä siten oikeammin ole fenomenologisen analyysin periaatteen mukaisia. Konkreettisesti lähes jokaista aineisto-otettani siis seuraa kolme kappaletta, joissa kussakin otetaan yksi kuvailemani fenomenologisen analyysin ”askellus”.

Kokoon saamani aineisto oli yhteensä kuusi haastattelua, joissa haastattelemani henkilöt kertovat kokemuksistaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta tai useammasta

sellaisesta. Aineiston analyysissä ennen varsinaista fenomenologista tarkastelua käytin apunani teemoittelua, sillä se oli luontevin tapa käydä läpi koko aineistoni. Huomasin ikään kuin siihen mitenkään erityisesti valmistautumatta käyttäväni teemoittelua: leikkasin litteroimistani haastatteluista aineisto-otteita nipuiksi ja liitin kuhunkin nippuun sitä yhtenäisesti kuvaavan otsikon. Siten huomasin saaneeni kokoon kuusi erilaista teemaa, joiden alle suurin osa haastatteluideni sisällöistä asettui. Kuvailen teemoittelua seuraavassa luvussa tarkemmin.

6 KOKEMUKSET VAPAUDESSA SUORITETTAVASTA RANGAISTUKSESTA

Tässä luvussa kuvaan haastattelujen analyysiin perustuen yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen kokemuksia vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Analysoin yhteensä 28 aineisto-otetta toteuttamistani haastatteluistani. Olen ensin kirjoittanut aineisto-otteen, jonka jälkeen fenomenologisella analyysitavalla olen kirjoittanut aineisto-otteen tutkijan kielelle ja sen jälkeen teen siitä analyysia ja johtopäätöksiä.

6.1 Teemoittelu

Eskola ja Suoranta (1998, 174) kuvailevat että teemoittelun avulla aineistosta pyritään nostamaan aiheet, jotka vastaavat jollakin tavalla tutkimuskysymykseen. Siten voidaan tarkastella tiettyjen teemojen esiintymistä laajassakin aineistossa ja pohtia mitä yhteistä niillä on. Eskola ja Suoranta (1998, 175-176) kuvailevat teemoittelun toimivan apuna kun aineistosta halutaan nostaa vastauksia tutkimuskysymykseen. Tämä valaisee sitä, mitkä aiheet ovat tutkimusongelman kannalta olennaisia.

Jotta pääsin aineistoni analyysissa liikkeelle, luonnollisin tapa hahmottaa sen sisältöä oli teemoitella se. Keräsin samankaltaiset aineisto-otteet valitsemieni otsikoiden alle, joiden uskoin jollakin tavalla kuvailevan otteiden sisältöä. Tutkimuskysymykseni, minkälaisia kokemuksia yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituilla on vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta, saa useita erilaisia vastauksia. Havaitsin että teemoittelua apuna käyttämällä tärkeimmiksi merkityskokonaisuuksiksi nousivat seuraavat kuusi eri asiaa:

1. Oma asenne ratkaisee kokemuksissa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta
2. Puhuminen on tärkeä kokemus vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa
3. Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla vaikeampi kokemus kuin vankeudessa suoritettava rangaistus
4. Yhdyskuntaseuraamustyöntekijän rooli on merkittävä kokemuksissa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa
5. Vapauden suomat edut ovat merkittäviä kokemuksissa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa

6. Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla hyödyllisempi kokemus kuin haitallinen

Haastateltavat olen kirjannut haastatteluotteissa niin, että viittaan kirjaimella H haastateltavaan, ja sen jälkeen tuleva numero viittaa järjestyksessä tiettyyn haastateltavaan, tyyliin H1, H2, H3 ja niin edelleen. Näin vältän sen, että lukija hämmentyy onko eri otteissa kyse samasta vai eri haastateltavasta. Itseeni viittaan kirjaimella T, tutkija. Suojellakseni haastateltavieni anonymiteettiä ja vaikeuttaakseni heidän tunnistettavuuttaan, en erittele analyysissäni oliko kyseessä ote naishaastateltavan vai mieshaastateltavan puheesta. Tämä tarkoittaa myös sitä, sukupuolella ei ole ollut merkitystä tutkimustuloksille.

6.2 Oma asenne ratkaisee

Aineistoni ensimmäisiä viittä aineisto-otetta yhdistää sama teema: se, miten oma asenne ratkaisee sen, minkälainen kokemus vapaudessa suoritettava rangaistus on. Nämä aineisto-otteet ovat kahdesta haastattelusta, eli sikäli ne eivät toistu suurimmassa osassa haastatteluita. Silti niiden merkitys on suuri aineistoni analyysin kannalta, koska tein sellaisen havainnon, että oman asenteen merkitys oli hyvin läpitunkeva teema näissä kahdessa haastattelussa.

Aineisto-ote 1

H1: *se on kyllä aika paljon ollu itestä kiinni ja just siitä työpaikasta että mihi joutuu että työpaikalla tosiaan mun kokemus ollu ainaki että ku oon ollu jonki aikaa että siellä teetätetään ne huonoimmat hommat sitte se on niinku sanottu ni itestä kii ku miten asenne ku eihän siellä johtajaks pääse*

T: *No mitenkäs onko täältä käsin tullu jonkilaista tukea siihen että jos onki ollu vähän rankempaa siinä*

H1: *No kyllähän sillee niinku (työntekijän nimi) kanssa paljo oltu tekemisissä sehän meillä sillee huulenheitoks menee aina nää jutut että yritetään aina vähän sillee rennosti näitä ottaa eli ja niinku sanoin ni se on itestä kiinni miten siihen suhtautuu siihen paikkaan että täytyy lähtee sillee että sieltä mennään sieltä mutien kautta*

Haastateltava kertoo että kokemus rangaistuksesta on ollut aika pitkälti itsestä kiinni. Hän kertoo että koska on ollut jonkin aikaa ”siellä” (yhdyskuntapalvelupaikassa), että siellä teetätetään huonoimmat hommat. Tämän takia kokemus on hänen mukaansa itsestä kiinni, sillä oma asenne ratkaisee. Lisäksi hän kertoo että yhdyskuntapalvelupaikassa ei ole mahdollisuuksia päästä johtajan asemaan. Tämän jälkeen kysyn onko ”täältä” (viitataan yhdyskuntaseuraamustoimistoon) hän saanut tukea, mikäli hän on kokenut sellaisen tilanteen rankkana. Haastateltava vastaa että työntekijä, jonka kanssa on ollut paljon tekemisissä, osallistuu hänen kanssaan ”huulenheittoon” ja suhtautuu rennosti tällaisiin kokemuksiin. Haastateltava toistaa tässä kohtaa uudelleen sanat ”itsestä kiinni” ja kertoo että lähtökohtaisesti hän suhtautuu yhdyskuntapalvelutöihinsä niin, että siellä mennään ”mutien kautta”.

Haastateltavan kertomuksen mukaan yhdyskuntapalvelussa määrättyihin töihin vaikuttaa ratkaisevasti oma asenne. Hänen mukaansa yhdyskuntapalvelutehtävissä teetätetään huonoimmat työt, eikä siellä pääse johtajan asemaan. Kun kysyn, onko hän saanut tähän kokemukseen yhdyskuntaseuraamustoimistolta tukea, mikäli se on ollut hänelle rankka kokemus, hän vastaa että työntekijä, jonka kanssa hän on asioinut pitkään, tukee häntä huumorin keinoin. Hän kertoo, että he yrittävät suhtautua asioihin rennosti, ja uudelleen vielä toistaa että se on hänestä itsestään kiinni, minkälainen kokemus hänelle muodostuu. Hän kuvailee yhdyskuntapalvelutehtäviä vielä graafisella kielikuvalla ”sieltä mennään sieltä mutien kautta”, jonka tulkitseen tarkoittavan sitä, että hän ei asenteestaan huolimatta pidä tehtävistään.

Tutkijana teen sellaisen johtopäätöksen, että yhdyskuntapalvelutehtävät eivät ole haastateltavalle mieluisia, mutta hän on tehnyt tietoisesti päätöksen suhtautua niihin rennosti ja saa siihen tukea työntekijältään huumorin muodossa. Hän toistaa kahteen otteeseen sanat ”itsestä kiinni”, joka kertoo haastateltavan aktiivisesta otteesta oman kokemuksensa muodostamiseen, vaikka hän viittaakin yhdyskuntapalvelutehtäviin ”huonoina hommina” ja ”mutien kautta” menemisenä.

Aineisto-ote 2

H1: Yykoopeessa. Onhan se semmonen riesa. Joutuu tekemään. Mutta niinku sanoin ni

siihen pitää suhtautua jo ihan sillä tavalla ku se on määrätty ja siihen nyt tavallaan on tavallaan itekki suostunu jo. Kun tää yhdyskunta – soveltuvuustesti tehdään ni

T: Nii, siinä sanoo jo että

H1: Nii. Että mulle käy tää. Että kyllä siihen pitää jo ite henkisesti niinku hyväksyy tää tilanne.

Haastateltava sanoo, että ”yykoopee” (yhdyskuntapalvelu) on ”riesa”. Hän sanoo myös että sitä ”joutuu” tekemään. Hän viittaa aiemmin jo kertomaansa että siihen pitää suhtautua sellaisella tavalla, kun se on määrätty ja koska siihen on itsekin jo suostunut. Hän tarkentaa että yhdyskuntapalveluun tehdään soveltuvuustesti. Vahvistan että tiedän mistä on kysymys, kun hän viittaa soveltuvuustestiin. Hän jatkaa osittain puheeni päälle, että on suostunut yhdyskuntapalveluun ja että silloin on itse asettanut itsensä sellaiseen asemaan, että tilanne on hyväksyttävä myös henkisesti.

Teen aineisto-otteesta sellaisen päätelmän, että haastateltava ei pidä yhdyskuntapalvelua mieluisana, sillä hän viittaa siihen sanalla ”riesa”, ja että sitä ”joutuu” tekemään. Nämä ovat kielteisävytteisiä sanoja. Hän kuitenkin painottaa ja muistuttaa minua haastattelijana että hän kuitenkin suhtautuu asiaan ”sillä tavalla ku se on määrätty”, eli tulkitsen että kielteisestä kokemuksesta huolimatta hän ottaa sen vastaan sen takia, koska on soveltuvuusselvityksessä jo lausunut suostuvansa yhdyskuntapalvelutehtäviin. Hän ei erikseen erittele soveltuvuusselvityksen sisältöä, koska annan elekielelläni ja sanoillani ymmärtää että tiedän mistä on kysymys ja että suostumus yhdyskuntapalveluun on olennainen osa selvitystä. Haastateltava perustelee asennettaan sillä, että on jo itse suostunut tekemään ”huonot hommat” (viitataan edelliseen aineisto-otteeseen) antamalla soveltuvuusselvityksessä lausunnon, jossa suostuu yhdyskuntapalveluun, mikäli hänelle sellaista määrätään.

Aineisto-otteesta saa siis sellaisen kuvan, että yhdyskuntapalvelutehtävien kielteisyydestä huolimatta haastateltava suorittaa ne, koska on jo aiemmin suostunut yhdyskuntapalveluun. Tutkijana päättelen että tämä osoittaa haastateltavan johdonmukaisuutta ja sitoutumista omiin lupauksiinsa. Johdonmukaisuus ja sitoutuminen ovat vahvoja asennekysymyksiä, joten tästäkin saan tukea sille johtopäätökselle, että

oman asenteen asema on ratkaiseva siinä, miten kokee vapaudessa suoritettavan rangaistuksen.

Aineisto-ote 3

H1: *Kyllähän ihminen kapinoi ihan missä hyvänsä mutta tää tilanne on semmonen missä ei kannattais kapinoida. että tää kuuluu tähän.*

Haastateltava kuvailee että ihminen kapinoi missä hyvänsä, mutta että tämä on sellainen tilanne, jossa ei kannattaisi kapinoida ja että ”tää” kuuluu ”tähän”.

Haastateltavan mukaan ihmiselle kapinoiminen on ominaista, mutta hän ei kuitenkaan yhdyskuntapalveluun näe sen kuuluvan. ”Tää kuuluu tähän” tulkitsem viittaavan siihen, että kielteiset kokemukset ovat osa yhdyskuntapalvelua rangaistuksena. Kapina on voimakas sana, jonka hän kuitenkin erottaa yhdyskuntapalvelusta. Haastateltava kertoo ja elehtii haastattelutilanteessa niin, että tulkitsem hänen hyväksyvän yhdyskuntapalveluun liittyvän vastenmielisyyden ikään kuin osana rangaistusta. Hän ilmaisee, ettei yhdyskuntapalveluun liittyen kannata kapinoida.

Tämäkin aineisto-ote tukee jälleen sitä johtopäätöstä, että ainakin tälle haastateltavalle oman asenteen merkitys on ratkaisevassa asemassa hänen kokemuksessaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Hän ei pidä siitä, mutta suorittaa sen siitä huolimatta.

Aineisto-ote 4

H3: *Onhan se vähän keljumainen tehdä niinkun keljumainen tehdä ku niinku jos ajattelee näin että ilmasiks joutuu tekemään töitä. Mut sillee ku mieltii että yks tunti vastaa yhtä vankilassa istuttuu päivää ni ja ku miulla tutkintavankeuksia on ollun nii kyllä sen ennemmin tekee tunnin töitä ku on siellä.*

Haastateltava kertoo että on ”keljumaista” tehdä töitä ilmaiseksi. Sitten hän vertailee kokemuksiaan vankeudesta ja ilmaisen työn tekemisestä, ja toteaa että hän ennemmin tekee tunnin töitä kuin on vankilassa.

Sana ”kelju” kertoo kielteisestä kokemuksesta. Haastateltava toistaa sen kahteen otteeseen, joko vahvistaakseen sanomaansa tai tiedostamattaan – kummassakin

tapauksessa sanoma on selvä, hän ei pidä yhdyskuntapalvelusta, koska ei tekemästään työstä saa vastineeksi itselleen mitään. Hän kuitenkin vertailee omaa kokemustaan tutkintavankeudessa ilmaiseen työhön ja toteaa, että asettaa mieluisammaksi vaihtoehdoksi kuitenkin ilmaisen työn.

Aineisto-otteesta voi tehdä sellaisen johtopäätöksen, että kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta on myös vuorovaikutuksessa henkilön muiden kokemusten kanssa. Tämä haastateltava osaa vertailla vankeutta ja vapaudessa suoritettavaa rangaistusta ja toteaa että vapaudessa suoritettava rangaistus on näistä kahdesta vähemmän epämiellyttävä. Haastateltavan kertomus kokemuksestaan voisi olla hyvinkin eri kuuloinen, mikäli hänellä ei olisi kokemusta vankeudesta.

Aineisto-ote 5

H3: Siinä pittää pittää mielessä, ja varmaan jääpi jokkaiselle mieleen, sanktiot. ku on kumminki aika kovat, siihen nähen että miten paljon helpommalla voi päästä niinku, jos niinku noudattaa vaan niinku sääntöjä.

T: Joo, okei.

H3: Et itestään se on, se on ihan asennekysymys. Miten niinku halluu ottaa.

Haastateltava kuvailee miten vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa hänelle on jäänyt mieleen ”sanktiot”. Hän kertoo että ne ovat kovia, varsinkin kun sitä vertaa siihen, miten helpolla voi päästä jos vain noudattaa sääntöjä. Osallistun hänen kertomukseensa myöntämällä että näin varmasti on. Hän jatkaa kuvailemalla että itsestä se on (kiinni) ja että se on asennekysymys – ja että hänelle on asetettu tehtävä valita miten sen haluaa ”ottaa”.

Haastateltavan kertomuksesta välittyy sellainen kuva, että hänelle on joko kerrottu sanktioista, mikäli ei noudata rangaistuksen sääntöjä tai hän on omakohtaisesti kokenut niitä. Sillä ei sinänsä ole merkitystä, sillä hänen kokemuksensa kuitenkin on se, että sääntöjä noudattamalla pääsee helpommalla. Hän vahvistaa vielä tätä sanomaansa viittaamalla siihen että se on hänestä itsestään kiinni ja että se on asennekysymys. Haastateltava siis kuvailee, että hänellä on vaihtoehtoja sen suhteen, miten kokee

vapaudessa suoritettavan rangaistuksen.

Tämä aineisto-ote on vahvistus sille, että vaikka vapaudessa suoritettava rangaistus onkin tahdonvastainen lain määräämä seuraamus, on henkilöllä kuitenkin vapaus valita miten rangaistukseensa suhtautuu ja sitä kautta vapaus valita, minkälainen kokemus vapaudessa suoritettava rangaistus on.

Kaiken kaikkiaan näistä aineisto-otteista ei löydy tukeen tai kontrolliin liittyviä teemoja. Haastateltavat puhuvat omasta asenteestaan ja omista valinnoistaan. Tällöin voin tutkijana tehdä sellaisen havainnon, ettei tuella ja kontrollilla ole merkitystä tässä merkityskokonaisuudessa. Oma asenne ja sen valitseminen on itsenäisyyttä ja irtaantumista ulkopuolelta tulevilta viesteiltä. Näissä aineisto-otteissa on siis merkityksellistä tuen ja kontrollin merkityksettömyys. Se luo meille kuvan vahvoista haastateltavista, jotka ottavat vastuun omasta kokemuksestaan.

6.3 Puhuminen on tärkeää

Seuraavissa kahdeksassa aineisto-otteessa havaitsin, että puhuminen nousi tärkeäksi merkityskokonaisuudeksi haastateltavien kertomuksissa. Heille kaikille puhuminen ja asioista keskusteleminen on ollut jollakin tavalla merkityksellinen kokemus vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa.

Aineisto-ote 6

H1: Joo että risen kanssa ei oo ikinä mittään ongelmia ollu että oon saanu puhua täällä

T: Oot saanu puhua?

H1: Oon joo.

T: Minkälaisista asioista yleensä sitte puhutte?

H1: Siinä nyt mennee varmaan läpi kaikki mitä maailmasta löytyy...

T: Ei oo tullu semmosta että et puhukkaan tästä aiheesta..?

H1: Ei oo, ei oo ikin ei oo ollu semmosta.

T: Joo

H1: Kaipa siinäki on sitte se että täällä ajatellaan että puhutaan niitä asioita mitä tämmönen kaveri haluvvaa puhua...

T: Joo

H1: ...ettei ruveta sillai niinku tönkäämään ja utelemaan niinku mitä -

T: Aivan eli on menty niinku sitä niinku siun ehdoilla

H1: Nii vähän niinku vähän niinku joo.

Haastateltava sanoo, ettei ole kokenut ”risen (rikosseuraamuslaitoksen) kanssa mitään ongelmia”, ja että hän on saanut puhua siellä. Vahvistin tämän tarinan jatkumista sillä, että toistin haastateltavan sanoja kysyen uudelleen puhumisesta. Haastateltava uudelleen toisti, että hän on saanut puhua. Kysyin häneltä, minkälaisista asioista hän on yleensä puhunut, ja hän vastasi että siellä käydään läpi varmaan kaikkea, jota maailmasta löytyy. Halusin kyseenalaistaa näin laajan ilmauksen vastaamalla että ei löydy sellaista asiaa, josta hän ei haluaisikaan puhua jostakin aiheesta. Hän vahvisti, että ei ikinä ole ollut semmoista. Sitten hän tarkentaa että arvelee siellä (rikosseuraamuslaitoksella) ajateltavan, että puhutaan semmoisista asioista, joista ”tämmöinen kaveri” haluaa puhua, ja jatkaa vielä ettei siellä ruveta ”tönkäämään” tai utelemaan. Sanoin että siellä on menty hänen ehdollaan, ja haastateltava vahvisti tämän sanomalla ”vähän niinku joo”.

Haastateltava kertoo ongelmattomuudesta ja puhumisesta. Hän kertoo, että puheenaiheet ovat olleet sen luontoisia, joista hän on itse halunnut puhua, ettei rikosseuraamuslaitoksella udella asioita ja että hänen mielestään puheenaihevalinnoissa on menty hänen ehdoillaan. Hänen puheessaan nousee merkityskokonaisuudeksi puheenaiheiden laajuus, hänen omat valintansa puheenaiheiden suhteen sekä utelemattomuus. Näin voin tulkita tästä että puhuminen on ollut hänelle myönteinen kokemus, sillä hän erikseen puhuu siitä, ettei ole kokenut rikosseuraamuslaitoksen kanssa ongelmia. Hän ei kuitenkaan erikseen mainitse, että hän kokisi puhumisen tukena, vaan tämän tulkinnan olen tutkijana tehnyt oman esiyymmärrykseni perusteella. Yleensä avointa puhumista ja keskustelua pidetään tuen muotona. Lisäksi olin aiemmin

haastattelussa kertonut olevani kiinnostunut siitä, minkälaista tukea hän on saanut rikosseuraamuslaitokselta. Siksi oletan, että hänen esiin ottamansa myönteinen kokemus puhumisesta on ollut hänelle kokemus tuetuksi tulemisesta.

Aineisto-ote 7

H2: Joo, mie oon aika paljon keskustellu tän työntekijän kanssa kaikesta muustaki esimerkiksi asumisesta.

T: okei

H2: et niinku täällä olis mahdollisuus auttaa meitä saamaan niinku asuntoo toiselta puolelta kaupunkii, et kaikessa tämmösessä, et en oo tienny että täällä vois saaha niinku apua

T: Et ne on tullu uutena.

H2: Et sit ollaan tosi paljon niinku juteltu ihan niinku henkilökohtasista asioista että

Haastateltava kertoo että on saanut keskustella työntekijänsä kanssa, esimerkiksi asumisesta. Hän kertoo, että hänellä olisi mahdollisuus saada apua asunnon hankkimiseen. Haastateltava sanoo että ei ole aiemmin tiennyt, että voisi saada sellaista apua. Varmistan että ymmärsinkö hänen sanomisensa oikein sanomalla että nämä asiat ovat tulleet hänelle uutena. Haastateltava jatkaa vastaamalla että ovat jutelleet työntekijänsä kanssa henkilökohtaisistakin asioista. Tässä kohtaa haastateltava painottaa sanaa ”henkilökohtainen”.

Haastateltava kertoo että hän on keskustellut työntekijänsä kanssa ”muistakin” asioista, viitaten muihin kuin rangaistukseen liittyviin asioihin. Hänen puheenvuoronsa avaa näkymän hänen ja työntekijän suhteeseen, jossa luottamus on rakentunut niin pitkälle, että he voivat keskustella haastateltavan elämään liittyvistä asioista. Hän ilmaisee, ettei ole aiemmin tiennyt voivansa saada apua asunnon hankkimiseen liittyvissä asioissa ja sanoo että ovat keskustelleet henkilökohtaisista asioista.

Tästä aineisto-otteesta saamme pienen maistiaisen siitä, miten keskeisessä asemassa henkilön suhde omaan työntekijäänsä on kokemuksessa vapaudessa suoritettavassa

rangaistuksessa. Suhde ulottuu pidemmälle kuin viralliseen, yli rangaistuksen asettamien rajojen, kohti henkilökohtaista ja varjeltua. Se, että haastateltava ottaa asian puheeksi kysytyäni vain yleisemmin hänen kokemuksistaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta kertoo, että henkilökohtainen suhde työntekijään on tärkeä ja siinä tapahtuva vuorovaikutus merkityksellistä. Tämä haastateltava kokee, että on saanut puhua, ja usein vapaus puhua koetaan tuetuksi tulemisena.

Aineisto-ote 8

H3: Valvonta oli niinku ihan hyvä vaan. että oli ihan mukava käydä höpöttelemässä. niinku ihan niistä näistä niinku. Ei tarvinnu niinku siihen tuomioon liittyen, vaan ihan muistakkii asioista.

Haastateltava kertoo että vapaudessa suoritettava rangaistus oli hyvä. Hän kertoo kokeneensa mukavana käydä ”höpöttelemässä” ... ”niistä näistä”. Hän kertoo, ettei aina tarvinnut puhua tuomioon liittyvistä asioista, vaan muistakin asioista.

Haastateltavan puheesta ilmenee, että hän on kokenut valvonnan hyvänä asiana. Hän käyttää sanaa ”höpötellä”, joka on kevyen, myönteissävytteisen keskustelun kuvaus. Aiheina ei tarvinnut aina olla tuomio, vaan puheenaiheet saivat olla myös muihinkin asioihin liittyviä. Haastattelutilanteessa mainitsemisen arvoista on se, että haastateltava ikään kuin halusi painottaa keskustelun tärkeyttä: havainnoin tämän hänen elekielestään ja tavasta ottaa ”höpöttely” esille oma-alotteisesti, ilman että erikseen kysyin oliko puhuminen keskeisessä roolissa hänen vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessaan. Voin tästä vetää sellaisen johtopäätöksen, että vuorovaikutuksen luottamuksellisuus ja keveys myötävaikuttaa tämän haastateltavan myönteiseen kokemukseen vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta.

Aineisto-ote 10

H3: Tää on ihan niinku, ei tää oo miulle semmosta pakkopullaa.

T: Okei.

H3: Et tää on ihan niinku jees käyä täällä. Sillon tällön. Höpöttelemässä ja näin.

T: Joo. Onko se höpötteleminen siulle tärkeätä?

H3: joo, on se ihan miulla niinku, vappaaehtosesti tuun niinku juttelemaan.

T: Joo

H3: Asioista niinku asioitten omilla nimillä. ja. Se ois vähän niinku sama ku kävis jossain – kuten päihdetyöntekijöillä tai näillä jutellaan asioista. Ku täällä eri rikoksista ja kaikista ja tuomioista mitä niinku on mahdollista. et tulee niinku, et voi tulla niinku tämmöstä ja tämmöstä. et pystyy paljon niinku muutaki niinku juttelemaan.

T: Nii aivan. Onks täällä sitte siinä valvonnassa, jotain muuta niinku, tarjottu jotain konkreettista apua tai. Onko se sitte vaan se puhuminen?

H3: No oikeestaan vaan se puhuminen että. ei tässä niinku muuta oikein. Enkä tiää onko kovin moni sillee ees kovin halukas sillee. Et monellehan se on niinku pakkopullaa se täällä käyminen.

T: Nii, jos on pakko käyä ni.

H3: Nii. et moni viihtyy sen parikytä minuuttii ehkä maksimissaan. Mulla saattaa aina tunti mennä, vähän päälle.

Haastateltava sanoo että ”tää” (vapaudessa suoritettava rangaistus) ei ole hänelle ”pakkopullaa”, vaan että hänestä on ”ihan jees” käydä tapaamisissa ”höpöttelemässä”. Kysyn onko ”höpötteleminen” hänelle tärkeää, johon hän vastaa myöntävästi ja lisää että hän tulee vapaaehtoisesti juttelemaan, ja jatkaa vielä että asioista keskustellaan asioiden oikeilla nimillä. Hän vertaa keskustelemista päihdetyöntekijän kanssa keskustelemiseen ja kertoo että yhdyskuntaseuraamustoimistolla voi keskustella rikoksista ja tuomioista. Haastateltava ilmaisee että keskustelut ovat laajoja. Kysyn että onko valvonnassa hänen mielestään tarjottu hänelle jotakin konkreettista apua, vai onko puhuminen siinä se tärkein alue. Hän vastaa että puhuminen on keskiössä. Hän kertoo ymmärtävänsä että monelle valvonnassa käyminen on ”pakkopullaa” ja että useat voivat viipyä tapaamisessa vain parikymmentä minuuttia kerrallaan, kun hänellä voi hänen kertomansa mukaan mennä tapaamisessa tunti, ylikin.

Aineisto-otteesta välittyy sellainen kuva, että haastateltava haluaa painottaa vapaaehtoisuuttaan ja valintaansa osallistua keskusteluihin työntekijänsä kanssa. Hän käyttää sanaa ”*pakkopulla*” ja erottaa itsensä siitä, ilmaisten että hänelle valvontatapaamisissa käyminen ei ole sitä. Hän kertoo kokevansa, että yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän kanssa voi keskustella rikoksista ja tuomioista niiden oikeilla nimillä, ja vertaa työntekijän kanssa keskustelemista päihdetyöntekijän kanssa käytäviin keskusteluihin. Tämän tulkitsen olevan myönteinen asia, sillä perusteella että haastateltava käyttää sanoja ”*asioiden oikeilla nimillä*” hyvin painokkaasti ikään kuin alleviivaten, ettei työntekijän kanssa käytäviä keskusteluja tarvitse silotella tai kaunistella. Hän myös sanoo, ettei tiedä onko useatkaan kovin halukkaita käymään valvontatapaamisissa, ja että hänen mielestään usein muilla tapaamisiin voi mennä lyhyt aika, mutta hän kertoo viihtyvänsä tapaamisissa tunnin tai ylikin. Tämä on voimakas kannanotto siihen, että haastateltava on tehnyt valinnan jo tapaamisiin tullessaan, että keskustelee asioistaan työntekijän kanssa avoimesti ja laajasti, ja vastaanottaa työntekijän kanssa käytävät keskustelut myönteisellä asenteella.

Haastateltavan kertoman perusteella analysoin jälleen keskustelemisen ja puhumisen tärkeyttä merkittäväksi kokemukseksi vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa. Siihen taas vaikuttaa voimakkaasti se, tekeekö henkilö sen valinnan, että avautuu keskustelulle ja vapaaehtoisesti viipyy tapaamisissa niin pitkään, että keskustelut voivat kantaa johonkin päämäärään. Joskin sitten vain kokemukseen siitä, että asioista on puhuttu niiden ”*oikeilla nimillä*”.

Aineisto-ote 11

T: Joo. No miten se on vaikuttanu, kerro siun elämästä. onko se ollu niinku hyvä juttu vai.

H4: Eihän täällä kävis jos ei pakko ois käyä. Ehkä se on rauhottanu. Saanu miettii asiat vähän eri kannalta ku sillee että mitä ite vaan näkkee. ...

Kysyn haastateltavaltani miten vapaudessa suoritettava rangaistus on vaikuttanut, ja yleisemmin pyydän haastateltavaa kertomaan elämästään, ja rangaistuksesta sen osana. Haastateltava vastaa että ei kävisi ”*täällä*” (yhdyskuntaseuraamustoimistolla) ellei hänen olisi pakko. Hän kuitenkin pohtii, että se on ehkä rauhoittanut häntä ja että hän on

”saanut” miettiä asioita eri kannalta kuin mitä itse olisi nähnyt.

Rangaistus on tälle haastateltavalle pakko. Hän ei kävisi yhdyskuntaseuraamustoimistolla, ellei hänen olisi pakko niin tehdä. Haastattelutilanteessa hän kuitenkin heittäytyy pyyntöni mukaisesti pohtimaan rangaistusta syvemmin, ja toteaa että rangaistus on kuitenkin ehkä rauhoittanut häntä, ja avannut uudenlaisia näkökulmia. Tämän tulkitsen olevan myönteinen seikka, joka on vastentahtoisuudesta huolimatta löytynyt ja jonka hän lukee eduksi jonka rangaistus on tuonut hänen elämäänsä.

Voin päätellä tästä aineisto-otteesta sen, että haastateltava pystyy löytämään etuja haittojen seasta, niin halutessaan. Hän käyttää sanaa ”saanut” viitatessaan asioiden miettimiseen, joka taas kertoo siitä että kokemus on ollut hänelle loppujen lopuksi myönteinen. En tiedä viittaako hän miettimisellä keskusteluun työntekijän kanssa, vai ovatko mietinnöt kirvonneet tapaamisten aiheuttamina jälkikäteen ja onko hän niistä mietinnöistä puhunut työntekijälleen tai läheisilleen. Hän kuitenkin myös käyttää sanaa ”nähdä”, eli hän on rangaistuksensa johdattelemana tarkastellut elämäänsä ilmaisunsa mukaan eri kannalta kuin aiemmin. ”Rauhoittuminen” voidaan taas tulkita sopeutumisella sääntöihin – lain rikkomisen vähentymisenä, jonka taas voin tulkita luettavan rangaistuksen vaikuttavuudeksi ja yhdyskuntaseuraamustyön onnistumiseksi.

Aineisto-ote 12

T: Joo. No halluisitsie kertoo, mitä sie nyt halluisit kertoo nyt tästä? (naurua)

H4: En, ei miulla oo mitään kerrottavaa. Oikeestaan vaan hyviä kokemuksia. Niinku sanoin, täällä on mukava käydä, täällä ymmärrettään ku täällä puhutaan asiasta. Ja nää ei oo semmosia ihmisiä jotka puhuu vaikka ei tiä asiasta yhtään mitään. On ollu täällä usseemman vuuen ja nähny erilaisia ihmisiä.

T: Okei. Eivät säikähä sinnuu?

H4: Nii eikä kettään muutakaan. Täälä voit sannoo asiat niinku ne on. huonona päivänä sannoo huonosti. Sillon ku on kaikki hyvin, sannoo sit ilosesti.

Kysyn haastateltavalta avoimena kysymyksenä haluaako hän jatkaa kertomista kokemuksestaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Hän vastaa ensin, että ei ole mitään mitä hän haluaisi enää kertoa. Hän toistaa aiemmin jo kertomaansa, että hänellä on oikeastaan vain hyviä kokemuksia. Hän kertoo että ”täällä” (yhdyskuntaseuraamustoimistolla) on mukava käydä ja että siellä ymmärretään, kun puhutaan ”asiasta”. Lisäksi hän kertoo, että toimistolla ei ole sellaisia ihmisiä, jotka puhuisivat asioista, joista eivät tietäisi mitään. Hän perustelee sanomaansa sillä, että on ollut asiakkaana useamman vuoden, ja on ehtinyt nähdä erilaisia ihmisiä. Haastateltava vastaa, etteivät työntekijät säikähdä häntä, tai ketään muutakaan ja että hänen mielialansa otetaan vastaan sellaisena kuin ne tulevat, huonoina päivinä voi sanoa asiat huonosti ja hyvinä päivinä iloisesti.

Haastateltava haluaa toistaa kertomaansa siitä, että on kokenut yhdyskuntaseuraamustoimistolla asioimisen hyvänä asiana. Hän ilmaisee, että hän voi puhua asioista ja että niitä vastaanottamassa on joukko työntekijöitä, jotka eivät puhu asioista, joista eivät tiedä mitään. Tästä aineisto-otteesta sekä itse haastattelutilanteesta välittyy sellainen kuva, että haastateltava arvostaa sitä, että työntekijöiden tapa vastaanottaa ja ilmaista asioita on suora ja anteeksipyytelemätön. Siksi kysynkin tuosta ”säikähtämisestä”, sillä usein mikäli vastassa on vähemmän yhteiskunnan valtavirtaa edustava yksilö, voi viranomaisen tai toimistotyöntekijän reaktio olla vetäytyvä tai hylkäävä. Haastateltava ilmaisee kokevansa, että hänet ja asiat jotka häntä koskettavat, otetaan vastaan sellaisina kuin ne ovat.

Tulkitsen, että asioista suoraan puhuminen on tälle haastateltavalle merkityksellinen kokemus. Hän voi olla avoin, ja kokea tulleen kuulluksi ja ymmärretyksi hänen mielialastaan huolimatta. Hän perustelee kokemustaan usean vuoden kokemuksella.

Aineisto ote 13

H4: No, täällä on pakko käyä. Se on pakon alaista tämä homma, mutta tää ei oo niinku rangaistus-rangaistus. Enemmän tästä on hyötty ku rangaistuksessa on enemmän se tarve että tarkoituksena että joku menettää jotain. Tai että se tuntuu pahalta tai jottain. Miusta tää on ihan mukava täälä käyä. vaikka niinku tässäki. Täälä niinku suoritan tässä

rangaistusta, ni mitä tässä pullaa on nenän eessä, kahvii yritetään kantaa,

T: (naurua) ei maistu. okei. No kun sie sanot että enemmän hyötyy, ni minkälaisia, minkälaisena asiana, mikä on siulle hyötyä?

H4: Pystyy puhumaan asioista. tai no pystyyhän sitä kenelle vaan pystyn puhumaan, mutta täällä siis kuunnellaan ja puhutetaan ja selvitetään asioita. Täällä on ihan mukavaa.

Haastateltava sanoo, että ”täällä” (yhdyskuntaseuraamustoimistossa) on pakko käydä, ja että ”homma” (vapaudessa suoritettava rangaistus) on pakonalaista. Mutta siitä huolimatta hän ilmaisee, että hän ei koe rangaistustaan rangaistuksena, vaan että enemmän hän kokee hyötyvänsä siitä. Hän ilmaisee, että hän saa rangaistukseltaan enemmän, kuin mitä hän sillä menettää tai että se tuntuisi pahalta. Hän sanoo että yhdyskuntaseuraamustoimistolla käyminen on mukavaa – ja viittaa haastattelutilanteeseen ja tarjoamiini pulliin, että hän on tullut yhdyskuntaseuraamustoimistolle suorittamaan rangaistusta ja hänelle tarjoillaan siitä hyvää pullaa ja kahvia. Nauramme yhdessä tilanteelle. Kysyn jatkoksi että minkälaista hyötyä hän kokee saaneensa rangaistuksesta, johon hän vastaa kertomalla puhumisen tärkeydestä. Hän sanoo, että pysyisihän hän puhumaan kenelle tahansa, mutta yhdyskuntaseuraamustoimistolla kuunnellaan, puhutaan ja selvitetään asioita. Hänestä yhdyskuntaseuraamustoimistolla on mukavaa.

Haastateltava ilmaisee, että hän kokee pakonalaisuudesta huolimatta yhdyskuntaseuraamustoimistolla asioimisen mukavana. Hän kertoo kokevansa, että hän saa rangaistukseltaan enemmän kuin mitä hän sille menettää. Yhteisen mukavan hetken koemme, kun nauramme esille laittamilleni pullille. Kieltämättä itsellenikin on tilanteessa hieman ristiriitainen olo, haastateltavani on suorittamassa rangaistusta, ja minä tarjoilen hänelle pullaa ja kahvia siitä hyvästä. Yhteinen nauru kuitenkin syventää haastattelua ja haastateltava jatkaa kertoakseen että yhdyskuntaseuraamustoimistolla ei vain kuunnella puhetta, vaan myös selvitetään asioita – joka haastateltavan eleistä ja painotuksesta päätellen on erittäin merkityksellinen seikka hänen kokemuksessaan vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa.

Vapaudessa suoritettava rangaistus ei tämän haastateltavan kertomuksessa vain ”ota”, vaan myös antaa. Hän kokee asioimisen yhdyskuntaseuraamustoimistolla mukavana, ja hänen ymmärryksensä mukaan rangaistuksen vuoksi pitäisi menettää jotakin, mitä hän ei koe. Kysymykseeni hyödystä hän vastaa kertomalla puhumisesta, ei vain kuuntelemisesta vaan myös asioiden selvittämisestä. Eli tulkitsen tämän aineisto-otteen perusteella että kaiken kaikkiaan vapaudessa suoritettava rangaistus voi antaa enemmän kuin ottaa. Se voi olla etu, ennemmin kuin haitta. Senkin luen yhdyskuntaseuraamustyön onnistumiseksi.

Sitä voidaan pohtia yhteiskunnallisesti laajemmassa kysymyksenasettelussa rikoksista langettavista seuraamuksista, että kuinka *mukavaa* rangaistus saisi olla? En tarkoita kyseenalaistaa vuorovaikutuksen ja yhteistyön sujuvuuden merkitystä, mutta jokin tässä haastatteluhetkessä sai minut pohtimaan rikosta ja rangaistusta. Jos rangaistu jatkuvasti viittaa rangaistukseensa mukavana, onko se silloin rangaistus lainkaan?

Aineisto-ote 14

T: Onko siitä valvonnasta ollu hyötyä siinä kun kivitalosta pääsit ni –hyötyä tai haittaa tai

H1: ei siitä, no niin no, mitähän tuohon nyt osais sanoo olihan se, riesa oli tietenkin joutu

T: okei

H1: määrätynä aikana menemään sinne, mut niinku sanottu ni ei oo ollu risen kanssa koskaan mitään ongelmia, et sit se on vaan sitä että siellä jutellaan ja katotaan sitä elämäntilannetta mut eihän tää rise niinku millään tavalla pysty auttamaan

T: okei

H1: että ei emmää niinku oo kokenu sillä tavalla että – jeesattais niinku mitenkään. Tietysti niinku henkinen, henkisesti, yritetään kannustaa ja tämmöstä tukee sieltä saa.

Tältä haastateltavalta kysyn onko valvonnasta ollut hänelle hyötyä tai haittaa, kun hän pääsi vankilasta. Ensiksi hän vastaa että ei ole ollut haittaa, mutta kuitenkin korjaa että

olihan se ”*riisa*”, kun joutui määrättyinä aikoina menemään tapaamisiin. Hän kuitenkin on sitä mieltä, että rikosseuraamuslaitoksen kanssa ei ole koskaan kokenut mitään ongelmia. Hän kuvailee että tapaamisissa ”*katsotaan*” hänen elämäntilannettaan, mutta varsinaista apua hänelle ei ole kyetty tarjoamaan. Hän ei koe, että häntä olisi varsinaisesti autettu, mutta henkisesti hän kokee että häntä on yritetty kannustaa ja tukea.

Haastateltava kertoo, että ei ole kokenut varsinaista haittaa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksestaan, mutta ei myöskään koe saaneensa konkreettista apua. Hänelle on ollut vaivaksi lähinnä se, että on joutunut menemään tapaamisiin määrättyinä aikoina. Hän kertoo, ettei koe että häntä olisi pystytty mitenkään erityisemmin auttamaan, mutta henkistä tukea hän kokee että hänelle on ainakin tarjottu.

Luen tästä aineisto-otteesta ja haastattelutilanteesta sellaisen ristiriidan, että haastateltava on selkeästi kahden vaiheilla. Hän toisaalta kokee määrättyt tapaamisajat riesana, mutta toisaalta ei koe että on kokenut mitään ongelmaa suorittaessaan rangaistusta vapaudessa. ”*Katotaan elämäntilannetta*” vaikuttaa hyvin neutraalilta ilmaisulta, jolle hän itsekään ei tunnu kykenevän antavan arvoa suuntaan tai toiseen. Konkreettisen avun hän kokee puuttuvan, mutta henkistä tukea hänelle on tarjottu: jälleen hyvin ambivalentti ilmaisu, josta ei oikein pääse selvyyteen onko se myönteinen vai kielteinen kokemus. Sitä on tarjottu, mutta onko hän vastaanottanut sitä? Onko hän ollut henkisesti tuella vastaanottavainen vai ei? Hänen ilmaisustaan ei käy selvästi ilmi, onko hän tyytyväinen tilanteeseen.

Näistä kaikista aineisto-otteista käy selväksi se, että puhuminen ja keskusteleminen ovat tärkeitä kokemuksia vapaudessa rangaistustaan suorittaville. Puhuminen ja keskusteleminen voidaan nähdä tuen muotona. Tuki voi olla hiljaista rinnalla oloa, mutta myös asioiden läpi käymistä ja henkilökohtaistenkin asioiden pohtimista ääneen. Näissä aineisto-otteissa ei esiinny kontrolli, tai pakko keskustella. Päinvastoin, puhumiseen viitataan kevyenä tai sitten asioiden oikeilla nimillä puhumisena: joka tapauksessa vapaaehtoisena ja myönteisenä kokemuksena. Ihminen ei voi keskustella yksin – keskusteluun tarvitaan aina vastapuoli, joka peilaa toisen puhetta, vastaa siihen tai vain vahvistaa jo sanottua. Puhuminen onkin tärkeä osa rikosseuraamustyötä, ja suurin osa rikosseuraamusalalla tapahtuvasta suunnitelmallisesta työstä rikoksen uusimisen

ehkäisemiseksi tehdään juuri keskustelun kautta.

6.4 Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla vaikeampi kuin vankeus

Seuraavissa neljässä aineisto-otteessa havaitsin, että merkittäväksi teemaksi nousi se, miten vapaudessa suoritettava rangaistus voidaan kokea vaikeampana kokemuksena kuin vankeudessa suoritettava rangaistus. Toisaalta, tämän luvun viimeinen aineisto-ote (aineisto-ote 18) on sillä tavalla poikkeava sitä edeltävistä kolmesta aineisto-otteesta, että siinä haastateltava kertoo kokeneensa passiivisen olemisen (vankeuden) kielteisempänä kuin aktiivisen tekemisen (vapaudessa suoritettavan rangaistuksen). Eli johtopäätökseni näistä aineisto-otteista on se, että vapaudessa suoritettava rangaistus vaatii haastateltavien mukaan enemmän ponnistuksia kuin vankeudessa suoritettava rangaistus. Tosin sen miellyttävyys riippuu siitä, miten rangaistustaan suorittava henkilö suhtautuu passiiviseen olemiseen tai aktiiviseen tekemiseen.

Aineisto-ote 15

H1: Niin kyllä tää siviilielämä, ni onhan tää rankkaa semmoselle ihmiselle joka ei pääse töihin, ei oo töitä, ikää on niin paljon että se jo estää, vaikka muuten olis kunto hyvä mutta ku sanot ikäs, puhelimessa tai jossain ni se tyssää siihen

T: joo

H1: ja sitä vankilakokemusta ei kannata tietenkään mennä sanoon se on varma

T: aivan

H1: Ni tota ei se sillä tavalla helppo oo täällä, että ei ne yhdyskunta- sen vaikeempii oo ku normaali elämä on sillee mutta jos mieltii sitä vankilasysteemii ja yhdyskuntapalvelua ni kyllä vankilassa helepommalla pääsee.

T: okei

H1: etä se on aika, itestä se on kiinni. että vankilassa elämä on helpompaa kuitenkin ku yhdyskuntapalvelu.

T: Millä tavalla se on helpompaa?

H1: No elämä siviilissä entisellä vangilla on vaikeempaa kuin tavalla ihmiselle, se on jo aika kova ponnistus että se suoritetaan, yhdyskuntapalvelu.

Tässä aineisto-otteessa haastateltava kuvailee kokemuksiaan siviilielämästä. Hän sanoo, että siviilielämä on rankkaa semmoiselle ihmiselle, jolla on vaikeuksia työllistyä. Hän puhuu että jo pelkästään ikä voi olla esteenä työllistymiselle, vaikka olisikin hyvässä kunnossa. Haastateltava kuvailee miten iän sanominen jo puhelimesta voi estää työllistymisen ja erityisesti hän painottaa että vankilakokemuksesta ei ainakaan kannata mainita. Hänen mukaansa ”täällä” (viitaten vapauteen) yhdyskuntapalvelu ei ole sen vaikeampaa kuin normaali elämä, mutta kun hän vertailee kokemuksiaan vankeudesta ja vapaudessa suoritettavaa rangaistusta, on hän sitä mieltä että vankeudessa ”helpommalla pääsee”. Kun kysyn millä tavalla vankeudessa pääsee helpommalla, vastaa hän että siviilissä entisellä vangilla on vaikeampaa kuin tavallisella ihmisellä. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen on hänen mukaansa jo ”aika kova ponnistus”.

Haastateltava vertailee siviilielämää ja vankeutta. Hänen mukaansa vapaudessa erityisesti työllistyminen on vaikeaa jo pelkästään iän, saati sitten vankilakokemuksen vuoksi. Hän sanoo, että yhdyskuntapalvelu ei ole sen haasteellisempaa kuin normaali elämä vapaudessa, mutta vapauskin itsessään on jo vaikeaa. Hän sanoo että siviilielämä entiselle vangille on vaikeaa ja että yhdyskuntapalvelusta suoriutuminen on kova ponnistus.

Tämä aineisto-ote on mielenkiintoinen sillä oletuksena voisi ajatella että vankeus on ankarampi rangaistus kuin vapaudessa suoritettava rangaistus. Silti haastateltavan puheesta saa sellaisen kuvan, että vapaus itse asiassa asettaa tiukempia vaatimuksia henkilölle, kuin vankilassa oleminen. Erityisesti työllistyminen ja sen vaikeus korostuu tässä kohtaa haastattelua. Hän kertoo puhelimesta asioimisesta, ja saamme mielikuvan henkilöstä joka aktiivisesti yrittää saada työpaikkaa soittamalla työnantajille. Aktiivisuus ei kuitenkaan näy tuloksellisenä, sillä vain iän mainitseminen voi estää pääsemisen eteenpäin työllistymisen tiellä. Tässä yhteydessä hän käyttää sanaa ”tyssätä”, joka on kuvaus lennokkaan alun äkillisestä päätöksestä. Työllistymisen haasteet ovat jo merkittävät jo ilman vankilakokemuksen ilmituloa. Haastateltavan kertomuksesta saa sellaisen mielikuvan, että siitä hän ei ainakaan mainitse sellaiselle taholle, josta yrittää saada töitä. Lisäksi hänen käyttämänsä kielikuva ”kova ponnistus” viitatessaan

yhdyskuntapalveluun ikään kuin viimeistelee hänen kuvauksensa vapaudessa suoritettavan rangaistuksen vaikeudesta.

Tulkitsen tästä aineisto-otteesta että tälle henkilölle vapaus on pahempi rangaistus kuin vankeus siihen liittyvien haasteiden vuoksi. Aktiivisuus on epäkiitollista ja menneisyyden kokemukset ja ikä rakentavat muuria hänen ja yhteiskunnan välille. Työllistyminen, yhteiskunnasta osallisen kansalaisen perustehtävä on niin vaikeaa, että se liitetään mielikuvassa osaksi rangaistusta. Haastateltavan kertomuksesta tulkitsen, että hän entisenä vankina koe olevansa tavallinen ihminen, vaan häneltä vaaditaan enemmän kuin muilta.

Aineisto-ote 16

H2: No vankilassahan on tosi helppoo (naurahtaa), et siellähän herätetään ja töihin ku mennään ni nehän vaikka retuuttaa vaikka niskasta sinne et eipähän ainakkaan myöhästy. Et tavallaan siellä ei oo minkäänlaista vastuuta niinku itestään, siinä mielesää että mitä töitten kanssa tekkee tai näin. Mutta täällä on sit hirvee stressi siitä että esim niinku myöhästyy, ja että herrää niinku herrää aamulla ajoissa, siis kaikki tämmöset että. Ja sitte tietysti että jos on niinku sairas, ni tosi jotenki rasittavaa se aamulla seittemä aikaa alkaa soitella sinne jonnekki et saisko ajan terveydenhoitajalle ja johonki että...

Tässä haastateltava sanoo, että vankilassa on helppoa. Hän sanoo sen jopa nauraen. Haastateltava kuvailee miten vankilassa herätetään, ja työpaikalle ”retuutetaan vaikka niskasta” ettei myöhästyisi tehtäviensä tekemisestä. Hän sanoo, että vankilassa vastuu ei ole itsellä. Haastateltava vertaa työntekemisestä vankeudessa yhdyskuntapalveluun vapaudessa ja toteaa, että vapaudessa hän on kokenut esimerkiksi stressiä myöhästymisestä ja aamulla ajoissa heräämisestä. Lisäksi hän kuvailee, että mikäli sairastuu, on hänen mielestään rasittavaa aamulla ryhtyä soittelemaan aikaa terveydenhoitajalle.

Tämän haastateltavan vertailu vankeudesta ja vapaudesta tässä aineisto-otteessa mukailee edellisen aineisto-otteen (aineisto-ote 15) mukaista mielikuvaa vapauden haasteellisemmasta luonteesta verrattuna vankeuteen. Haastateltava jopa nauraa kuvaillessaan että vankeudessa on ”helppoa”. Hänen kuvauksensa mukaan elämä

vankilassa on stressittömämpää ja vastuuttomampaa kuin vapaudessa. Vapaudessa vastuu ajoissa heräämisestä, mahdollisen sairastumisen tapahtuessa aktiivinen yhteydenotto terveydenhoitajaan aamuseitsemältä on hänen puheessaan ja kertomuksessaan suuri taakka. Siten tulkitseen, että suurempaa rangaistusta hänelle on huolehtia rangaistuksensa suorittamisesta vapaudessa kuin vankeudessa. Vapaus, ja siihen liittyvät velvollisuudet ilmenevät haastateltavan puheessa suurempana taakkana kuin vankeus ja siihen liittyvä itsenäisyyden menetys.

Aineisto-ote 17

H1: mielummin tekkee täälläpäin ku että jättäsi niinku linnan takia niitä hoitamata että – vaikka siellä olis helpompi. (Naurahtaa).

T: *Nii, nii.*

H1: *Että kyllä nää mielummin kantaa nää vastuut täällä. Ku lähtee löhöileen vankilaan.*

T: *Mielenkiintosesti ilmastu, lähtee löhöileen vankilaan. Onko sulla semmonen kokemus että vankilassa sitten - on rentoa tai.*

H1: *Onhan siellä helpompi olla. Siellä ei oo mitään, ei oo näitä jokapäiväisiä huolia, ei ruuasta, puhtaudesta, ei mistään siis siellä, siellä vaan ollaan ja makaillaan.*

Haastateltava kuvailee tässä aineisto-otteessa tehtäviään ja sitä, että hoitaa ne mielummin ”täällä” (vapaudessa) kuin jättäisi ne hoitamatta. Hän sanoo, että ”*siellä olis helpompi*” viitatessaan ”*linna*an” eli vankeuteen. Tämäkin haastateltava, kuten edellisen aineisto-otteen (aineisto-ote 16) kertoja naurahtaa kertoessaan että vankeudessa on helpompaa. Tämä haastateltava kuitenkin on sitä mieltä, edellisestä poiketen, että mielummin kantaa vastuunsa vapaudessa, kuin lähtisi ”*löhöilemään vankilaan*”. Tartun tähän ilmaisuun ja kysyn, mitä hän tarkoittaa ”*löhöilyllä*”. Haastateltava vastaa että vankilassa on helpompaa ja että hän on kokenut saavansa olla huolettomampi ilman jokapäiväisiä huolia ruoasta tai puhtaudesta. Hän kuvailee, että vankilassa ”*vaan ollaan ja makaillaan*”.

Vankeuden ja vapauden vertailu nousevat keskeisiksi tässä aineisto-otteessa. Haastateltava kuvailee, että hän mieluiten hoitaa velvollisuutensa vapaudessa, mutta on

silti sitä mieltä, että vankeudessa pääsisi helpommalla. Hän käyttää sanoja ”löhöillä” ja ”makailta” puhuessaan vankilasta, jotka ovat sanoina varsin graafisia kuvauksia elämästä vankeudessa. Elämä vankeudessa on hänen mukaansa huoletonta ja arkipäivän toimet hoituvat kuin itsekseen kun itsellä ei ole huolta ruoasta tai puhtaudesta. Nämä kuvaukset vankeuden helppoudesta jättävät kuulijan paikattavaksi sen, miten kertoja kokee vapauden. Tulkitseen, että vapaus on siinä tapauksessa hänelle ankarampi tuomio kuin vankeus. Vankeus kuulostaa tässä kuvauksessa miellyttävältä ja huolettomalta, eli ei itse asiassa lainkaan rangaistukselta. Jälleen kerran vedän sellaisen johtopäätöksen että vapaus on ollut tälle haastateltavalle pahempi rangaistus kuin vankeus, aivan kuten kahden edellisen aineisto-otteen kohdalla.

Aineisto-ote 18

H3: ... ja ku miulla tutkintavankeuksia on ollut nii kyllä sen enemmän tekee tunnin töitä ku on siellä.

T: Joo.

H3: Makkaa.

T: Makkaa? Mitä tarkoitat sillä?

H3: Ku makkaa vaan sellissä päivät.

Tämä aineisto-ote on jatkoa aineisto-otteelle 4. Siinä oteessa haastateltava kuvaili ilmaisen työn ”keljumaisuutta” ja myöhemmin, nyt esiin nostamassani oteessa, jatkaa sanoakseen jotakin merkittävää kokemuksestaan vankeudessa. Hän käyttää sanaa ”makkaa”. Kysyn tarkentaakseni mitä hän tarkoittaa ”makkaamisella”, johon hän yksinkertaisesti vastaa kokemuksestaan tutkintavankeudesta, jossa hän on vain ”maannut sellissä päivät”. Haastateltava siis on sitä mieltä, että enemmän tekee töitä vapaudessa (yhdyskuntapalvelua) kuin ”makkaa” vankeudessa.

Aineisto-ote lyhykäisyydessään kuvailee haastateltavan kokemuksia vankeudesta ja vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Vankeus on passiivista ja paikoillaan olemista. Vapaudessa suoritettava rangaistus on aktiivista tekemistä. Hän valitsee

ennemmin aktiivisen tekemisen kuin passiivisen olemisen. Tulkitsen aineisto-otteesta toisenlaisen seikan: tälle haastateltavalle vankeuden passiivisuus on kielteisempi kokemus kuin vapaudessa suoritettavaan rangaistukseen liittyvä aktiivisuuden edellytys. Kukin yksilö kokee passiivisuuden ja aktiivisuuden eri tavoilla, mutta samalla tavalla tämä haastateltava kuvailee vankeutta passiivisena olemisena, samoin kuin edellisissä aineisto-otteissa.

Vedän siis sellaisen johtopäätöksen tämän yhden poikkeavan vastauksen herättämänä, että yksilö määrittelee sen, mikä tuntuu enemmän kielteiseltä, passiivinen oleminen vai aktiivinen tekeminen. Edellisissä kolmessa aineisto-otteessa vapaus ja siihen liittyvät velvollisuudet on ilmaistu enemmän rangaistukselta ja kielteisiltä tuntuvina kokemuksina, kun taas tässä viimeisimmässä vankeus ja passiivisuus ilmenevät kielteisinä kokemuksina.

Näissä aineisto-otteissa on vahvasti läsnä kontrolli. Vapaus on ulkopuolisen kontrollin puutetta, jolloin vapaudessa suoritettava rangaistus muodostuukin kielteisemmäksi kokemukseksi, sillä siihen liittyy itsekontrollin edellytys. Vankeudessa kontrolli tulee ulkoa, haastateltavat kuvailevat miten heitä on ohjattu ja miten heidän päivärytminsä on ollut heidän puolestaan päätetty. Vapaudessa suoritettavaan rangaistukseen liittyy velvollisuus olla itse paikalla tiettyinä aikoina ja velvollisuus huolehtia itse tekemistään tehtävistä. Toisaalta, yhdelle haastateltavalle olikin mieluisampi kokemus olla aktiivinen. Siksi en voi vetää sellaista johtopäätöstä, että kontrollin kohtaaminen olisi myönteinen tai kielteinen kokemus, mutta se on kummassakin tapauksessa merkittävässä roolissa muodostamassa kokemusta vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta.

6.5 Yhdyskuntaseuraamustyöntekijän rooli on merkittävä

Seuraavissa kolmessa aineisto-otteessa merkityksellisintä on haastateltavan kokemus suhteestaan yhdyskuntaseuraamustyöntekijäänsä. Suhde häneen on ollut muokkaamassa kokemusta vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Kaksi aineisto-otetta näistä on samasta haastattelusta, ja erityistä niissä on se, että suhteen kehittyessä läpi eri vapaudessa suoritettavien rangaistusten, myös kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta on muuttunut. Siten en voi vetää sellaista johtopäätöstä, että yhden

työntekijän ja yhden rangaistustaan suorittavan henkilön muodostama ihmissuhde tuottaisi aina samankaltaisia kokemuksia.

Aineisto-ote 19

T: No, jos sä saisit nyt antaa palautetta, mikä on ollu parasta, näissä risen yhdyskuntapalvelussa ja eeaaveessa

H1: kyllä mun mielestä tää on hyvä juttu tää, ainaki täälläpäin tää risen toiminta ollu että siinä yritetään tehdä niinku sen yhdyskuntapalvelun eteen tehdä silleen että ettei tuu kaverille niinku liikaa painetta sen homman eteen että. Siinä yritetään niinku selvittää se että tilanne, ettei se kaverin niinku ylimääräisesti jouvu kärsiin siitä,

T: aivan aivan

H1: ei tuu niinku kauheita matkoja mihinkään ja se työpaikka on semmonen missä suurin piirtein pärjää ja

T: nii, ettei tekemällä tehdä sitä hankalaksi

H1: nii, hankalaksi, että se on niinku sillä tavalla kyllä ollu hyvä . Mutta eihän hyö tietenkään pysty kattomaan sitä työpaikan puolesta että mitä siellä, hyö kuitenkin yrittää sen kaverin etteen, mikä olis helpointa sille.

Kysyn tältä haastateltavalta kysymyksen muotoillen sen niin, että hän saa antaa palautetta rikosseuraamuslaitokselle yhdyskuntapalvelusta ja ehdonalaisen vapauden valvonnasta. Hän vastaa, että hänen kokemuksensa rikosseuraamuslaitoksesta on ollut hyvä. Hän kertoo kokeneensa, ettei hänelle ole tehty yhdyskuntapalvelua sen haasteellisemmaksi kuin se jo itsessään on ja ettei hän ole joutunut ylimääräisesti kärsimään siitä. Hän kokee, että hänen yhdyskuntapalvelupaikkansa on valittu niin, ettei kulkeminen sinne ole ollut kohtuutonta ja että hän on pärjännyt hänelle valitussa palvelupaikassa. Hän kuitenkin kertoo tiedostavansa, ettei hänen työntekijäkään voi määrätä kaikkea mitä palvelupaikalla tapahtuu, mutta että hänen näkökulmastaan rikosseuraamuslaitoksen puolesta yhdyskuntapalveluksen suorittajalle pyritään tekemään palveluaika helpoksi.

Tästä aineisto-otteesta käy ilmi haastateltavan kokemus yhdyskuntaseuraamustoimiston

työntekijän panoksesta hänen vapaudessa suorittamaan rangaistukseen. Hän ilmaisee olevansa tyytyväinen, muun muassa koska hänen rangaistuksensa on räätälöity hänelle kohtuulliseksi. Hän ei kyseenalaista rangaistustaan tai kritisoi yhdyskuntaseuraamustoimistoa, vaan ennemmin on tyytyväinen siihen, että hänen palveluksensa on tehty hänelle kohtuulliseksi siitä huolimatta, ettei työntekijäkään voi kontrolloida esimerkiksi sitä, mitä palvelupaikoilla loppujen lopuksi teetätetään.

Aineisto-ote 20

H2: No miehän ihan heti alussa - kun mulle ilmoitettiin että sinä menet nyt tähän paikkaan ni yritin niinku että eikö ois mittään muuta että, ja selitin tän asian että, mie oon tätä työtä kokeillu ja et se on henkisesti niin raskasta että jos vaan jotaki (muuta) löytys. Mutta täällä suhtauduttiin sillee että tämä on niinku rangaistus, että sulla ei oo niinku mitään sanomista. että se on vaan niinku mentävä. sinne. Et siinä ei siis niinku mietittykkään että joku muu paikka.

T: okei.

H2: Ja, niin. Ja sitte vaikka niinku otin yhteyttä että kun niitä sairaslomia oli niin paljon et kun tää ahistaa tää työ ni ei.

T: Millä tavalla siihen sit vastattiin?

H2: No se oli vaan että se on niinku vaan vietävä nyt loppuun. että niinku ei siinä. Mut koska tavallaan eihän se niinku heitä haittaa että se venny se, et minun ongelmahan se on.

Tässä aineisto-otteessa haastateltava kuvailee miten hänelle oli ilmoitettu mihin palvelupaikkaan hän menee tekemään yhdyskuntapalveluksensa. Hän kertoo yrittäneensä ilmaista, että on kyseistä työtä jo kokeillut ja kokenut sen henkisesti raskaana. Haastateltava kertoo, että yritti saada työntekijäänsä löytämään hänelle toisenlaista palvelupaikkaa, mutta pyyntö evättiin vedoten siihen, että kyseessä on rangaistus, johon yhdyskuntapalveluun tuomitulla ei ole vaikutusvaltaa. Hänen mukaansa hänen pyyntöään ei edes harkittu. Seuraavaksi hän lisää että oli ollut sairaslomilla runsaasti ahdistuksensa takia, niin siitä huolimatta hänen pyyntöään vaihtaa yhdyskuntapalvelupaikkaa ei

toteutettu. Hän kuvailee, että häntä kehoitettiin viemään palveluksensa loppuun ja että ongelma jätettiin hänen harteilleen. Hän kertoo palveluksensa venymisestä sairaslomiensa vuoksi, ja sanoo että hänelle ilmaistiin sen olevan hänen ongelmansa, ei työntekijän.

Tässä aineisto-otteessa on hyvin erilainen tunnelma kuin edellisessä. Tämän haastateltavan kokemus yhdyskuntapalvelupaikan valitsemisesta ilmenee hyvin ahdistavana ja hän kuvailee kokemustaan hyvin kielteisenä. Hänen kuvauksestaan saa sellaisen ymmärryksen, että hän on jäänyt yksin ahdistuksensa kanssa, ja se on työntekijän taholta jopa katsottu sisältyvän hänen rangaistukseensa. Toisin kuin edellisessä aineisto-otteessa, tämä haastateltava ei koe, että yhdyskuntapalvelupaikan valitseminen olisi ollut hänelle kohtuullista, vaan hän oli ahdistunut ja sairaslomilla palvelupaikan vuoksi.

Tämän haastateltavan kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta näyttäytyy erittäin kielteisenä. Hän kertoo sekä ahdistuksesta että sairaudesta ja hänen kuvauksestaan välittyy hyvin epämiellyttävä kokemus.

Aineisto-ote 21

H2: Et hän on kyllä tosissaan niinku tehny töitä että on ettiny mahollisimman hyvän paikan. Ett niinku ku vertaa siihen että se eka kerta oli semmonen että se oli semmonen vaan että sinä menet sinne ja sillä siisti.

Tämä aineisto-ote poikkeaa voimakkaasti edeltävästä, ja onkin huomionarvoista kertoa, että tämä sama haastateltava kertoi haastattelussaan useammasta palvelukerrasta, joiden välillä hänen suhteensa työntekijään yhdyskuntaseuraamuslaitoksella kehittyi. Tässä aineisto-otteessa hän kertoo jo hyvin erilaisesta kokemuksesta toisessa yhdyskuntapalvelupaikassa. Hän kertoo, että hänen työntekijänsä oli tehnyt ”tosissaan töitä” että hänelle oli löytynyt mahdollisimman hyvä palvelupaikka. Hän vertaa kokemustaan aiempaan, jolloin hänelle ei annettu sanan valtaa palvelupaikan valitsemisen suhteen, mutta nyt tilanne oli toinen.

Näistä kahdesta peräkkäisestä aineisto-otteista voimme tulkita niin, että saman ihmisen

kokemus yhdyskuntapalvelusta voi olla ensiksi hyvin yhdenlainen ja seuraavalla kerralla taas täysin päinvastainen. Tämän haastateltavan kokemuksessa merkityksellistä on työntekijän osallisuus kokemuksen rakentumiseen. Yksi yhdyskuntapalvelu on ollut hänelle kielteinen, ahdistava kokemus ja toinen yhdyskuntapalvelu näyttäytyy jo paljon myönteisempänä kokemuksena. Vapaudessa suoritettavan rangaistuksen ei voi siis tulkita olevan aina sidoksissa henkilöön, vaan aika ja elämäntilanne sekä vapaudessa rangaistustaan suorittavan että työntekijän kohdalla muokkaa vuorovaikutusta ja sitä kautta henkilön kokemusta tapahtuvista asioista.

Näihin aineisto-otteisiin nivoutuu kiinteästi vuorovaikutussuhde asiakkaan ja työntekijän välillä. Suhteeseen liittyy sekä tuki että kontrolli. Aluksi yhdessä aineisto-otteessa kuulemme kuvauksen hyvin kontrolloivasta suhteesta, jossa haastateltavan kokemus kontrollista on ollut erittäin kielteinen. Seuraavassa aineisto-otteessa tunnelma muuttuu, ja kuulemme tukevasta vuorovaikutussuhteesta, joka on haastateltavalle ollut erittäin myönteinen kokemus. Näin ollen yhdyskuntaseuraamustyöntekijän rooli on merkittävässä osassa sen suhteen, miten haastateltava on kokenut kohtaamansa tuen ja kontrollin.

6.6 Vapauden suomat edut ovat merkittäviä

Seuraavissa neljässä aineisto-otteessa haastateltavat puhuvat vapauden suomista eduista. Heille merkityksellisiä asioita ovat olleet sellaiset asiat, joita he joko tietävät tai arvelevat että olisivat menettäneet, mikäli olisivat joutuneet kärsimään rangaistuksensa vankeudessa. Vapauden suomiksi eduiksi katsotaan muun muassa normaalin elämän eläminen, oma koti, työpaikka ja ihmissuhteet.

Aineisto-ote 22

H2: Että kuitenkin täällä voi kuitenkin assuu ihan omassa kodissa ja ellää ihan normaali elämää. Että ne kaks päivää viikossa pittää mennä sinne paikalle ajoissa ja olla sit se neljä tuntii ja tehä mitä käskettään. Et ihan niinku miun mielestä hyvä tämmönen niinku vaihtoehto sille että joutus istumaan joo.

Haastateltava kuvailee vapauden suomia etuja: hän voi asia omassa kodissaan ja elää normaalia elämää. Hän joutuu menemään kahtena päivänä viikossa ”paikalle” ajoissa ja

suorittaa neljä tuntia niitä tehtäviä, jotka hänelle määrätään. Hän sanoo, että se on hyvä vaihtoehto vankeudelle.

”Normaali elämä” ilmenee myönteisenä kokemuksena tämän haastateltavan puheessa. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen vapauden rinnalla vaikuttaa olevan pieni hinta siitä, että hän saa nauttia omasta kodistaan. ”Normaali” sanan käyttämisen tulkitsen viittaavan myös siihen, että haastateltavalla on kokemusta jostakin, mikä ei ole hänen mielestään normaalia, tai jota hän ei ainakaan toivo kokevansa.

Aineisto-ote 23

T: Nokun sie sanot että sie oot tutkintavankina ollu, ni miten sie vertailisit sitä? Vankilaa ja tai vankeudessa olemista ja sitä että sie suoritat tuomiota vapaudessa.

H3: Onhan se ihan erilaista. Siellä on niinku vankilassa se oma rytmi, et millon ovet on auki ja millon on ruokaa ja millon pääsee pihalle ja millon saat mennä ja millon on saunavuorot ja. Ku onhan se niinku paljo vapaampi niinku tuolla. Ku saat niinku omasta kottoo herätä ja lähtee niinku töihin.

T: Joo.

H3: Onhan se paljon miellyttävämpää.

Pyydän haastateltavaa vertailemaan vankeutta ja vapaudessa suoritettavaa rangaistusta, vastaa hän kuvailemalla vankeuden rytmiä: ovet ovat auki, ruokaa on tarjolla ja ulkoilemaan pääsee vain tiettyinä, ulkopuolisten määrääminä aikoina. Vapaudessa on oma koti, josta herätä ja lähteä. Haastateltava elehtii ja ilmaisee tämän huolettomammin: ”lähtee niinku”, ikään kuin korostaakseen omaa päätäntävaltaa lähtemisensä suhteen. Lisäksi hän vielä sanoo, että ”onhan se paljon miellyttävämpää” ikään kuin olettaen että itse ajattelisin samalla tavalla.

Haastateltavan kertomuksesta välittyy sellainen kuva, että hänen kokemuksensa vankeudesta on ollut kielteisempi kuin vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Hän kertoo näiden kahden olevan erilaisia kokemuksia. Vapaudessa suoritettava rangaistus sisältää hänen kertomuksessaan jotakin miellyttävämpää kuin vankeus.

Aineisto-ote 24

T: Miltä se tuntuu että ei tarvi lähtee mihinkään? ..lusimaan?

H4: Nyt on kyllä erittäin hyvä kysymys ku kummassakki on varmaan omia hyviä puoliaan.

T: Mm. Mitkä on sulle ollu semmosia tärkeitä juttuja?

H4: Kaverit, ihmissuhteet ja ylipäättään, no varmaan se, et aika paljon vappaana halluun olla. ... Kyllä tää on ehkä paras tällä hetkellä. Mitä voi kuvitella.

Kysyn haastateltavalta hänen tunteistaan siitä, ettei hänen tarvitse suorittaa tuomiotaan vankeudessa. Hän vastaa että kysymys on hyvä, sillä kummassakin (vapaudessa ja vankeudessa) on hyviä puolia. Kysyn vielä että mitkä asiat ovat olleet hänelle tärkeitä seikkoja vapaudessa. Haastateltava vastaa kertomalla että kaverit, ihmissuhteet ja vapaus ylipäättään ovat olleet hänelle merkityksellisiä. Hän kertoo haastattelun aikana miten muilla tavoilla on kokenut että hänen vapauttaan on rajoitettu, ja nyt vapaudessa suoritettava rangaistus kuitenkin on parasta, mitä hän voi kuvitella.

Jälleen havaitsen sen, että henkilön kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta on tiukasti sidoksissa siihen, minkälaisia muita kokemuksia henkilöllä on ollut elämänsä aikana. Mikäli henkilö on ollut vankeudessa, on hänellä toisenlainen käsitys vapaudesta ja vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta kuin sellaisella henkilöllä, joka ei ole vapauttaan koskaan menettänyt. Silti se ei kerro suoraviivaisesti siitä, onko kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta myönteinen vai kielteinen. Tämän haastateltavan kannanotto on kuitenkin suhteellisen voimakas: Vapaudessa suoritettava rangaistus on hänen kokemistaan vaihtoehdoista ”paras tällä hetkellä”.

Aineisto-ote 25

H6: Nii, ja kai miulta olis menny sitte työpaikka jos mie olisin kerta vankilaan että. Se on vähän ikävämpi juttu taas sitte se.

T: No mitä muuta etua siulle on ollu sitte, että sie oot saanu pysyä vapaana, ku se että sie oot saanu pitää siun työpaikan, et mikä muu kaikki on säilyny ennallaan?

H6: Kai se nyt tietysti se, vapaus on sillee kuitenkin säilyny sitte enemmän. Ku jos ois vankilassa ollu.

T: Mitä se vapaus siulle merkitsee? Minkälaisia asioita sie teet vapaudessa? Mitä et vois tehdä vankilassa?

H6: Ei kait siellä vankilassa voi mittään, ei kai siellä voi harrastaa. Harrastuksia olla eikä tuota, jos siellä neljän seinän sisässä – ollaanhan me nyttenki neljän seinän sisässä, mutta.

Tämä haastateltava kertoo työn olevan hänelle merkittävä asia vapaudessa. Hän sanoo, että mikäli hän olisi joutunut vankilaan, olisi hän menettänyt työpaikkansa ja se olisi ollut ”ikävämpi juttu”. Kysyn mitä muita etuja hän näkee siinä, että on saanut säilyttää vapautensa. Hän vastaa että hän on saanut säilyttää vapautensa ”enemmän”. Haluan vielä tarkemman vastauksen siitä, miten hän kokee vapauden. Hän vastaa arvelevasti että ei voisi ”kai” harrastaa mitään vankilassa ollessaan. Tästä paljastuu se, ettei tämä haastateltava ole kokenut vankeutta, joten hänen kokemuksensa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta on värittänyt sen mukaisesti. Vapauden suoma etu hänelle on se, että hänellä on vapaa-aikaa, jolla tehdä mitä itse mieli.

Vapaus on vaikeampi määriteltävä, erityisesti silloin kun ei ole kokenut sen menetystä. Niillä haastateltavilla, joilla on ollut vahvoja kokemuksia vapauden menettämisestä, on myös voimakkaita mielipiteitä vankeuden vaihtoehdosta, vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Tämä haastateltava tuntuu haparoivan mielipiteidensä kanssa, mutta kuitenkin taipuu ajattelemaan että kuitenkin pitää vapaudessa suoritettavaa rangaistusta miellyttävämpänä vaihtoehtona kuin vankeutta.

Näissä aineisto-otteissa tuki ja kontrolli loistavat poissaolollaan. Vapauden suomat edut tarkoittavat myös sitä, ettei haastateltavien välttämättä tarvitse kohdata tukea ja kontrollia. Merkityksellinen kokemus vapauden suomista eduista on myös vapautta tuetuksi tulemisesta ja vapautta kontrollista. Tämäkin on tärkeä havainto aineistoni analyysissä, sillä merkitykselliset kokemukset voivat kummuta myös muista asioista kuin varsinaisen rangaistuksen sisällä kohdattavista asioista.

6.7 Vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla hyödyllisempi kokemus kuin haitallinen

Seuraavissa kolmessa aineisto-otteessa haastateltavien puheessa nousee merkitykselliseksi se, että vapaudessa suoritettava rangaistus on ollut haastateltaville kokonaisuutena enemmän myönteinen kokemus kuin kielteinen.

Aineisto-ote 26

H4: Emmä tiiä, tää on vaan tämmöstä. Ei tästä voi muuta sanna. Mukavaa hommaa. Silleensä periaatteessa, ja periaatteessa taas ei. Velvottaa aika paljon mutta antaaki sitte aika paljo. Enemmän tästä kuitenkin on hyötyä ku haittaa.

Tässä aineisto-otteessa haastateltava kiteyttää ytimekkäästi kokemuksensa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Hän sanoo, että se on "*mukavaa hommaa*", mutta toisaalta hieman empii sen kanssa, että onko hän täysin varma vastauksestaan. Seuraavaksi hän reflektoi sitä, miten vapaudessa suoritettava rangaistus toisaalta velvoittaa paljon, mutta myös antaa. Lopuksi hän päätyy vastauksessaan siihen johtopäätökseen, että hyötyy rangaistuksestaan enemmän kuin kokee, että siitä on haittaa.

Tämä aineisto-ote on haastattelumme lopusta, jossa pyysin haastateltavaa summaamaan kokemuksensa yleisvaikutelman. Hän ei ole täysin varma vastausta muotoillessaan, onko myönteisen vai kielteisen kokemuksen kannalla. Vastauksen aikana saavutettu lopputulos kuitenkin kallistuu myönteisen puolelle ja haastateltava kertoo hyötävänsä rangaistuksesta. Tässä on kuitenkin muistettava, että on mahdollista, että haastateltava pyrkii vastaamaan siten, kuin uskoo haastattelijan toivovan hänen vastaavan. Mikäli emme olisi yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa, olisin saattanut saada erilaisen vastauksen. Olen voinut kysymyksilläni tahtomattani johdatella haastateltavaa vastaamaan siten, että hän arvelee minun olevan mielissään siitä, että hän kehuu kokemustaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Tästä huolimatta näin haastateltava vastaa, ja olen sitoutunut pitämään totuutena sitä, mitä hän sanoo. Joten tulkitseen että haastateltavan kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta on ollut

hänelle enemmän myönteinen kuin kielteinen.

Aineisto-ote 27

H5: Siis niinkun, miusta tää on ihan jees. että ei tää oo niinku, ehkä tässä on niinku, tää on niinkun, niinku jollain lailla ehkä terapeutistaki, että saa niinku neuvoja ja tälleen että.

Tässä aineisto-otteessa haastateltava sanoo, että kokee jollakin tavalla terapeutisenakin sen, että on saanut neuvoja. Terapeutisuuden voi tulkita olevan kokemus myönteisestä kokemuksesta. Terapia varsinaisesti voidaan mieltää kalliina ja harvojen etuoikeutena, joten tulkitseen että haastateltava ilmaisussaan pitää itseään etuoikeutettuna. Myös haastateltavan elekieli puoltaa tätä johtopäätöstä. Kuten luvussa 4 kirjoitan, tuki on myös neuvojen antamista (Thoits 1982). Tällöin se on luonteeltaan instrumentaalista. Näin ollen teen sellaisen johtopäätöksen, että tälle haastateltavalle tuki nimenomaan konkreettisempina neuvoina on merkityksellinen kokemus. "Terapeuttinen" viittaa myös toipumiseen ja eheytymiseen, joten ymmärrän hänen vastauksestaan sen, että hän on saanut vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa toipua ja eheytyä jostakin hänen menneisyydessä häntä vaurioittaneesta. Näin siis vedän sellaisen johtopäätöksen, että tämä haastateltava kertoo vapaudessa suoritettavan rangaistuksen ja siinä saamansa tuen olleen hänelle myönteinen kokemus.

Aineisto-ote 28

H2: Ihan hyvillä fiiliksillä että mie aattelin kyssyy niinku työharjoittelupaikkaa sieltä missä oon nyt. et se vois jopa olla ihan mahdollista, et siitä on puhuttu. Et tuota, et tuo on ollu silleen tosi hyvä paikka. ... kaikenlaista oon oppinu mitä en aikasemmin oo osannu että. Et jotenki tuntuu että ei tää ehkä ollu niin paha juttu.

Tässä aineisto-otteessa haastateltava summaa haastattelumme lopuksi tunnelmiaan ja kokemuksiaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksestaan: hän kertoo että aikoo kysyä työharjoittelupaikkaa sieltä, missä on ollut suorittamassa yhdyskuntapalvelua. Hän sanoo, että se voisi olla mahdollista ja että siitä on jo keskusteltu. Haastateltava myös sanoo, että

on pitänyt paikkaa hyvänä. Pienen tauon jälkeen hän pohtii ääneen miten on yhdyskuntapalvelupaikassaan oppinut sellaisia asioita, mitä ei ole aiemmin osannut ja että siksi ei pidä yhdyskuntapalveluaan ”*pahana juttuna*”.

Haastateltavan kuvauksessa ilmenee hyvin myönteinen kokemus yhdyskuntapalvelupaikasta. Hän toivoo saavansa sieltä työharjoittelupaikan, eli hänellä ei ole ainakaan kiire pois niistä tehtävistä, joissa hän on ollut. Lisäksi ilmaisu ”*uuden oppimisesta*” antaa kuvan myönteisistä kokemuksista, siitä että hän on saanut vapaudessa suoritettavalta rangaistukselta enemmän kuin mitä sille olisi menettänyt. Hänen viimeinen lauseensa ”*et jotenki tuntuu että ei tää ehkä ollu niin paha juttu*” ilmentää sen, että hän on kuitenkin alussa pitänyt rangaistustaan pahana juttuna, mutta sitä suorittaessaan tullut toisiin ajatuksiin. Siksi tulkitsemme, että ennako-oletuksista huolimatta henkilön kokemus voi muuttua kielteisestä myönteiseksi vapaudessa suoritettavan rangaistuksen aikana.

Näissä aineisto-otteissa haastateltavat summaavat kokemustaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta kokonaisuutena. He päätyvät sellaiseen lopputulokseen pohdinnassaan, että kokevat saaneensa vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta enemmän hyötyä kuin haittaa. Tukea ja kontrollia on vaikeampi löytää näistä aineisto-otteista, mutta ne piilevät niissä joka tapauksessa: tämän osion ensimmäisessä aineisto-otteessa (aineisto-ote 26) haastateltava kuvaa että rangaistus ”*velvoittaa*”, mutta ”*antaaki*” – eli velvollisuuksiin verhoutunut kontrolli on jollakin tavalla myönteinen kokemus. Seuraavassa aineisto-otteessa haastateltava puhuu terapeuttisista neuvoista: mikä on tukea puhtaimmillaan. Aineistoni viimeisessä aineisto-otteessa haastateltava kuvailee hyviä ”*fiiliksiään*”. Hän suhtautuu myönteisesti työllistymiseen samassa paikassa, jossa on ollut suorittamassa yhdyskuntapalvelupaikkaansa. Itse vapaudessa suoritettava rangaistus muotoutuukin haastateltavalle paikaksi, johon hän haluaa vapaaehtoisesti palata rangaistuksensa jälkeen – josta päätän että tämä on voimakkain kohtaamani kannanotto myönteisestä kokemuksesta kontrollista.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Halusin pro gradu -tutkielmassani avata ikkunaan siihen, miten vapaudessa suoritettava rangaistus koetaan. Halusin kerätä aineistokseni kertomuksia siitä, minkälaista on ollut suorittaa rangaistustaan vapaudessa. Lähdin liikkeelle uteliaisuuteni kanssa: mitä sellainen henkilö, joka on syyllistynyt rikokseen, mutta ei joudu vankilaan, ajattelee omasta rangaistuksestaan? Mielenkiintoni kumpuaa työstäni rikosseuraamuslaitoksessa, niistä kaikista asiakassuhteista, joita minulla on ollut. Olen nähnyt rikoksiin syyllistyneitä, jotka ottavat opikseen jo ehdollisesta rangaistuksesta ja siihen liitetystä valvonnasta, yhdyskuntapalvelusta tai näiden yhdistelmästä. Olen myös tehnyt töitä sellaisten ihmisten kanssa, jotka ovat vapautuneet vankilasta ja ovat ehdonalaisessa vapaudessa valvonnassa. Heistä osa on syyllistynyt rikoksiin uudelleen, osa ei. Osa on työllistynyt onnistuneesti, jotkut syrjäytyneet entistä voimakkaammin. Kohtaloita on monia.

En päässyt aineiston analyysissä mihinkään yksiselitteiseen johtopäätökseen. Tuloksenani on se, että yhdyskuntaseuraamukseen tuomittujen henkilöiden kokemukset vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta vaihtelevat suhteessa heidän aiempiin kokemuksiinsa. En voi siis vetää johtopäätöstä, jolla voisin kuitata yhdenlaisella vastauksella mitä yleensä vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa koetaan. Kokemuksia on ollut sekä myönteisiä että kielteisiä. Tuki ja kontrolli näyttävät niissä vaihtelevasti.

Ensimmäinen havaintoni on, että oman asenteen ratkaisu on merkityksellistä kokemuksessa vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa. Tämä on muutaman haastateltavan kertomuksessa hyvin vahva sanoma: he ovat sitä mieltä, että itsellä on valta siihen, miten kokee elämässä tapahtuvat asiat. Tämä kertoo siitä, että tuen ja kontrollin läsnäolo vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa voi olla merkityksetöntä, sillä loppujen lopuksi henkilö itse tekee päätöksen, miten ottaa vastaan hänelle tapahtuvat asiat. Henkilö itse on aktiivinen tekijä tässä kohtaa ja tuen tai kontrollin läsnäolo tai puute ei siihen vaikuta.

Seuraavaksi voimakkaaksi temaksi nousi puhumisen ja keskustelun tärkeys. Keskustelu on ollut tärkeää erityisesti silloin kun se on oma-ehtoista, silloin kun työntekijä ei ”tönkää” tai utele. Keskustelua käydään niin rangaistukseen liittyvistä asioista kuin myös

henkilökohtaiseen ulottuvista. Puhuminen voi olla sävyltään virallista, puhutaan asioista asioiden oikeilla nimillä tai sitten luonteeltaan kevyttä, huumorilla sävytettyä ”höpöttelemistä”. Tämän teeman alle lajittelemistani aineisto-otteista käy ilmi se, miten tärkeää vuorovaikutus on, se että rangaistustaan suorittava saa avata suunsa työntekijälle ja työntekijän kanssa. Keskusteleminen on tukea. Kuten luvussa 4 kirjoitan, muun muassa Kahn ja Antonucci (1980) kuvailevat tukea emotionaalisenä asiana, jossa läsnä on turvallisuuden tunteen luominen. Päätelen, että avautuminen keskustelemaan henkilökohtaisista asioista on näiden haastateltavieni kohdalla edellyttänyt turvallisuuden tunteen syntymistä. Siten tuen kokeminen on merkittävä asia haastateltavien kertomuksissa.

Kolmantena asiana havaitsin, että usealle haastattelemalleni henkilölle vapaudessa suoritettava rangaistus voi olla vaikeampi kokemus kuin vankeus. Vapaus voi olla suuri vankila, ainakin sen perusteella miten muutamat haastateltavat kuvailevat vapautta erityisesti vankeudessa olemisen jälkeen. Tietynlainen laitostuminen vaikeuttaa yhteiskunnassa pärjäämistä, ja muurien takana vietetty aika on rakentanut muurin yhteiskunnasta osalliseksi pääsemisen tielle. Vaikka vankilan portit ovat jo auenneet, voi esimerkiksi työllistyminen vapaudessa tuntua mahdottomalta. Myös tavallinen arjessa pärjääminen, aikataulujen noudattaminen ja itsenäinen toimiminen voi tuntua vaikealta sen jälkeen, kun vankeudessa on toiminut ulkoajohtusti, muiden sanelemien sääntöjen ja toimintamallien mukaisesti. Toisaalta yksi haastateltavista on kokenut vankeuden passiivisuuden kielteisempänä kuin sen, että suorittaa vapaudessa rangaistusta. Tämäkin kokemus on yksilöllinen, toiset meistä pitävät tekemisestä joutenoloa enemmän ja siten kokevat eri asiat kielteisempänä kuin toiset. Myös Linderborg (2010) havaitsi että hänen yhdyskuntapalvelua suorittaneet haastateltavat olivat kokeneet vapaudessa suoritettavan rangaistuksen nimenomaan rankaisevana, sillä heidän piti ottaa vastuu omasta arjenhallinnastaan: ”Att utföra samhällstjänst krävde att man tog ett helhetsansvar för sitt eget vardagsliv, där ingenting var färdig serverat som i fängelset.” (Linderborg 2010, 175.) Sinänsä vapaudessa suoritettava rangaistus on väljemmin kontrolloitua kuin vankeus – tällöin kontrollin puute on muotoutunut kielteiseksi kokemukseksi osalle haastateltavia. Toisaalta kontrolli piilee vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa siinä, että henkilö on itse vastuussa rajojen sisällä pysymisestä. Silloin vapaudessa onkin

hämäävällä tavalla kontrollia. Vapaus ei olekaan vapautta, vaan vastuuta ja rajoja. Vastuu taas voi olla raskas taakka sellaiselle, joka ehkä haluaisi elää huolettomasti.

Vuorovaikutus ja suhde oman työntekijän kanssa nousevat myös mielenkiintoiseksi teemaksi tämän tutkimuksen aineistossa. Yhden haastateltavan kohdalla suhde työntekijään on kehittynyt useiden rangaistusten aikana: siten yksilöiden kohtaaminen ei ole aina samanlaista. Samat henkilöt voivat kehittyä ja muuttua niin, että periaatteessa samalle tarinalle syntyy erilaisia merkityksiä eri aikoina. Vapaudessa suoritettava rangaistus kuitenkin on vapaudessa suoritettava rangaistus vain sen kautta, että rikoksesta tuomittu kohtaa rikosseuraamustyöntekijän – ja heidän välinen suhteensa voi määritellä voimakkaasti sen, minkälainen kokemus vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta muodostuu. Tässäkin vuorovaikutuksen kehityksessä voi nähdä tuen ja kontrollin läsnäolon. Ensiksi suhde työntekijän ja asiakkaan välillä on ollut tiukempi ja kontrolloivampi. Siihen on liittynyt työntekijän pitäytyminen säännöissä asiakkaan pyynnöistä huolimatta. Suhteen kehittyessä siihen on kuitenkin tullut mukaan joustavampi työskentelyote. Kuten luvussa 4 kuvailen, emotionaalinen tuki voi olla yksinkertaisimmillaan inhimillistä rinnalla oloa (House 1985). Tämän lisäksi tuen tyyli on muotoutunut suhteen kehittyessä: haastateltava kertoo saaneensa mieluisamman paikan suorittaa rangaistustaan vapaudessa. Tällöin tuki on ollut konkreettisempaa (Kahn ja Antonucci 1980).

Havaitsin myös sellaisen seikan, että vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa merkittäväksi kokemukseksi muodostui sen sallima vapaus. Vapaus suo etuja, joita ei vankeudessa ole mahdollista kokea. Joillekin se oli silkka ”normaali elämä”, joillekin erityisemmin koti, perhe, ystävät. Yksi arveli että vankeudessa ei voisi harrastaa niitä asioita, joita vapaudessa voi. Näitä asioita kerrottiin joko kokemukseen perustuen, tai sitten arveltiin sen perusteella, mitä vankeudesta on kuullut muiden puhuttavan. Tässä viidennessä merkitykselliseksi nousseessa kokemuksessa ei sinänsä ole läsnä tukea tai kontrollia. Vapauden suomat edut eivät liity tukeen ja kontrolliin, joita voi kohdata vapaudessa suoritettavassa rangaistuksessa. Sekin on tärkeä havainto. Vapaus on vapautta myös tuesta ja kontrollista, itsenäisyyttä ja valtaa päättää omista asioistaan - samaan tyyliin kuin ensimmäinen, oman asenteen tärkeyden merkitys.

Lopuksi jotkut haastateltavista pohtivat sitä, miten ovat kuitenkin rangaistuksestaan hyötynet. Yhteiskunnan tarjoama tuki ja kontrolli on tuonut heidän elämiinsä jotakin sellaista lisää, mistä he ovat kiitollisia. Joko se on ”rauhottanut menoa” tai sitten tuonut uusia ihmissuhteita ja kontakteja työelämään. Jonkun mielestä vapaudessa suoritettava rangaistus on myös voinut olla mukavaa. Samaan tyyliin Linderborg (2010, 178) on saanut haastateltaviltaan vastauksia, joissa he pohtivat yhdyskuntapalvelun pakottaneen heidät muuttamaan elämäntyyliään. Tämä pakko on tullut heille sellaisissa elämäntilanteissa, joissa he ovat loppujen lopuksi kokeneet sen tervetulleena.

Odotin vastauksiksi tiukemmin tukeen ja kontrolliin liittyviä kokemuksia. Odotukseni perustui havaintoihini kandidaatintutkielmassani (Linna 2009). Nyt näiden kuuden haastattelun myötä sainkin aineistokseni kertomuksia omasta asenteesta, suhteesta omaan työntekijään, vertailuja kokemuksista vankeudesta ja vapaudesta. Ne joillakin tavoilla liittyvät tukeen ja kontrolliin, mutta väljemmin kuin odotin. Se voi johtua siitä, että tutkimukseni lähtökohta oli erilainen pro gradu –tutkielman tekoon ryhtyessäni. En haastatellut vain lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita, vaan ”vain” rikosseuraamuslaitoksen asiakkaita. Haastatteluasetelmani oli avoimempi, en kertonut haastateltavilleni olevani kiinnostunut tuen ja kontrollin merkityksistä, vaan he saivat itse päättää mitkä tarinat olivat heidän mielestään kertomisen arvoisia. Näin he tekivätkin, mistä olen syvästi kiitollinen. Sain pohdittavakseni värikkään ja laajan aineiston, joka antoi ainakin yhden varman vastauksen: Ei ole vain yhdenlaista kokemusta vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta.

Kukin vastaus ja kukin haastattelu on oma tarinansa, jolla on oma syvällisempi merkitys. Pääsin tarkastelemaan kuuden henkilön kokemusmaailmaa, tai ainakin sitä, mitä he halusivat minulle siitä paljastaa. Jokainen haastattelu oli minulle elämys, sillä jokainen haastateltava suostui kertomaan minulle jotakin omasta elämästään. Sen otan henkilökohtaisena luottamuksen osoituksena, ja toivon että olen kuuntelemisellani antanut haastateltavilleni vähintään kokemuksen siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita ja heidän tarinansa ovat merkityksellisiä. Tämä oli myös minun tapani tarjota tukea vapaudessa rangaistustaan suorittaville.

Mikäli jatkaisin tutkimustani pidemmälle, haluaisin ehdottomasti syventää

keskustelujamme haastatteleamalla näitä henkilöitä uudestaan. Voisin kysyä tarkemmin heidän kokemuksistaan tuesta ja kontrollista ja pohtia tarkemmin heidän kokemuksiaan vapaudessa suoritettavasta rangaistuksesta. Erityisen mielenkiintoista olisi selvittää sitä, miten tuen ja kontrollin eri muodot muodostavat heille kokemuksen nimenomaan rangaistuksesta ja minkälainen vaikutus sillä on siihen, kokeeko henkilö saavansa sovittaa tehdyn rikoksen. Oma alueensa olisi myös tutkia tehtyä rikosta suhteessa rangaistukseen, ja kokemusta siitä, tuleeko rikos sovitettua vapaudessa suoritettavalla rangaistuksella. Tähän laajempaan tutkimukseen pitäisi ehdottomasti myös määritellä rangaistus tarkemmin ja se mitä yhteiskunnassa rangaistuksella tavoitellaan.

Joka tapauksessa tämän pro gradu –tutkielman anti oli mielenkiintoinen sikermä kokemuksia, joiden merkitys ulottuu varmasti pidemmälle kuin miten minä olen niitä tutkielmassani analysoinut.

LÄHTEET

Alastalo, Marja (2005) Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 57-77

Barbee, Anita & Cunningham, Michael (1995) An experimental approach to social support communications: interactive coping in close relationships. Teoksessa Burleson, Brant (toim.) Communication Yearbook 18. Thousand Oaks: Sage

Crotty, Michael (1998) The foundations of social research. Meaning and perspective in the research process. Lontoo: Sage

Cutrona, Carolyn & Suhr, Julia (1994) Social support communication in the context of marriage: An analysis of couples' supportive interactions. Teoksessa Burleson, Brant & Albrecht, Terrance & Sarason, Irwin (toim.) The communication of social support: messages, interactions, relationships, and community. Thousand Oaks: Sage, 113 - 135

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Goldsmith, Daena & Sarason, Irwin (1994) The communication of social support. Teoksessa Burleson, Brant & Albrecht, Terrance & Sarason, Irwin (toim.) The communication of social support: messages, interactions, relationships, and community Thousand Oaks: Sage. 15-26

Gothóni, Raili (1990) Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki: tutkimus kalliolaisten ja kiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta, sosiaalisista verkostoista ja tuesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura

Granfelt, Riitta (2000) Kertomuksia kodittomuudesta ja marginaalista. Teoksessa Karvinen, Synnöve, Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä. SoPhi, 99–116.

Heinonen, Markku (1989) Käyttäjä kohtaa kontrollin: hoito ja kontrolli huumenuorten kokemina. Helsinki: Sosiaalihuollituksen julkaisuja 7

Heinämaa, Sara (2000) Ihmetys ja rakkaus: esseitä ruumiin ja sukupuolen fenomenologiasta. Helsinki: Nemo

House, James (1981) Work stress and social support. Reading: Addison Wesley

House, James & Kahn Robert (1985) Measures and concepts of social support. Teoksessa Cohen, Sheldon & Syme, Leonard (toim.) Social support and health. Orlando: Academic Press

Husserl, Edmund (1995) Fenomenologian idea, viisi luentoa. Helsinki: Loki-kirjat

Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta: Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189-222

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino

Judén-Tupakka, Soila (2007) Askelia fenomenologiseen analyysiin. Fenomenologinen menetelmä empiirisessä tutkimuksessa. Teoksessa Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värrö, Veli-Matti (toim.) Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere:

Tampere University Press, 62-90

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino

Kahn, Robert & Antonucci, Toni (1980) Convoys over the life course: Attachment, roles and social support. Teoksessa Baltes, Paul & Brim, Orville Lifespan development and behavior. New York: Academic Press, 253-286

Kahn, Robert (1979) Aging and social support. Teoksessa Riley, Matilda (toim.) Aging from birth to death: Interdisciplinary perspectives. Boulder: Westview Press

Karjalainen, Jouko (1989) Jäähyväiset sosiaalityölle. Lainrikkojan syrjäytyminen kriminaalihuoltotyön kontekstissa. Tampere: Tampereen yliopisto

Kivistö, Jaana (2006) Missä mä olisin muuten? Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. Turku: Turun Yliopisto

Kumpusalo, Esko (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, raportteja 8.

Kumpusalo, Esko (1988) Omatoimisuus, sosiaalinen tuki ja terveys. Teoreettinen analyysi ja väestötutkimus neljässä savolaiskylässä. Helsinki: Lääkintöhallituksen julkaisuja, tutkimukset 5.

Lahti, Päivi (2010) Ehdonalaisvalvontaan määrättyjen kokemuksia vankilan jälkeisestä arjesta. Kuka tukee rikoksetonta elämää? Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja

analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 28-45

Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit ja rikutut mielet: Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino

Lehtomaa, Merja (2009) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print, 163-194

Linderborg, Henrik (2010) Brott och Straff. En undersökning av samhällstjänsten som straff. Turku: Åbo akademi

Linna, Anneli (2009) Ompeleita revenneessä elämässä. Diskurssianalyttinen tutkimus tuen ja kontrollin merkityksistä sosiaalityön asiakkaan muistoissa. Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopisto

Perttula, Juha (2000) Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleenmuotoilua. Kasvatus 31, 428-442

Pohjola, Anneli (1994) Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänsä kulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Rovaniemi: Lapin Yliopisto

Rintala, Päivi & Sutinen, Heidi (2009a) ”Kai se johonki vähä motivoi jotenki.. Mut en nyt tiiä miten.” Tutkimus nuorten ehdolliseen rangaistukseen liittyvän valvonnan vaikutuksista. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Ruoho, Iris (1990) Naisnäkökulman ongelmia: Yhdysvaltalaisista standpoint-teorioista ja postmodernista feminismistä. Tampere: Tampereen Yliopisto

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja

vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino

Tarkka, Marja-Terttu & Koivula, Meeri (2004) Hoitotyön oppiminen ja uudistuva opettajuus. Tampere: Tampereen yliopisto

Thoits, Peggy (1982) Conceptual, Methodological, and Theoretical Problems in Studying Social Support as a Buffer Against Stress. *Journal of Health and Social Behavior* 23(2), 145-159

Virtanen, Juha (2006) Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp, 151-214

Ylönen, Oona (2009) Kaksinkertaisesti näkymättömät? Lastensuojeluun liittyvät merkitykset nuorten kokemuksissa. Turku: Turun yliopisto

Internetlähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamiseksi. Luonnos 27.5.2009. Viitattu 15.4.2010.

www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Seuraamusjarjestelma/1243789930602

Lahti, Päivi (2011) Tukeeko valvonta rikoksetonta elämää? *Haaste* 1/2011. Viitattu 5.1.2012.

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Haasteenaihearkisto/Vankeinhoito/1302672582094>

Linderborg, Henrik (2011) Seuraamusjärjestelmän sosiaalinen ulottuvuus. *Haaste* 1/2011. Viitattu 10.1.2012.

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2011/Haaste12011/129061040612>

Oikeusministeriö (2009) Nuorisorangaistuksia ei juuri tuomita. Haaste 3/2009. Viitattu 3.8.2011.

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Haasteenaihearkisto/Yhdyskuntaseuraamukset/1290610562180>

Rikosseuraamuslaitos (2011a) Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. Viitattu 2.8.2011.

<http://www.rikosseuraamus.fi/15136.htm>

Rikosseuraamuslaitos (2011b) Nuorisorangaistus. Viitattu 2.8.2011.

<http://www.rikosseuraamus.fi/15137.htm>

Rikosseuraamuslaitos (2011c) Palvelun suorittaminen. Viitattu 2.8.2011.

<http://www.rikosseuraamus.fi/15203.htm>

Rikosseuraamuslaitos (2011d) Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2011.

Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2011. Viitattu 2.8.2011.

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/sc1y3cj.pdf>

Rikosseuraamuslaitos (2011e) Soveltuvuus selvitys. Viitattu 17.1.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/15202.htm>

Rikosseuraamuslaitos (2011f): Valvontaan määrätyn velvollisuudet. Viitattu 17.1.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/16535.htm>

Rintala, Päivi & Sutinen Heidi (2009b) Valvonnan vaikutus riippuu nuoren sitoutumisesta. Haaste 2/2009. Viitattu 3.8.2011.

<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2009/Haaste22009/129061057853>

8

YLE MOT 29.3.2010. Viitattu 18.1.2012. Käsikirjoitus luettavissa osoitteessa:

http://ohjelmat.yle.fi/mot/arkisto/mot_raiskaus_rangaistus/kasikirjoitus

Suomen säädöskokoelma

Laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta

Laki nuorisorangaistuksesta

Rikoslaki

Laki yhdyskuntapalvelusta

LIITE

Haastattelupyyntö

Etsin haastateltavia pro gradu -tutkielmaani.

Minua kiinnostaa **sinun** kokemuksesi yhdyskuntaseuraamuksesta, eli jostakin näistä:

- Nuorisorangaistuksesta
- Ehdollisesta tuomiosta ja siihen liitetystä valvonnasta
- Ehdonalaisesta vapaudesta ja siihen liitetystä valvonnasta
- Yhdyskuntapalvelusta

Haastatteluun ei tarvitse valmistautua etukäteen. Minua kiinnostavat ne asiat, joita sinä haluat kertoa!

Haastattelen sinua kahden kesken toimiston tiloissa.

Tulen äänittämään haastattelun, mutta edes nauhalle sinun ei tarvitse kertoa nimeäsi. Kukaan ulkopuolinen ei tule kuuntelemaan haastatteluasi jälkikäteen. Kirjoitan tutkimukseni niin, ettei sinua voi tunnistaa tekstistä. Haastattelutallenteet tuhoan tutkimukseni valmistuttua.

Halutessasi saat graduni luettavaksesi, kun se on valmis!

Jos haluat osallistua haastatteluun, valvojasi sopii kanssasi sopivan ajan haastattelua varten.

Tarjoan kahvia ja pullaa!

Terveisin Anneli Linna

Sosiaalityön opiskelija, Tampereen yliopisto